

Heli Saarela

**LASTENSUOJELUN PERHETYÖN KEHITTÄMINEN LIMINGAN
KUNNASSA**

LASTENSUOJELUN PERHETYÖN KEHITTÄMINEN LIMINGAN KUNNASSA

Saarela Heli
Opinnäytetyö
Kevät 2010
Sosiaali- ja terveysalan kehittämisen ja johta-
misen koulutusohjelma
Oulun seudun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun seudun ammattikorkeakoulu

Sosiaali- ja terveystieteiden ylempi ammattikorkeakoulututkinto, Sosiaali- ja terveystieteiden kehittäminen ja johtamisen koulutusohjelma

Tekijä: Saarela Heli

Opinnäytetyön nimi: Lastensuojelun perhetyön kehittäminen Limingan kunnassa

Työn ohjaajat: Yliopettaja, TtT Hilkka Honkanen, yliopettaja, TtT Arja Veijola

Työn valmistumislukukausi ja vuosi: Kevät 2010

Sivumäärä: 94 +7

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli lastensuojelun perhetyön kehittäminen Limingassa. Päättävänä oli perhetyön toimintamallin luominen. Toimintamallin kehittämisenä oli selvittää lastensuojelun perhetyön asemaa lapsiperheiden palveluverkossa, tehdä näkyväksi perhetyön prosessi sekä tuoda esille lastensuojelun perhetyössä vaadittava osaaminen. Toisena tavoitteena oli kehittää yhteistyökäytäntöjä kunnan perhetyöntekijöiden välillä. Limingassa perhetyöntekijät sijoittuvat lastensuojeluun, neuvolaan ja kotipalveluun. Tämän takia yhteistyökäytäntöjen kehittäminen kunnan perhetyöntekijöiden kesken oli tärkeää. Perhetyö on kokonaisvaltaista perheen arjessa tapahtuvaa työtä. Niukat resurssit ja kunnan lapsiperheiden määrä asettavat perhetyön vaativien haasteiden eteen.

Opinnäytetyö toteutettiin projektina syksyn 2008 ja kevään 2009 aikana. Projektin työryhmä muodostui Limingan kunnan perhetyöntekijöistä. Ohjausryhmä muodostui monipuolisesti lapsiperheiden kanssa työskentelevistä ammattilaisista, mikä varmisti moniammatillisen osaamisen. Projekti arviointiin käyttäen prosessiarviointia, joka mahdollisti koko projektin ajan tehtävän arvioinnin. Arviointiaineistot kerättiin havainnoimalla, päiväkirja-aineistona sekä haastatteleamalla projektiin osallistuneet loppuarvioinnissa, missä arvioitiin projektin onnistumista. Projektin aikana tuotetut aineistot muodostuivat kokousmuistioista, päiväkirjasta ja muistiinpanoista, mitä tuotettiin koko projektin ajan. Näiden dokumenttiaineistojen analyysissä käytettiin sisällönanalyysiä.

Opinnäytetyön teoreettisessa osuudessa käsitellään perhetyötä ja moniammatillista yhteistyötä.

Perhetyöprojektin aikana kartoitettiin lastensuojelun perhetyön asiakasprosessi ja lastensuojelun perhetyöntekijöiden osaaminen. Projektin aikana kehitettiin perhetyöntekijöiden palaverikäytännön ja perhetyöpalveluiden asiakassiirtojen toimintamalleja. Projektin tuloksena on perhetyön malli, joka selkeyttää ja vahvistaa perhetyön asemaa kunnan palveluverkossa ja paikantaa perhetyön kunnan palveluissa. Perhetyöprojekti lisäsi kunnassa tietoisuutta perhetyöstä.

Avainsanat: lastensuojelu, perhetyö, moniammatillinen yhteistyö, projekti

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree Programme in Social and Health Care
Development and Management

Author: Heli Saarela

Title of thesis: Development of child protection family work in the Liminka municipality

Supervisor(s): Principal Lecturer, PhD Hilikka Honkanen, Principal Lecturer, PhD Arja Veijola

Term and year when the thesis was submitted: 2010 spring Number of
pages:94+7

The purpose of this thesis was the development of child protection family work in the Liminka municipality. My main goal was to create a standard of activity for family work. Main effort of this standard was to clarify the position of family work in the services network for families, make the family work process transparent and to bring forward the skills needed. Second goal was to create common practises between individual family workers. In Liminka municipality, family workers are dispersed between child protection, prenatal clinic and home services. For this reason it was essential to create common practises for family workers. Family work is comprehensive work which takes place in the families every day lives. Scarce resources and the sheer number of families in the area creates enormous challenges for family work.

Thesis was implemented as a project during the fall of 2008 and spring of 2009. Project workgroup consisted of family workers working in Liminka municipality. The guidance group was strongly represented by strong multi-professional know-how formed by different family work professionals. Project evaluation was implemented using process evaluation that made possible to constantly evaluate the project. Main tools for the evaluation were, observation, project diary and estimation of everybody involved at the ending of the project about the success of the project. Material produced during the project were constructed of meeting memos, diary and notes. Those documents were produced during the entire course of the project. Analysing this material, context analysis was used. In the theoretical part of thesis, concepts of family work and multi-professionalism are discussed.

During the project, family work customer process and child protection workers competences were also charted. Family workers meeting practises and customer transfers received their standards. Project resulted in a model for family work that clarifies and strengthens the position of family work in the municipal services network and assists to perceive the position of every field of family work in the municipal services network.

Project was thought to be useful and thought to increase awareness of family work in municipality. Plan of co-operation for family workers is surely to transfer in the field. Thesis supported the development of practical work and was thought to increase the appreciation of family work in the municipality.

Key words: child protection, family work, multi-professional co-operation, project

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	8
2 PROJEKTIN TAUSTA JA TARVE.....	10
2.1 Yhteiskunnalliset ohjelmat ja suositukset perhetyöprojektin taustalla.....	10
2.2 Lastensuojelun kokonaisuus ja haasteet	11
2.3 Kehittämiskohteita ja tutkimuksia perhetyöstä	15
2.4 Perhetyöprojektin lähtökohdat Limingassa	18
3 PROJEKTIN TAVOITTEET JA TUKIRAKENTEET	20
3.1 Perhetyöprojektin tavoitteet.....	20
3.2 Projektin toteutus ja tukirakenteet	21
4 PROJEKTIA OHJANNEET KÄSITTEET JA TEOREETTISET VALINNAT	23
4.1 Perhetyö käsitteenä	23
4.1.1 Ennaltaehkäisevä perhetyö	25
4.1.2 Lastensuojelun perhetyö	28
4.1.3 Lastensuojelun perhetyön teoreettinen viitekehys.....	30
4.2 Moniammatillinen yhteistyö käsitteenä.....	32
4.2.1 Yhteistyön kehittyminen	33
4.2.2 Moniammatillinen yhteistyö ja perhetyö.....	36
5 PROJEKTIN TOTEUTTAMINEN	38
5.1 Projekti kehittämismenetelmänä.....	38
5.2 Projektissa tuotetut aineistot ja niiden analysointi	40
5.3 Projektissa tehdyn tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	42
5.4 Projektin kehittämisprosessin eteneminen.....	44
5.5 Lastensuojelun perhetyön asiakasprosessin hahmottaminen.....	47
5.6 Lastensuojelun perhetyöntekijöiden perustehtävän selkiyttäminen ja ydinosaamisen hahmottaminen	48
5.7 Lastensuojelun, neuvolan ja kotipalvelun perhetyön yhteistyön kehittäminen....	51
6 PROJEKTIN TULOKSET	55
6.1 Lastensuojelun perhetyön asiakasprosessi Limingassa	55
6.2 Lastensuojelun perhetyöntekijöiden osaaminen ja sen kehittäminen.....	63
6.3 Perhetyöntekijöiden yhteistyö	66
6.4 Perhetyön palvelujen tunnettuuden lisääminen	71

6.5 Perhetyön malli.....	73
7 PROJEKTIN ARVIOINTI JA KEHITTÄMISHAASTEITA	75
7.1 Projektin arviointi prosessiarviointina.....	75
7.2 Projektin taitekohdat.....	78
7.3 Kirjallisen kyselyn tulokset	80
8 POHDINTA.....	82
LÄHTEET	86

TAULUKOT

TAULUKKO 1. Moniammatillisuuden laadun portaat

TAULUKKO 2. Lastensuojelun perhetyön pari- ja yksintyöskentely Limingan kunnassa

TAULUKKO 3. Lastensuojelun perhetyössä tarvittava osaaminen

TAULUKKO 4. Perhetyöntekijöiden palaverikäytännön kehittämissuunnitelma

TAULUKKO 5. Perhetyön sijoittuminen huolen vyöhykkeistöllä

KUVIOT

KUVIO 1. Lastensuojelun kokonaisuus

KUVIO 2. Lastensuojelun avohuollon asiakkaana olleet lapset ja nuoret 1996 – 2007

KUVIO 3. Perhetyöprojektin organisaatiokaavio

KUVIO 4. Perhetyön sateenvarjo-käsite

KUVIO 5. Perheiden kanssa tehtävä sosiaalityön jäsennyksiä

KUVIO 6. Moniammatillisen yhteistyön merkitys suomen kielessä

KUVIO 7. Tiimien kehitysvaiheet

KUVIO 8. Perhetyöprojektin kehittämisprosessin eteneminen

KUVIO 9. Perhetyöprojektin toteutussuunnitelma

KUVIO 10. Limingan kunnan sosiaalityön visio ja strategiset päämäärät

KUVIO 11. Huolen harmaa vyöhyke

KUVIO 12. Lastensuojelun perhetyön asiakasprosessin keskeiset vaiheet Limingassa

KUVIO 13. Lastensuojelun perhetyön osaamisympyrä

KUVIO 14. Asiakasperheen siirto perhetyön palvelussa

KUVIO 15. Perhetyön malli

LIITTEET

LIITE 1. Lastensuojelun perhetyöntekijöiden osaamiskartoitus

LIITE 2. Perhetyön yhteistyön swot-analyysi

LIITE 3. Lastensuojelun perhetyön esite

LIITE 4. Ohjaus- ja työryhmän loppuarviointilomake

1 JOHDANTO

*” Onnellinen lapsuus on salainen puutarha,
täynnä katoamatonta kauneutta,
aamukastetta, lintujen laulua,
kukkien tuoksua,
puiden huminaa, valoa, varjoja”*
– Sylvi Kekkonen-

Ennaltaehkäisevistä sosiaali- ja terveyspalveluista sekä lastensuojelun avohuollosta on kehittynyt toimintojen kokonaisuus. Tällä kokonaisuudella pyritään yhtäältä laaja-alaisesti edistämään perheiden hyvinvointia ja toisaalta tukemaan perheitä niin että voitaisiin ehkäistä lasten huostaanoton tarvetta. Ongelmien ennaltaehkäisy, varhainen tuki ja perhetyö on nähty yritykseksi vastata tähän palvelutarpeeseen. Perheiden lisääntyneen palvelutarpeen nähdään liittyvän perheiden sosiaalisten verkostojen kaventumiseen, lasten ja nuorten ongelmien kasaantumiseen sekä perhe-elämän monimutkaistumiseen. (Heino 2008, 3.) Lastensuojelun asiakkaana ovat juuri ne lapset, joihin syrjäytymisriski kohdistuu erityisen voimakkaasti. (Heino 2007, 12.) Lastensuojelun avohuollon asiakkaiden määrä on kaksinkertaistunut kymmenessä vuodessa. Myös huostaanotettuja lapsia on ollut vuosittain yhä enemmän ja kiireellisten sijoitusten määrä on ollut kasvussa. (Myllärniemi 2007, 7.) Lastensuojelun avohuolto jäi vuosituhaten taitteessa paljolti sosiaalityön varaan. Viime vuosina kokeneiden ja pätevien sosiaalityöntekijöiden osuus on vähentynyt ja avohuollon lastensuojelun sosiaalityö on siirtynyt perhetyön varaan. (Heino 2008, 7.)

Perhetyö on nousut suureen arvoon viime vuosina ja kuntiin on perustettu perhetyöntekijän toimia yhä enemmän. Haasteena on ollut perhetyön kohdentaminen, oikeanlaiseksi ja oikeaan aikaan tapahtuvaksi, jotta sillä olisi vaikuttavuutta. (Uusimäki 2005, 105.) Perhetyö on työntekijän ammatillista, tavoitteellista työskentelyä perheen tukemiseksi erilaisissa elämäntilanteissa. Perhetyö näyttäytyy erilaisena hoitotyössä, sosiaalityössä, kotipalvelussa, päivähoitossa, koulussa ja laitoksessa. (Järvinen ym. 2007, 10.) Tässä raportissa perhetyötä lähestytään erityisesti sosiaalityön ja lastensuojelun näkökulmasta.

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli kehittää lastensuojelun perhetyötä Limingan kunnassa. Opinnäytetyön tavoitteet nousivat perhetyössä huomatuista epäkohdista ja perhe-

työn kehittämistarpeista. Valtakunnallisten suositusten ohjaamana opinnäytetyön aihe oli ajankohtainen. Toisaalta uusien perhetyöntekijöiden toimien perustaminen kuntaan asetti uusia haasteita perhetyön tekemiseen ja yhteistyölle. Limingassa perhetyöntekijät sijoittuvat kolmen sektorin alaisuuteen; kotipalveluun, neuvolaan ja lastensuojeluun. Opinnäytetyön tavoitteet jaettiin kahteen osaan. Ensimmäiseksi opinnäytetyön tavoitteena oli lastensuojelun perhetyön selkeyttäminen ja siinä tarvittavan osaamisen tiedostaminen. Toinen tavoite oli perhetyöntekijöiden yhteistyökäytäntöjen toimintasuunnitelman laatiminen. Perhetyön projektin tuloksena syntyi perhetyön malli, jossa selvittää eri perhetöiden paikkaa perhepalveluverkostossa.

Opinnäytetyö toteutettiin projektina, johon oli nimetty ohjaus- ja työryhmä. Työryhmä muodostui Limingan perhetyöntekijöistä. Työryhmä pohti yhdessä yhteistyökäytäntöjä, asiakassiirtoja ja perhetöiden sijoittumista perhepalveluverkostossa. Myös Lastensuojelun perhetyöntekijöiden osaamiskartoitus, lastensuojelun prosessi sekä perhetyön esite olivat työryhmän aktiivisuuden ansiota. Moniammatillinen osaaminen korostui ohjausryhmässä, jossa oli edustettuna kotipalvelu, neuvola, sosiaalityö sekä päivähoito. Ohjausryhmä valvoi ja tuki projektin etenemistä jatkuvasti sen edetessä.

Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys rakentuu perhetyön ja moniammatillisuuden määrittelmistä. Perhetyön käsitteen laaja-alaisuuden vuoksi, tässä raportissa on eroteltu eri tahojen perhetyö etu-määritteillä. Raportissa käytetään käsitteitä neuvolan perhetyö, kotipalvelun perhetyö ja lastensuojelun perhetyö, aina sen mukaan, miltä taholta ohjautuvaa perhetyötä tarkoitetaan. Lastensuojelun perhetyöntekijöiden nimeke muuttui projektin aikana sosiaali-ohjaajiksi, mutta selkeyden vuoksi käytän tässä raportissa perhetyöntekijä nimikettä myös heistä. Tässä raportissa kuvaan kehittämisprosessia ja kehittämistyön tuloksia sekä arvioin kehittämistyön onnistumista. Perhetyön tehtävien ja tavoitteiden selkeyttäminen auttaa sekä työntekijöitä että asiakkaita. Lisäksi perhetyön toimintamalli lisää suunnitelmallista, moniammatillista työskentelyotetta. Raportissa tuotettua tietoa voidaan jatkossa hyödyntää toimintamallien jalkauttamiseen ja edelleen kehittämiseen.

2 PROJEKTIN TAUSTA JA TARVE

2.1 Yhteiskunnalliset ohjelmat ja suositukset perhetyöprojektin taustalla

Perhetyöprojektin taustalla vaikuttavat monet yhteiskunnalliset ohjelmat ja suositukset, jotka korostavat viranomaisten välistä yhteistyön merkitystä, ennalta ehkäisevää työtä ja syrjäytymisen ehkäisyä.

Suomessa kunnilla on laaja hyvinvointivastuu, jonka määrittelee monet lait. *Perustuslaki* (11.6.1999/731) velvoittaa turvamaan yksilölle riittävät sosiaali- ja terveystalvet sekä edistämään väestön terveyttä. Lisäksi *kuntalaki* (17.3.1995/365) ja *kansanterveyslaki* (28.1.1972/66) korostavat kunnan velvollisuutta pyrkiä edistämään asukkaidensa hyvinvointia ja terveyttä. Myös *sosiaalihuoltolaki* (17.9.1982/710) korostaa kunnan vastuuta väestönsä hyvinvoinnista. Vaikka sosiaali- ja terveystalveluiden uusi järjestämisvelvollisuus edellyttää laajaa väestöpohjaa, ei peruskunnan tehtävä muutu. Peruskunnan tehtävänä on edelleen väestön hyvinvoinnista ja terveydestä huolehtiminen. Kansallisessa sosiaali- ja terveystoimen kehittämisohjelmassa on myös kirjattu hyvinvointiajattelu. Hyvinvointiajattelun tulee olla kunnassa kaikkien hallintokuntien yhteinen tavoite. Sen tulee ilmetä päätöksenteossa, johtamisessa, talousajattelussa sekä käytännössä.

Perhetyöprojektin taustalla vaikuttavat myös sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämisohjelma KASTE (Sosiaali- ja terveystministeriö 2008), Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelma (Valtioneuvosto 2007), Hyvinvointi 2015-ohjelma (Sosiaali- ja terveystministeriö 2007) sekä Terveyst 2015- kansanterveysohjelma (Sosiaali- ja terveystministeriö 2001). Kyseiset ohjelmat painottavat ennaltaehkäisevän työn ja varhaisen puuttumisen tärkeyttä sekä syrjäytymisen ehkäisemistä. Ohjelmien tavoitteena on myös parantaa palvelujen laatua, vaikuttavuutta ja saattavuutta lisäämällä poikkiallinen yhteistyötä.

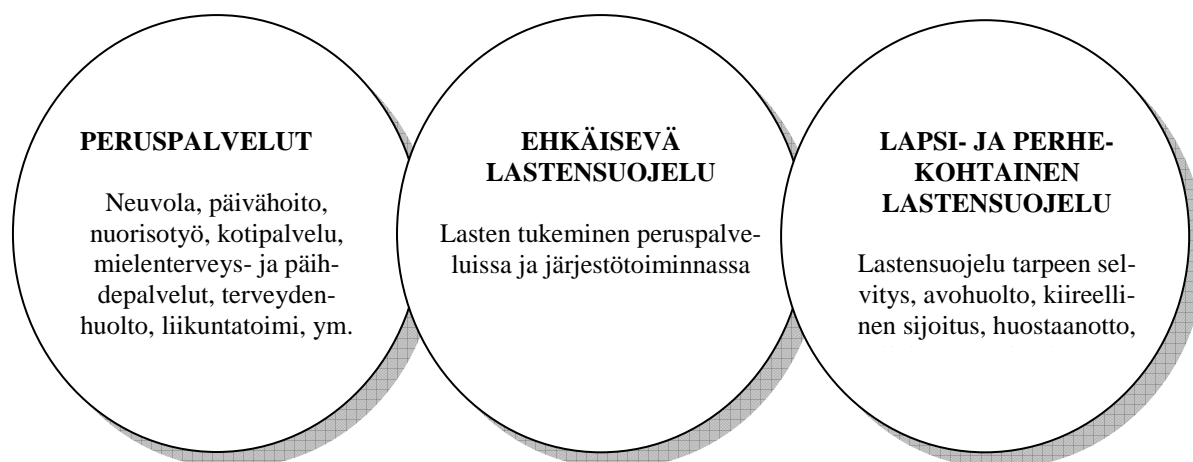
Uusi lastensuojelulaki (LsL 417/13.4.2007) tuli voimaan vuoden 2008 alussa. Se korostaa ennaltaehkäisevää työtä ja tehokkaan kuntouttavan avohuollon merkitystä. Sen tavoitteena on parantaa viranomaisten välistä yhteistyötä, koska lain päämääränä on turvata lasten ja perheiden ongelmien havaitseminen ja niihin puuttumisen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Tavoitteena ovat lapsen ja hänen perheensä tuen ja palvelujen saaminen oikeinaikaisesti. Tämän kunnan hallintoalojen ylittävän ehkäisevän työn tarkoituksena on havaita ongelmat jo peruspalveluissa ja siten varhaisemmalla tuella ehkäistä yksilökohtaisen lastensuojelun tarvetta.

Kunnan tai useamman kunnan on lisäksi yhdessä laadittava lastensuojelulain (417/13.4.2007) 12 §:n mukaan suunnitelma lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi sekä suunnitelma lastensuojelun järjestämiseksi ja kehittämiseksi. Suunnitelman on katettava laajasti lasten ja nuorten sekä perheiden hyvinvointiin liittyvät palvelut. Suunnitelma tarkistetaan vähintään neljän vuoden välein. Nuorisolaki (L72/2006, 4§ ja 7§) ja kunnan lasten ja nuorten hyvinvointi- tai lapsipoliittinen ohjelma antavat myös hyvän perustan tälle suunnitelmalle.

2.2 Lastensuojelun kokonaisuus ja haasteet

Lastensuojelu tulee tänä päivänä käsittää laajasti lasten suojeluksi. Lapsen hyvä kehitys on pohjana koko yhteiskunnan hyvinvoinnille sekä tulevaisuudelle ja siksi lasten suojelu kattaa eri viranomaiset ja kaikki kansalaiset. Lastensuojelu perustuu kansainvälisesti tunnustettuihin oikeuksiin, jotka sisältää etusijan lapsen erityiseen suojeluun, lapsen oikeuden turvalliseen, virikkeelliseen kasvuympäristöön sekä tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen. Vanhempien tulee saada tukea kasvatukseen sieltä missä lapset ja perheet tavallisesti käyvät esim. neuvolat. (Kela & Mäkinen 2008, 7. kts. Lastensuojelulaki 417/2007 2§.) Lastensuojelulakiin on myös kirjattu, että lasten vanhemmilla on ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista ja siten vanhempien tulee turvata lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi.

Lastensuojelun kokonaisuus voidaan jakaa kolmeen osa-alueeseen, sen mukaan minkä tyyppisestä lastensuojelusta on kyse. (Kuvio 1.)

KUVIO 1. Lastensuojelun kokonaisuus (Kela ja Mäkinen 2008, 7)

Lastensuojelun ehkäisevän työn yleiseksi tavoitteeksi voidaan luonnehtia hyvien edellytysten antaminen lapsuuteen. Tämän taustalla on ajatus, että lapsella on oikeus lapsuuteen ja sekä mahdollisuus turvalliseen kehitykseen, kasvuun ja hyvinvointiin. Kaiken kaikkiaan ehkäisevän työn tavoitteena on lapsiväestön hyvinvoinnin lisääminen. (Törönen & Vornanen 2005, 162.) Tässä keskeisenä toimijoina ovat perheiden peruspalvelut, joiden palvelujen piirissä ovat kaikki ikäryhmän lapset tai useammat perheet. Ennaltaehkäisevässä työn toimijoina ovat toisin sanoen terveydenhuolto, etupäässä äitiys- ja lastenneuvolat, päiväkodit ja koulut. Näiden palvelujen tulisi toimia perheiden hyvinvointia ja terveyttä edistävällä tavalla ja siten lastensuojelutarpeen syntyä ehkäisevästi. Toisaalta hyvinvointia tuottavat palvelut ovat avainasemassa tunnistaessaan erityistä tukea tarvitsevat lapset. (Myllärniemi 2007, 10.)

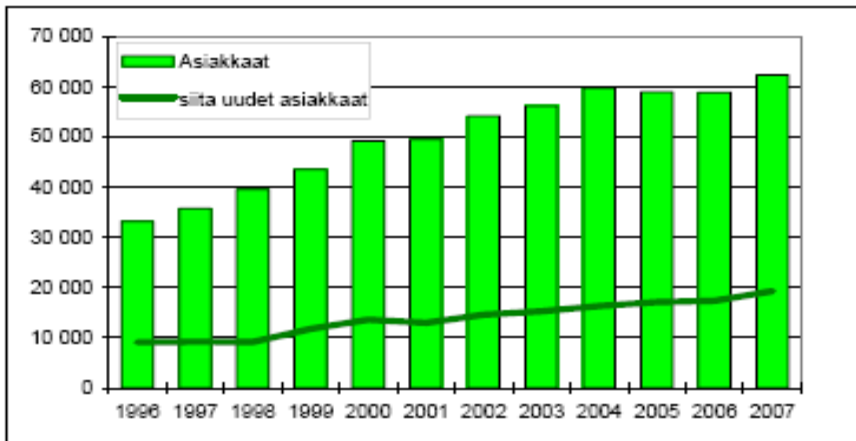
Lastensuojelulain mukaan neuvolan, päivähoidon ja koulun perhetyö määrittäytyy ehkäiseväksi lastensuojeluksi aina silloin, kun lapsen lastensuojeluasiakkuudesta ei ole päätöstä. Siten ehkäisevän lastensuojelun ja ”varsinaisen” lastensuojelun eli lapsi ja perhekohtaisen lastensuojelun väliin ja erottuvaksi tekijäksi jää kaksi asiaa; lastensuojelun asiakkuuden kriteeri ja työn tekemisestä vastuussa oleva taho. (Heino 2008, 15.)

Lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun on tuettava vanhempia, huoltajia ja muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa. Lastensuojelun tulee myös järjestää tarvittavat palvelut ja tukitoimet. (Lastensuojelulaki 417/2007 2§.) Lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelulla tarkoitetaan avohuollon tukitoid-

mia, lapsen kiireellinen sijoitusta ja huostaanottoa ja siihen liittyvää sijaishuoltoa ja jälkihuoltoa (Lastensuojelulaki 417/2007 3§). Lastensuojelun sosiaalityöntekijän käynnistäessä lastensuojelutarpeen selvityksen, alkaa lapsen asiakkuus lapsi- ja perhekohtaisessa lastensuojelussa. (Heino 2008, 15).

Lastensuojelu on Suomessa kaikille lapsille ja lapsiperheille tarkoitettu palvelu. Toisaalta lastensuojelu on puuttumista yksityisinä ja ainutkertaisina pidettyihin vanhemmuus- ja perhesuhteisiin. Tämä kaksijakoisuus näkyy niin lastensuojelulaissa kuin käytännön työssä. Lastensuojelun työntekijöiden tulee palvella ja tukea lapsia ja vanhempia vanhemmuuteen liittyvissä huolenpito- ja kasvatuserityksissä. Samaan aikaan lastensuojelun työntekijöiden tulee arvioida, valvoa, muokata ja mahdollisesti järjestää uudelleen vanhemmuussuhteita ja joskus jopa vastoin asianosaisen tahtoa ja toiveita. Lastensuojelu on palvelua ja kontrollia ja lastensuojelun ominaispiirteeseen kuuluu näiden samanaikaisuus. (Pösö 2007, 65.)

Lasten ja nuorten pahoinvointi on lisääntynyt, samoin perheiden huonovointisuus. Yhteiskunnalliset muutokset ovat osaltaan vaikuttaneet perhearvojen murenemiseen sekä kiireen syntyyn. Vanhempien mielenterveys- ja päihdeongelmat ovat yhä useammin lastensuojeluasiakkuuden syytä. Tulevaisuuden haasteena ovat yhä vaativammat asiakasperheet. Lastensuojelun asiakkaana ovat lapset, joihin syrjäytymisriski kohdistuu erityisen voimakkaasti. (Heino 2007, 12.) Lastensuojelun asiakas määrät ovat kasvaneet voimakkaasti viime vuosina. Vuonna 2007 kodinulkopuolelle sijoitettuja lapsia ja nuoria oli 16 059. Sijoitettujen kokonaismäärä on kasvanut viime vuosina 2-5 %:n vuosivauhdilla. Lastensuojelun avohuollon asiakkaina lapsia ja nuoria oli puolestaan 62 485, joista uusien asiakkaiden osuus oli vuonna 2007 31 %. Avohuollon kokonaismäärä nousi kaikkiaan 5,8 % verrattuna vuoteen 2006. (Kuvio 2.)

KUVIO 2. Lastensuojelun avohuollon asiakkaana olleet lapset ja nuoret 1996 – 2007 (Stakes, tilastotiedote 23/2008)

Heinon ym. (2005, 18–19) tekemän kuntaselvityksen mukaan lastensuojelun asiakasmäärien kasvun taustalla nähtiin lasten arjessa tapahtuneet muutokset sekä se, että myös uusia ryhmiä on tullut lastensuojelun asiakkaaksi. Myös tilastoinnin tehostuminen selittää asiakasmäärien kasvun. Uusien asiakkaiden määrän kasvu selittyy palvelujärjestelmässä tapahtuneista muutoksista, kuten perhetyön lisäämisestä tai oppilashuollon tehostamisesta. Toisaalta kuntaselvityksessä asiakasmäärien kasvun taustalla nähtiin myös se, että yhteistyö on lisääntynyt, varhainen puuttuminen tehostunut ja verkostotyö on lisääntynyt.

Lastensuojelun avohuollon asiakkaana olevien lasten ja nuorten sekä huostaanotettujen lasten määrää käytetään usein huono-osaisuuden indikaattorina. Tämä kuvaa lasten riskiolojen ja huono-osaisuuden kasautumista sekä hyvinvoinnin eroja. Se esittää syrjäytymisvaarassa olevien lasten määrää, mutta se myös heijastaa kunnan muiden palvelujen tilaa. Lastensuojelun avohuollon asiakasmäärät kertovat, miten paljon on lapsia, joiden terveys ja kasvuolot ovat jo vaarantuneet tai niitä uhkaavat asiat, joita ei voida ehkäistä eikä poistaa normaalipalveluilla tai muilla keinoilla. (Heino 2009, 211.) Toisaalta valtakunnallista seurantatietoa ei ole käytettävissä siitä, minkälaisia avohuollon tukitoimia kunnissa käytetään ja minkälaista tukea lastensuojelun asiakkaana olevat lapset saavat. Myöskään perhetyön laajuudesta ei saada jatkuvaa tilastollista seurantatietoa. (Heino 2008, 12.)

Limingassa väestön kehitys on viime vuosina ollut noin 6 % ja väestönkehitys jatkuu yhä. Muuttajat ovat olleet pääasiassa nuoria perheitä. Liminka on myös Suomen nuorin kunta, koska väestön keski-ikä on 30,7 vuotta (www.liminka.fi). Kunnan 0-17-vuotiaista lapsista lastensuojelun avohuollon tukitoimien piirissä oli 3 % vuonna 2006 ja 3,4 % vuonna 2007. (<http://uusi.sotkanet.fi>, hakupäivä 22.7.2009.)

Lastensuojelun perhetyön piirissä on ollut vastaavina ajankohtina 43 perhettä vuonna 2006 ja 34 perhettä vuonna 2007. Näinä vuosina lastensuojelun perhetyöntekijät tekivät kunnassa myös kotipalvelun perhetyötä ja ennaltaehkäisevää perhetyötä, mikä sisältyy perheiden lukumäärään. Lastensuojelun avohuollon perhetyön piirissä oli 12 perhettä vuonna 2006 ja 11 perhettä vuonna 2007. Lastensuojelun avohuollon perheiden käyntimäärä kuvaa hyvin perhetyön intensiivisyyttä, käyntejä oli 354 vuonna 2006 ja 361 vuonna 2007. Vuonna 2008 lastensuojelun avohuollon perhetyössä oli 15 perhettä, joihin tehtiin yhteensä 456 käyntiä. (Limingan lastensuojelun perhetyön vuositilasto 2006–2008.)

2.3 Kehittämisprojekteja ja tutkimuksia perhetyöstä

Perhetyön tutkimus ja perhetyö ammattikäytäntönä ovat suhteellisen nuoria ja perhetyön tutkimuksen sijoittuvat pääasiassa 2000-luvulle. Perhetyöllä on kuitenkin pitkät perinteet suomalaisessa lastensuojelussa kotipalvelun muodossa. (Hurtig 2003, 25.) Tässä opinnäytetyössä esittelen lastensuojelun avohuollon perhetyöstä tehtyjä raportteja, selvityksiä ja tutkimuksia, jotka ovat opinnäytetyöni kannalta keskeisimpiä.

Myllärniemen 2007 julkaistu tutkimus ”*Lastensuojelun avohuollon perhetyö ammattikäytäntönä – jäsenyksiä perhetyön toimintatutkimuksen valossa*” toteutettiin Helsingin sosiaaliviraston lastensuojelun avohuollon perhekohtaisessa perhetyössä. Tutkimuksessa tehtiin näkyväksi sitä tietoa, jota käytännön perhetyössä tarvitaan ja sitä miten perhetyö vaikuttaa asiakasperheiden elämään. Tutkimuksen keskeinen tulos on se, että perhetyö mahdollistaa sosiaalityötä intensiivisemmän työskentelyn perheen kotona. Lisäksi perhetyö yhtäältä tuottaa lastensuojelun sosiaalityölle tärkeää tietoa perheen arjesta ja lasten hyvinvoinnista, mutta toisaalta mahdollistaa tiiviin, kädestä pitäen annettavan tuen ja ohjauksen arjen vuorovaikutuksen pulmatilanteisiin. Myllärniemi (2007, 89)

tiivittää perhetyön vahvuudeksi sen selkeän lastensuojelullisen toimijuuden lapsilähtöisen vuorovaikutuksen vahvistamisessa, intensiivisyyden, arjen toiminnan ja vuorovaikutussuhteiden tasossa työskentelyn, menetelmällisen osaamisen ja menetelmien monipuolisen soveltamisen.

Heino (2008, 7) on omassa selvityksessään taustoittanut lastensuojelun ja perhetyön paikkaa tilastollisesti, lainsäädännöllisesti sekä palvelujärjestelmän kehityksessä. Lastensuojelun perhetyö on kehittynyt viime vuosina niin ammattina kuin toimintamuotonaakin. Se on asemoitunut paikallisesti ja seudullisesti eri tavoin palvelujärjestelmään. Heinon muistuttaa, että kehittämiselle on kuitenkin vielä paljon tilaa. Heinon selvityksen mukaan perhetyö liittyy myös vahvasti moniammatilliseen työhön ja sitä pitäisi ideoida ja kehittää jatkuvasti. Pahimpina perhetyön uhkina Heino näkee resurssipulan, työn yksinäisyyden, työssä jaksamisen sekä perhetyön sisällön, työjaon ja toiminta-alueiden epäselvyydet. (Heino 2008, 3, 53.)

Uusimäen (2005) julkaistu teos ”*Perhetyötäkö kaikki?*” on osa Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisusarjaa. Uusimäki on analysoinut eri toimijoiden käsityksiä perhetyöstä ja sekä arvioinut perhetyön käytäntöjen toimivuutta. Tutkimusaineisto kerättiin fokusryhmähaastatteluilla yhden kunnan alueelta. Fokusryhmät muodostuivat vanhemmista, johdon, järjestöjen, seurakunnan ja kunnan sektorin työntekijöistä, kukin omana ryhmänään. Uusimäen mukaan perhetyön suurimpia haasteita on ihmisenelämän arvaamattomuus, ennakoimattomuus ja keskeneräisyys. Pienillä toimilla perhe jaksaa eteenpäin ja niillä on Uusimäen mukaan merkitystä perhetyössä.

Bardy ja Öhman (2007) ovat tehneet kirjallisuuskatsauksen kansainvälisestä vaativan vauvaperhetyön tutkimuksista. Bardy ja Öhman valikoivat kirjallisuuskatsaukseen sadasta artikkelista neljäkymmentä tarkempaan tarkasteluun. Katsauksesta käy ilmi, että perhetyön onnistumisen edellytyksiä ja vaikuttavuuden ehtoja ovat suhdeperustaisuus, ajoitus ja kesto sekä moniulotteisuus monitahoisissa pulmissa. Suhdeperustaisuus tarkoittaa sitä, että interventio toteutuu aina suhteessa. Työntekijän ja vanhempien välisenä suhteena ja se kohdistuu suhteisiin eli vanhempien ja lapsen väliseen suhteeseen ja sekä tätä suhdetta kannateltaviin suhteisiin. Intervention varhaisen ajoituksen merkityksestä on selvä yksimielisyys ja interventioiden välittömät vaikutuksen ovat usein hyviä, mutta ne väljähtyvät helposti. Siksi intervention riittävällä kestolla ja seurannalla on suuri

merkitys. Moniulotteisuudella kuvataan puolestaan sitä, että intervention pitäisi ulottua äidin/hoitajan ja lapsen välisen vuorovaikutuksen kehittymiseen sekä helpottamaan jokapäiväisen elämän muita rasituksia, samanaikaisesti ja intensiivisesti. Vaativasta vauvaperhetyöstä on kyse varhaisesta ehkäisystä, johon liittyy kuntouttavia, hoidollisia ja terapeuttisia tarpeita.

Hurtigin (2003) etnografinen tutkimus on koottu lastensuojelunperhetyön käytännöistä. Tutkimuksessa kuvataan sitä, miten lapsen paikka rakentuu perhetyön asiakastilanteissa ja miten lapsen paikan rakentuminen voidaan selittää ja ymmärtää. Aineistona Hurtig on käyttänyt 44 perhetyön muodon kuvausta eri puolilta Suomea. Hurtigin (2003, 117 - 118) mukaan kotiin pääseminen on lastensuojelun ideologian ydin, koska kotona tapahtuva kohtaamisella on tärkeä symbolinen merkitys. Kotona tehtävä työ on hedelmällistä, joskin raskasta ja vaativaa. Tämä näkyi myös perhetyöntekijöiden puheessa, jossa kotiin pääsemistä pidettiin itsestään selvänä ja tavoiteltavana arvona.

Heinon, Bergin ja Hurtigin (2000) julkaisu ”*Perhetyön ilo ja hämmennys*” on Stakesin perhetyönprojektin loppuraportti. Tutkimuksessa on esitelty 18 raportoitua perhetyönhanketta sekä kuvattu 48 käynnissä olevaa perhetyönmuotoa eri puolilta Suomea. Heinon ym. (2000, 7-10) selvityksessä tuli ilmi, että perhetyön käytännöt ovat hyvin kirjavia ja perhetyön ympärillä toimii monia tahoja. Olennaista onkin erottaa se, kuinka vahvasta tuki- tai kontrollipainotteisesta lastensuojelun työstä perheen kohdalla on kysymys.

Coloradon yliopistossa perhetyöntekijän kotikäyntityöhön liittyvän tutkimuksen tavoitteena oli parantaa lasten terveyttä ja kehitystä. Sen kohteena olivat vähätuloiset äidit, jotka saivat ensimmäisen lapsen. Keinoina käytettiin raskauden- ja varhaislapsuuden aikaisia kotikäyntejä, jotka tekivät sairaanhoitajat. Kotikäyntien aikana perheen tukiverkkoja kartoitettiin sekä autettiin luomaan uusia tukiverkkoja perheen ympärille ja samalla myös edistettiin perheen elämänhallintaan. Kotikäynnit osoittautuivat parhaimmaksi menetelmäksi estää ja ehkäistä lasten kaltoinkohtelua. (Olds, Hill, O'Brien, Racine, Moritz 2003, 278-290.)

Englannissa on puolestaan selvitetty perhetyöntekijän työskentelyä sekä erilaisia rooleja perheissä. Perhetyöntekijöiden asiakkaille lähetettiin postikysely, jossa heiltä kysyttiin

perhetyöntekijän työstä ja rooleista perheen tukijana. Vastausprosentti oli 46. Selvityksessä käy ilmi, että perhetyöntekijän palveluista voidaan tunnistaa kaksi pääluokkaa, kattava ja rajoittuneempi. Rajoittuneempi palvelu oli tarjolla useammissa kunnissa ja sen pääpaino on lastensuojelussa ja sosiaalisissa tekijöissä. Kattavan palvelun olisi pitänyt olla intensiivistä tukea perheille, mutta selvityksessä havaittiin, ettei se riittänyt parantamaan perheiden hyvinvointia. Selvityksen tulokset saattavat kyseenalaiseksi sen ennako-oletuksen, että kaikki perheet saavat tarvitsemansa palvelut ja että terveydenhuollossa tunnustetaan ajallaan perheiden lisääntynyt tuen tarve. (Cowley, Caan, Dowling & Weir 2007, 869–879.)

Edellä kuvatut tutkimukset osoittavat, että perhetyö on monitahoinen ja arjessa elävää, jonka takia usein tutkimuksissa keskitytään tiettyyn perhetyön osa-alueeseen. Vaikka perhetyötä on tarkasteltu erilaisista näkökulmista, on perhetyössä silti paljon vielä tutkittavaa. Perhetyöhön liittyy vahvasti kotikäynnit, joiden hyödyllisyydestä on monipuolista näyttöä. Edellä mainittujen tutkimusten ja selvitysten pohjalta perhetyön kehittäminen on ajankohtaista. Perhetyö mahdollistaa perinteistä sosiaalityötä intensiivisemmän työskentelyotteen perheen kanssa. Perhetyö myös tuottaa sosiaalityöntekijöille tärkeää tietoa perheen tilanteesta. Toisaalta perhetyöhön liittyy vahva moniammatillinen työote, jota on tarpeen jatkuvasti kehittää ja parantaa. Pienillä toimilla perhe jaksaa arjessa eteenpäin, koska kotona tehtävä työ kantaa hedelmää. Tässä opinnäytetyössä keskitytään lastensuojelun perhetyön selkeyttämiseen ja toisaalta perhetyöntekijöiden yhteistyön kehittämiseen.

2.4 Perhetyöprojektin lähtökohdat Limingassa

Vuoden 2005 alussa kaksi perhetyöntekijää siirtyi kotipalvelusta lastensuojelun tiimiin. Tähän muutokseen päädyttiin, koska kunnassa pyrittiin avoimuuden tukitoimien tehostamiseen perhetyön keinoin. Myös sosiaalityöntekijöiden ja perhetyöntekijöiden yhteistyön tärkeys nousi siirtoa suunnitellessa keskeiseen asemaan. Aluksi perhetyöntekijät tekivät kaikkia perhetyötä, jota annetaan lapsiperheille kotiin. Työ sisälsi niin kotipalvelun perhetyötä kuin lastensuojelun korjaavaa työtä. Vuoden kuluttua työntekijöiden siirrostä oli selkeästi havaittavissa työpanoksen siirtyminen lastensuojelun perhetyöhön, joka on luonteeltaan intensiivistä, tehostettua ja korjaavaa. Lastensuojelun perhetyön

asiakaskäyntien lisääntyminen johtui perheiden elämäntilanteen vaikeutumisesta, jonka takia parityöskentely lisääntyi. Myös lastensuojelun perhetyön vaatima intensiivisyys ja pitkäkestoisuus aiheuttivat sen, ettei perhetyön muita muotoja pystytty kahdella työntekijällä tekemään. Lastensuojelun perhetyöntekijöiden toimipiste sijaitsee sosiaalitoimiston tiloissa ja perhetyön asiakkaat tulevat sosiaalityöntekijän kautta.

Kesällä 2008 Limingan kuntaan saatiin neuvolan oma perhetyöntekijä, jonka työpanos kohdentuu ennaltaehkäisevään työhön. Tämä toimi on kunnassa uusi. Neuvolan perhetyöntekijälle perheet ohjautuvat neuvolan terveydenhoitajan kautta ja perhetyöntekijän toimipiste sijaitsee terveyskeskuksen tiloissa. Neuvolan- ja lastensuojelun perhetyöntekijöiden toimitilat ovat fyysisesti erillään toisistaan, joka on haaste yhteistyön kannalta. Yhteistä toimintamallia ei oltu mietitty ja esimerkiksi asiakassiirrot neuvolasta lastensuojeluun ja toisin päin vaativat selkeyttämistä ja näkyväksi tekemistä. Ennaltaehkäisevän- ja lastensuojelun perhetyön rajapinnalla työskentely koettiin tärkeäksi. Se milloin työ on ennaltaehkäisevää ja milloin lastensuojelua tai milloin liikutaan toiminnan yhteisellä alueella, ei ollut riittävän selvää. Muun muassa näihin kysymyksiin haettiin vastauksia tässä projektina toteutetussa opinnäytetyössä. Vuoden 2009 maaliskuussa Liminkaan palkattiin kotipalveluun oma perhetyöntekijä, jonka työpanos painottuu kotipalvelun perhetyöhön. Kotipalvelun perhetyössä perheet ottavat itse yhteyttä kotipalveluohjaajaan tai suoraan kotipalvelun perhetyöntekijään. Kotipalvelun työpiste sijaitsee puolestaan kotihoitoyksikössä.

Perhetyö on Limingassa selkeästi kolmen eri sektorin alaisuudessa, joka asetti perhetyön kehittämislle omat haasteensa. Yhteistyön merkitys korostuu, koska jokainen perhetyöntekijä toimii omassa yksikössään. Toisaalta perhetyötä ei erityisemmin ole määritelty tai selkeytetty kunnan sisällä. Lastensuojelun perhetyön kehittäminen oli ollut Limingassa vähäistä. Erilaisiin projekteihin ja hankkeisiin oli vuosien aikana osallistuttu, mutta selkeää toimintamallia ei ollut vielä muodostunut. Toisaalta lastensuojelun perhetyöntekijöiden siirtyessä kotipalvelusta lastensuojeluun, oli toimintamalli hiljalleen muotoutunut nykyiseen malliin. Asioita ei oltu mietitty systemaattisesti, eikä mitään asioita oltu dokumentoitu kirjallisesti. Lastensuojelun perhetyö on pieni osa kunnan palveluissa ja perhetyö on usealle kunnan viranomaiselle tuntematon.

3 PROJEKTIN TAVOITTEET JA TUKIRAKENTEET

3.1 Perhetyöprojektin tavoitteet

Projektin tavoitteet nousivat lastensuojelun perhetyön arjesta, siinä huomatuista epäkohdista ja kehittämistä vaativista asioista. Lastensuojelun perhetyö vaati Limingassa selkeyttämistä ja näkyväksi tekemistä. Lisäksi yhteistyö neuvolan ja kotipalvelun perhetyön välillä tarvitsi jäsentämistä sekä konkreettisen yhteistyösuunnitelman. Projektin suunnitteluvaiheessa ei Limingassa ollut kotipalvelussa omaa perhetyöntekijää, mutta mahdollisuus työntekijän palkkaamiseen oli jo tiedossa. Tämän takia myös kotipalvelun perhetyö sisällytettiin perhetyöntekijöiden yhteistyökäytäntöjen kehittämiseen. Projektin välittöminä tavoitteina olivat:

1. Lastensuojelun perhetyön selkiyttäminen määrittelemällä perustehtävä ja sen edellyttämä ydinosaaminen sekä tuottamalla lastensuojelun perhetyön asiakasprosessin kuvaus.
2. Lastensuojelun perhetyön tunnettuuden lisääminen tuottamalla materiaalia yhteistyötahoille ja perheille jaettavaksi.
3. Perhetyön toimijoiden yhteistyön kehittäminen tuottamalla toimintamalli neuvolan, lastensuojelun ja kotipalvelun perhetyön yhteistyökäytäntöön.

Kehitystavoitteena oli vahvistaa perhetyön roolia kunnan palveluissa. Perhetyön toimintamallin kehittäminen selkeyttää perhetyön paikkaa ja tehtävää kunnan peruspalveluissa.

Konkreettisenä tuotoksena perhetyöprojektin aikana oli tuottaa perhetyön toimintamalli Liminkaan. Toimintamallin tavoitteena on selventää perheiden kanssa työskentelevien kunnan perhetyöntekijöiden välistä yhteistyötä. Toimintamallin lisäksi perhetyöprojek-

tin konkreettisina tuotteina olivat: lastensuojelun perhetyöntekijöiden osaamiskartoitus, lastensuojelun perhetyön esite ja lastensuojelun perhetyön asiakasprosessin kuvaus.

Perhetyöprojektin aikana perhetyöntekijöiden kehittämisosaaminen vahvistui. Kehittämisaamien vahvistuminen edistää työkuultuurin kehittymistä, joka auttaa jatkossa muunkin kehittämistyön tekemistä. Kehittämistyötä on kuvattu tässä raportissa.

3.2 Projektin toteutus ja tukirakenteet

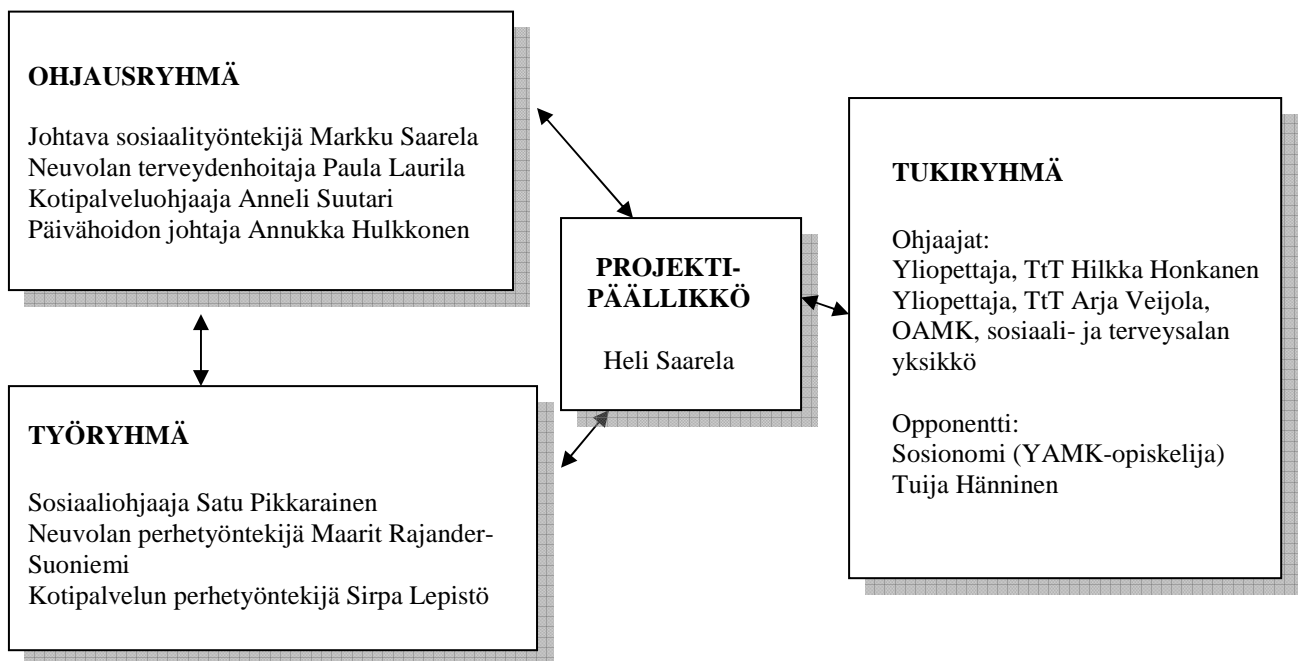
Projektin toteutettiin ajalla 17.10.2008 - 8.7.2009. Projektin organisaatio muodostui projektipäälliköstä, ohjausryhmästä ja työryhmästä. Koska projekti oli samalla ylempään ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö, oli luonnollista että toimin projektin vetäjänä eli projektipäällikkönä. Projektipäällikön tehtävänä oli projektin suunnittelusta, toteutumisesta ja arvioinnista huolehtiminen. Projektipäällikön roolini oli kaksijakoinen, toisaalta vedin projektia ja toisaalta olin yksi lastensuojelun perhetyöntekijöistä eli työryhmän jäsen. Työryhmän kokoontumisissa olin projektinvetäjän roolissa, joka toi materiaalia kokouksiin, herätti keskusteluja ja suunnitteli kokousten sisällön. Toisaalta osallistuin myös keskusteluihin ja kirjasin ylös keskustelut.

Projektin ohjausryhmän muodostui moniammatillisesta osaamisesta, jossa oli edustettuna monipuolisesti lapsiperheiden kanssa työskenteleviä ammattilaisia. Ohjausryhmän tehtävät olivat: 1) tavoitteiden määrittely 2) projektin ohjaus, seuranta sekä arviointi ja 3) erilaisiin materiaaleihin tutustuminen sekä kokemusten vaihtaminen. Ohjausryhmään kuului alun perin päivähoiton johtaja, johtava sosiaalityöntekijä, vanhustyön johtaja sekä neuvolan terveydenhoitaja. Vanhustyön johtajan siirtyessä toisiin tehtäviin, tuli hänen tilalleen kotipalvelunohjaaja. Ohjausryhmä kokoontui projektin aikana neljä kertaa. Tämän lisäksi sähköpostin välityksellä ohjausryhmäläisiltä pyydettiin projektin arviointia sekä ohjausta projektin läpiviemiseen tarvittaessa.

Projektin työryhmä muodostui Limingan kunnan perhetyöntekijöistä, jotka työskentelevät lastensuojelussa, neuvolassa ja kotipalvelussa. Työryhmän jäsenet osallistuivat intensiivisesti projektiin. Työryhmässä pohdittiin perhetyöhön liittyviä asioita. Perhetyön

prosessien kuvaus sekä asiakassiirtojen konkreettinen pohtiminen olivat työryhmän tärkeimmät tehtävät. Työryhmä kokoontui yhteensä viisi kertaa. Lisäksi lastensuojelun perhetyöntekijät kokoontuivat keskenään seitsemän kertaa. Lastensuojelun perhetyöntekijöiden keskinäisten kokoontumisten aikana tehtiin osaamiskartoitus ja hahmoteltiin lastensuojelunprosessia sekä suunniteltiin lastensuojelun perhetyön esitettä.

Lisäksi projektin taustalla tukiryhmä auttoi ja antoi konsultointiapua projektin etenemisen aikana. Tukiryhmässä oli edustettuna Oulunseudun ammattikorkeakoulun yliopettaja-asiantuntijat, terveystieteiden tohtorit Hilkka Honkanen ja Arja Veijola sekä opiskelukaverini, sosionomi Tuija Hänninen. Alla on esitetty perhetyöprojektin organisaatiokaavio. (Kuvio 3.)

KUVIO 3. Perhetyöprojektin organisaatiokaavio

Projektin kokonaiskustannukset olivat 18 318,80 €, joka muodostui työ- ja ohjausryhmän jäsenten työtunneista sekä projektipäällikön työpanoksesta. Lisäksi kustannuksia muodostui työryhmän ja ohjausryhmän projektikokouksiin liittyvistä matkakuluista. Kustannuksiin on huomioitu myös materiaali- ja puhelinkulut.

4 PROJEKTIA OHJANNEET KÄSITTEET JA TEOREETTISET VALINNAT

4.1 Perhetyö käsitteenä

Perhetyö on ollut viime vuosina paljon julkisessa keskustelussa. Perhetyön käsite on laaja lukuisine eri määritelmien ja työtapojen vuoksi. Tämä opinnäytetyö keskittyy lastensuojelun perhetyöhön, mutta myös ennaltaehkäisevän perhetyönkäsite on keskeisessä osassa perhetyöprojektissa. Aluksi selvitän perhetyön käsitteen monitahoisuutta ja määrittelyn vaikeutta. Seuraavaksi selkeytän mitä ennaltaehkäisevällä ja lastensuojelun perhetyöllä tarkoitetaan ja mikä on näiden käsitteiden erot.

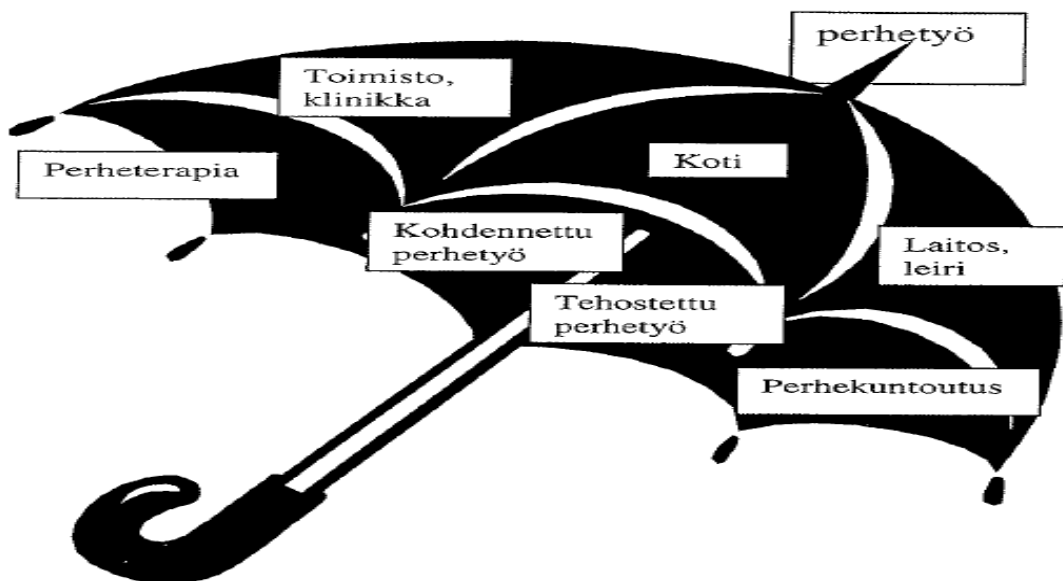
Perhetyötä on tutkittu useassa tutkimuksessa 2000-luvulla. Luvussa 2 esittelin tutkimusten keskeisiä tuloksia. Tässä luvussa palaan vielä tarkentamaan perhetyön käsitettä. Uusimäki (2005), Heino (2008) ja Mylläriniemi (2007) selvittivät omissa tutkimuksissaan perhetyötä käsitteenä ja työtapana. Uusimäen (2005, 7) mukaan perhetyö käsitteenä on epäselvä. Toiminatatapojen sekä –menetelmien runsaus aiheuttaa vaikeuksia jäsentää perhetyötä ja sitä on siksi pyritty jaottelemaan erilaisista päämääristä käsin. Myös Heino (2008, 39) painottaa, että jos peruspalvelujen yhteydessä halutaan käyttää käsitettä perhetyö, tulisi selkeästi liittää perhetyön eteen määrite esim. neuvolan perhetyö, päivähoidon ja varhaiskasvatuksen perhetyö, koulun perhetyö jne. Mylläriniemi (2007, 6) puolestaan korostaa, että kaikenlaisen perhetyön toiminnan keskiössä ovat lapset ja vanhemmat, jotka siten muodostavat perhetyön kohteen. Yhteistä näille kolmelle tutkimukselle on selkeä johtopäätös siitä, että perhetyön prosessi olisi määriteltävä tarkemmin. Tämä auttaisi jäsentämään perhetyötä ja perhetyön työskentelymuotoa.

Uusimäki (2005, 1-7, 177–188) määrittelee perhetyön epämääräiseksi käsiteviidakoksi, jota käytetään eri toimintakonteksteissa ja monessa eri merkityksessä. Uusimäen mukaan työntekijät puhuvat perhetyöstä silloin, kun he haluavat osoittaa tekemänsä työn olevan tarkoitettu koko perheelle tai kaikille perheille Uusimäen mukaan voidaan sanoa, että ilman ongelmia ei ole asiakasperhettä eikä ongelman parissa työskentelevää työntekijää.

Uusimäki (2005, 188 – 189) myös luonnehtii perhetyön kokonaisuutta neljän eri kohdan avulla: 1) Perhetyö on osa palvelujärjestelmää, 2) perhetyö on yhteistyötä, jossa ulottuvuuksina on moniammatillinen yhteistyö eri viranomaisten kesken ja perheen kanssa tehtävää yhteistyötä, 3) perhetyö on kaikkea toimintaa, jossa työtteenä on perhekeskeisyys tai -lähtöisyys ja 4) perhetyössä tehdään aina interventio perheeseen.

Kaiken kaikkiaan perhetyö on muutoksen tähtäävää, lasten ja perheiden hyvinvointia lisäävää tavoitteellista toimintaa. Työn keskiössä on itse perhe. (Reijonen 2005, 10) Nätkin ja Vuori (2007, 8) puolestaan muistuttavat, että perhetyöllä tai perhekeskeisellä työllä voidaan tarkoittaa myös sitä, että perhe otetaan huomioon, jos yksilöä ei muuten pystytä auttamaan esimerkiksi päihdehuollossa. Kaiken kaikkiaan perhetyö sisältää paljon arkista ja näkymätöntä huolenpitoa. Perhetyön tärkein osuus ja tulos tapahtuvat matkalla, jonka työntekijä kulkee asiakasperheen rinnalla. (Heino ym. 2000, 23.)

Heino ym. (2000, 188–189) kuvaavat perhetyötä sateenvarjo-käsitteenä (Kuvio 4), joka voidaan jakaa kolmeen sektoriin sen mukaan missä perhetyötä tehdään. Näiden erottavana kriteerinä on se, miten asiakasperheet liikkuvat eli tuodaanko perhetyö kotiin, käykö perhe päiväsaikaan kodin ulkopuolella palvelun piirissä vai majoittuvatko he kodin ulkopuolelle kuntoutumaan.

KUVIO 4. Perhetyön sateenvarjo-käsite (Heino ym. 2000, 188–189).

Heino (2008, 25–26) painottaa, että perhetyö on monella tapaa välimaastotyötä. Tässä välimaastossa joutuu paljon neuvottelemaan niin asiakkaiden kuin eri työntekijöiden kanssa. Tästä johtuen perhetyö on myös suhdetyötä, kohtaamisia. Työntekijä tulee perheen jäsenten yksityisyyden alueelle, jopa kotiin asti, ja toisaalta perhe tulee ammattilaisen maanperälle. Tämä asettaa perhetyölle omat haasteensa.

Perhetyön suoranaiset vaikutukset eivät aina näy heti. Sen välilliset vaikutukset näkyvät perheen toimintakyvyn lisääntymisenä ja vahvistumisena. Perhetyön taloudelliset vaikutuksen näkyvät viiveellä ja pitemmällä ajanjaksolla. Toisaalta aina ei voilla edes varma, mitä perheessä olisi tapahtunut ilman perhetyötä. On kuitenkin pystytty osoittamaan, että vastaamalla ajoissa perheiden tarpeisiin on estetty erityispalveluihin joutumista ja huostaanottoja. (Uusimäki 2005, 180.)

Perhetyön täsmällinen määrittely on vaikeaa, koska perhetyön sisältö ja toimintamuodot sekä perhetyön organisointi vaihtelevat eri kunnissa. Tässä projektissa perhetyö nähtiin koko perheen hyvinvointia lisäävänä työmuotona, joka ohjaa työntekijän työskentelyä. Lisäksi perhetyössä korostuu lapsilähtöinen työote eli lapsen etu ja ääni nostetaan etusijalle ja tehdään näkyväksi perheen hyvinvoinnissa. Seuraavaksi on aukaistu ennaltaehkäisevän- ja lastensuojelun perhetyön käsite.

4.1.1 Ennaltaehkäisevä perhetyö

Ennaltaehkäisevän perhetyön tavoitteena on ylläpitää perheen hyvinvointia ja siten ehkäistä elämän muutostilanteissa esiintyvät riskit. Perhetyön tehtävänä on tukea perhettä arjessa ja auttaa löytämään perheen omat voimavarat. Työskentelyssä painottuu varhainen tukeminen, joka on sekä perheen, että työntekijän näkökulmasta palkitsevaa, koska muutoksia voidaan saada aikaan lyhyenkin ajan kuluessa. Asiakasperheinä ovat usein perheet, jotka odottavat lasta ja perheet, joissa on alle kouluikäisiä lapsia. (Järvinen ym. 2007, 35.) Ennaltaehkäisevä perhetyö on vapaaehtoisuuteen perustuvaa eikä siten vaadi lähetettä tai lastensuojelun asiakkuutta. Ennaltaehkäisevä perhetyö liittyy vanhemmuuden tukemiseen, lasten hoidon ja kasvatuksen ohjaamiseen, kodin arjen ja arkirutiinien hallintaan, perheen toimintakyvyn vahvistamiseen uusissa tilanteissa, perheen vuoro-

vaikutustaitojen tukemiseen, sosiaalisten verkostojen laajentamiseen ja syrjäytymisen ehkäisyyn. (Lastensuojelun käsikirja, <http://www.sosiaaliportti.fi>.)

Lapsiperheiden kotipalvelu

Sosiaalihuoltolaki (Sosiaalihuoltolaki 17.9.1988/710) määrittelee kotipalvelun sosiaalipalveluksi, josta kunnan tulee huolehtia. Sosiaalihuoltolain 20 §:n mukaan kotipalvelulla tarkoitetaan asumiseen, henkilökohtaiseen hoivaan ja huolenpitoon, lasten hoitoon ja kasvatukseen sekä muuhun tavanomaiseen ja totunnaiseen elämään kuuluvien tehtävien ja toimintojen suorittamista ja niissä avustamista. Kotipalvelun tarkoituksena on auttaa yksilöitä ja perheitä silloin, kun he tarvitsevat alentuneen toimintakyvyn, perhetilanteen, rasittuneisuuden, sairauden, synnytyksen, vamman tai muun vastaavanlaisen syyn perusteella apua tai tukea suoriutuakseen arkipäivän tehtävistä. (Sosiaalihuoltolaki 17.9.1988/710, 21§.)

Kotipalvelulla on pitkät perinteet lapsiperheille suunnattujen palvelujen tuottajana. Kotipalveluun perheillä ei ole subjektiivista, kaikille kuuluvaa oikeutta, mutta lain mukaan sitä on mahdollista hakea kunnalta. Kotipalvelun perhetyö on parhaimmillaan matalan kynnyksen palvelua, johon perheen on helppo hakeutua. (Järvinen ym. 2007. 36–37.)

Järvinen ym. (2007, 37) tiivistävät seuraavanlaisesti sen, mitä kotipalvelun perhetyö on: *Kotipalvelun on useimmiten lähihoitajan koulutuksen saaneiden työntekijöiden työkenttää. Lähihoitajana toimivan perhetyöntekijän antama tuki perheelle on kokonaisvaltaista perheen arjessa selviytymisen tukemista ja auttamista. Käytännössä työhön sisältyy arkipäivän auttamista ja ohjaamista. Joskus työntekijä saattaa olla tilanpäisesti korvaamassa toista vanhempaa, jos toinen vanhemmista on esimerkiksi sairaalahoidossa. Toisaalta työntekijä on kuuntelija, auttava käsivarsi ja tukeva olkapää. Työ voi olla niin lasten hoitamisesta kuin kotitöiden tekemistä ja arjen taitojen opettamista. Työhön kuuluu arjen ja vaikeista asioista keskusteleminen ja uusien näkökulmien ja mahdollisuuksien esiin nostaminen.*

Neuvolan perhetyö

Neuvolatoiminta on keskeinen osa ehkäisevää kansanterveystyötä. Äitiysneuvolaa käytetään vuosittain noin 58 000 naista ja lisäksi heidän puolisonsa. Lastenneuvolassa puolestaan oli puolestaan 1 316 441 käyntiä vuonna 2007. (Sosiaali- ja terveysministeriön tilastollinen vuosikirja 2008, 108.) Lastenneuvolassa kohdataan usein perheitä, joiden tilanne tai lasten tilanne antavat aiheen huoleen. Jos huoli ei vielä ole kovin suuri, voidaan neuvolassa jo varhaisessa vaiheessa selvittää perhetilanne. Matala kynnyks ja varhaisessa vaiheessa huoleen puuttuminen on luonteva osa neuvolatoimintaa. (Lastenneuvolaopas 2004, 18.)

Lastenneuvolaoppaassa (2004) kehoitetaan lisäämään perhetyön osaamista neuvolatoiminnassa palkkaamalla neuvolaan oma perhetyöntekijä ja lisäämällä terveydenhoitajien perhetyön osaamista. Perhetyön kytkeytyminen läheisesti neuvolatyöhön tuo siten lisäävää vaikuttavuutta ennaltaehkäisevään työhön. Asiakkaat ohjautuvat neuvolan perhetyön piiriin etupäässä neuvolan kautta. Myös työparityöskentely tehostuu ja helpottuu, kun terveydenhoitaja ja perhetyöntekijä voivat työskennellä pareina. Lastenneuvolan perhetyöntekijän tehtävänä on tukea ja edistää erityistä tukea tarvitsevien perheiden elämäntilannetta. Tällaisia tilanteita ovat mm. itkuisen vauvan äidin väsymys, äidin lievä masennus, yksinhuoltajan tai nuorten vanhempien epävarmuus, lapsen levottomuus tai poikkeava uhmakkuus. Perhetyöntekijän tehtävänä on myös vanhemmuuden eli lapsen hoidon ja kasvatuksen tukeminen sekä apu silloin, kun pulmana on yksittäisen perheenjäsenen sairaus tai sen vaikutus muihin perheen jäseniin. Myös perheen toimintakyky ja vanhempien kyky sopeutua perhe-elämän haasteisiin voivat aiheuttaa avun tarvetta. (Lastenneuvolaopas 2004, 35.)

Järvinen ym. (2007, 39) määrittelevät lapsiperheiden kotipalvelun ja neuvolan perhetyön eroksi sen, että neuvolan perhetyöntekijä ei tarjoa perheille lastenhoitoa tai kodinhoitoa. Neuvolan perhetyön tavoitteena on selkeästi perheen omien voimavarojen vahvistaminen vanhemmuudessa, parisuhteessa, kasvatuksessa ja arjen haasteissa keskustelun avulla. Lisäksi Järvinen ym. (2007, 40) pohtivat sitä, pitäisikö neuvolan perhetyötä tarjota kaikille lapsiperheille ilman, että sen saamiseen ehtona olisi jo olemassa oleva pulma tai ongelma. Tämä mahdollistaisi sen, että perheillä olisi mahdollisuus saada lyhytkestoista perhetyötä tilanteissa, jotka saattavat ajan mittaan muuttua ongelmalliseksi.

Perhetyön merkityksen neuvolan yhteistyökumppanina toi esille myös Honkasen (2008, 194) tutkimus, jonka mukaan perhetyöntekijästä oli tulossa terveydenhoitajan keskeisin yhteistyökumppani riskioloissa elävien perheiden tukemisessa. Se ei kuitenkaan korvannut kotipalvelun perhetyötä, sillä perheillä oli paljon myös konkreettisen kotiavun tarvetta.

4.1.2 Lastensuojelun perhetyö

Uudessa lastensuojelulaissa (417/2007) lastensuojelun perhetyö on selkeästi rajattu avohuollon tukitoimeksi, jonka tehtävänä on lasten, nuorten ja perheiden tukeminen ja hyvinvoinnin edistäminen. Lastensuojelulaissa on kirjattu seuraavaa (Lastensuojelulaki 417/2007 36§):

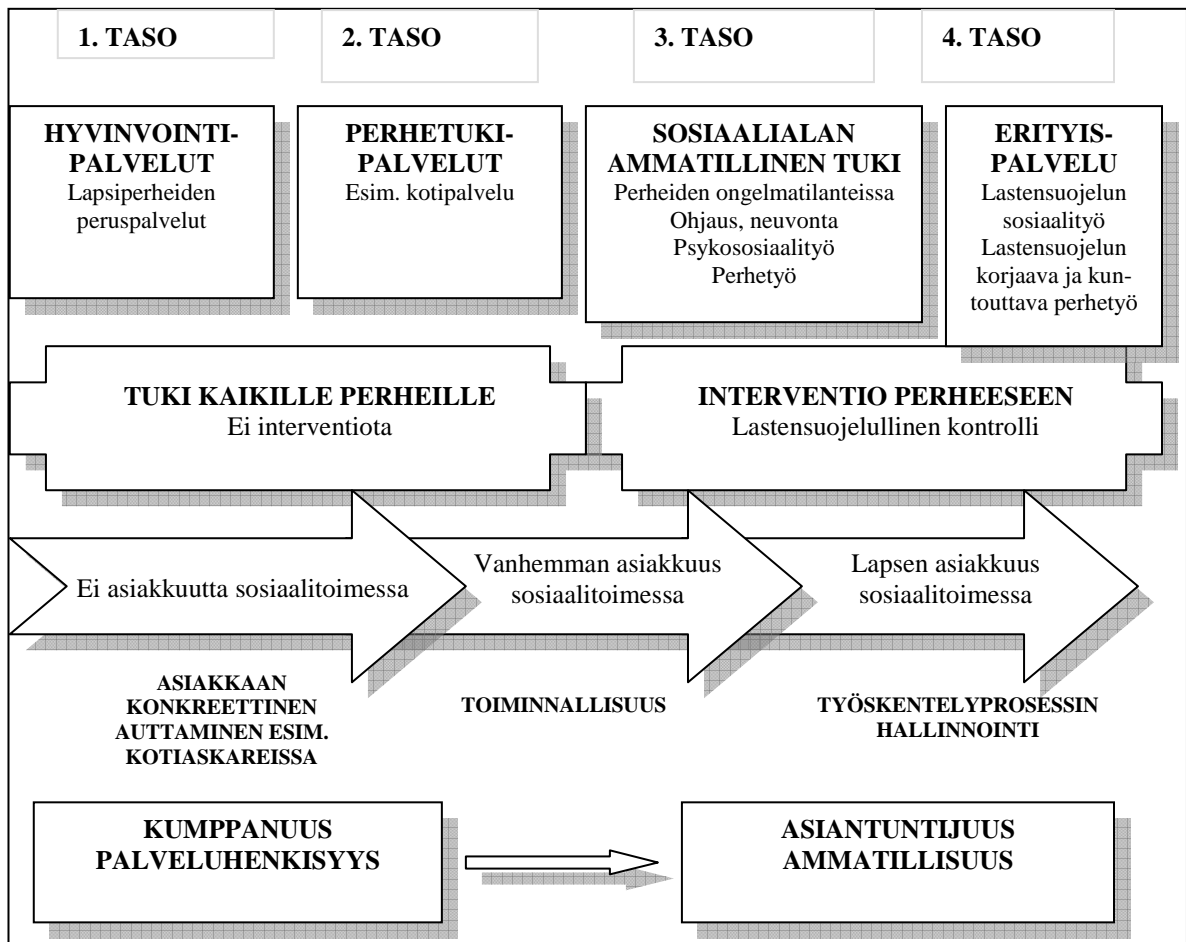
”Muut lastensuojelun avohuollon tukitoimet

Sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on sosiaalihuoltolain 17§:n ja 2.momentissa mainittujen sosiaalipalvelujen.. lisäksi järjestettävä tarvittaessa lapset ja perheen tuen tarpeisiin perustuva asiakassuunnitelma huomioon ottaen lastensuojelun avohuollon tukitoimina:

- 1) tukea lapsen ja perheen ongelmatilanteen selvittämiseen;*
- 2) lapsen taloudellinen ja muu tukeminen..*
- 3) tukihenkilö tai – perhe;*
- 4) lapsen kuntoutumista tukea hoito- ja terapiapalveluja;*
- 5) perhetyötä..”*

Räty (2007, 207–208) selventää lastensuojelun perhetyötä tarkemmin: *”Perhetyöllä tarkoitetaan erityisesti perheen kotona tehtävää perhetyötä, kuten perhetyöntekijän antamaa keskusteluapua tai tukea ja opastusta erilaisissa arjen toiminnoissa. Perhetyöllä tuetaan erityisesti vanhempia heidän kasvatustehtävässä, jolloin osana perhetyötä voidaan nähdä vanhemmuuden arviointia sekä järjestää lapselle hänen hyvinvointiaan tukevaa toimintaa”*

Myllärniemi (2007, 8) on omassa tutkimuksessaan selkeyttänyt lastensuojelun perhetyön asemaa palvelujärjestelmässä (Kuvio 5). Kuvio osoittaa, että lastensuojelun sosiaalityö ja perhetyö ovat eriytyneet erityispalveluiksi, joiden asiakkuuteen tullaan erityisin perustein. Kuvio myös havainnollistaa muiden perhetyön palvelujen osuuden ja paikan kunnan palveluissa.

KUVIO 5. Perheiden kanssa tehtävä sosiaalityön jäsenyyksiä (Myllärniemi. 2007, 8).

Lastensuojelun perhetyö on aina sosiaalityöntekijän päätöksellä perheille maksutonta. Perhetyö on suunnitelmallista ja tavoitteellista ja usein intensiivistä toimintaa lapsen ja perheen tueksi. (Järvinen ym. 2007, 43.) Lastensuojelun perhetyö on tarkoitettu lastensuojelun avohuollon konkreettiseksi tueksi ja avuksi. Se mahdollistaa kädestä pitäen annettavan tuen ja ohjauksen arjen ja vuorovaikutuksen pulmatilanteisiin. Kaiken kaikkiaan lastensuojelun perhetyötä voidaan pitää lastensuojelun kuntoutukseen kuuluvana työmuotona, joka perustuu psykososiaalisen toimintakyvyn arviointiin ja vahvistamiseen. Lastensuojelun perhetyöllä on myös saumaton yhteys lastensuojelun arviointiin siinä, että perhetyö tuottaa usein lastensuojelun sosiaalityölle tärkeää tietoa perheen arjesta ja lasten hyvinvoinnista. (Myllärniemi 2007, 83.)

Reijonen (2005, 14) puolestaan muistuttaa, että lastensuojelun perhetyön ensisijainen tavoite on edistää perheiden hyvinvointia lastensuojelun lainsäädännön mukaisesti. Kaiken kaikkiaan lastensuojelun palveluja saavissa perheissä perhetyöntekijän tuki on mer-

kittävää niin lapselle kuin vanhemmille. Järvinen ym. (2007, 44) painottavat, että lastensuojelun perhetyön asiakasperheet tulevat asiakkuuteen tilanteessa, jossa perheen ongelmat ovat jo kasautuneet ja kriisiytyneet. Lasten kasvun ja kehityksen on todettu olevan vaarassa kodin olosuhteissa. Tämän takia työskentely perheessä kestää pääsääntöisesti pitkään.

Väinälän (2008, 9) mukaan lastensuojelun perhetyön tuottamat hyödyt voivat olla esimerkiksi seuraavanlaisia: 1) Selkeä muutos lapsen ja perheen elämäntilanteessa, 2) lapsen kuulluksi ja nähdyksi tuleminen, 3) vanhempien voimavarojen lisääntyminen, 4) perheen vuorovaikutuksen ja arjessa selviytymisen vahvistuminen, 5) perheen tarvitsemien muiden palvelujen kartoittaminen, 6) lapsen mahdollisen huostaanoton ja kodin ulkopuolelle sijoituksen ehkäiseminen, 7) huostaanoton lakkautus/sijoituksen lopetus sekä 8) huostaanottotilanteet, joissa perhetyöntekijä valmistelee perhettä huostaanottoon ja tukee lasta ja vanhempia niin, että suhteet läheisiin säilyvät ja vahvistuvat.

Lastensuojelun sosiaalityössä perheet voidaan velvoittaa ottamaan perhetyö vastaan. Kun perheen tilanne ja olosuhteet eivät takaa lapselle turvallista elämää, voidaan perhetyön avulla puuttua perheen elämään, vaikka perheenjäsenet eivät itse huomaisi avun ja tuen tarvetta. Perhetyön avulla perheille annetaan mahdollisuus kohentaa tilannettaan, jopa välttää huostaanotto ja sijoitus kodin ulkopuolelle. Tämän takia perheet saattavat kokea perhetyötä kohtaan pelkoa, ahdistusta ja turhautuneisuuttakin, etenkin jos perheen oma motivaatio perhetyöhön on vähäinen. (Järvinen ym. 2007, 44.)

4.1.3 Lastensuojelun perhetyön teoreettinen viitekehys

Perhetyössä ei ole varsinaisesti yhtä ja ainoaa teoriaa, jota voidaan soveltaa käytännön työssä. Lastensuojelun perhetyössä ei noudateta vain yhtä teoreettista suuntausta, vaan erilaisia teorioita sovelletaan keskenään ja erilaiset lähestymistavat myös sekoittuvat keskenään. Myllärniemi (2007, 38) puhuu perhetyön käyttöteorioista. Tätä Myllärniemi perustelee juuri sillä, että lastensuojelun perhetyössä ei sitouduta mihinkään tiettyyn teoriaan vaan niitä sovelletaan tarpeen ja tilanteen mukaan. Lastensuojelun perhetyötä voidaan lähestyä sosiaalipedagogisesta, ratkaisukeskeisestä ja systeemisestä näkökulmasta.

Sosiaalipedagoginen näkökulmassa kiinnostus kohdistuu muutokseen ja sen pyrkimyksenä on elämän hallinta, myönteisen elämäntapamallien löytäminen sekä aktiivinen yhteisoppiminen. Työ kiinnittyy vahvasti ihmisten arkeen ja sen tavoitteena on varmistaa asiakkaalle mahdollisuus ja välineet jäsentää ja rakentaa arkea ja elämää omista lähtökohdista käsin. Työntekijä ja asiakas rakentavat dialogisen suhteen, jossa he yhdessä määrittävät työskentelyn kohteen. Työn tavoitteena on oman elämän haltuunotto. (Dalmaso & Kuismanen 2008, 35–43.)

Systeemisessä näkökulmassa keskeistä on perheen elämäntilanteen tarkastelu kokonaisuutena sekä yksilön kohtaaminen tässä suhdejärjestelmässä. Perheiden vuorovaikutusta ja suhteita tarkastellaan siitä lähtökohdasta, että perheen yhden jäsenen käyttäytyminen vaikuttaa jokaisen muun käyttäytymiseen perheessä. Perhe nähdään siis vuorovaikutusjärjestelmänä. Systeeminen teoria on myös liitetty käsitykseen perhekeskeisyydestä. Perhekeskeisyys näkyy lastensuojelun perhetyössä työn taustaorientaationa, joka sisältää työn tarkoitusta, kohdetta ja menetelmien koskevia käsityksiä. Perhekeskeisen työtöiden perusteluina tuodaan esiin perhetyössä muun muassa se, että koko perhe huomioonmalla saadaan käyttöön perheen kaikki voimavarat ja perheen jäsenet voivat tukea muutosprosessissa toisiaan. Kaiken kaikkiaan perhekeskeisyys näkyy käytännön perhetyössä juuri siinä, että pyritään vuorovaikutukseen ja vuorovaikutuksen vaikuttamiseen. (Mylärniemi 2007, 38.)

Ratkaisukeskeinen näkökulma eli voimavarasuuntautuneessa perhetyössä huomioidaan koko perhe. Taustalla on systeeminen näkökulma ja ratkaisukeskeinen painostus näkyy perhetyössä erityisesti siinä, että ollaan kiinnostuneita siitä, mitä on näkyvillä eli havaittavissa vuorovaikutuksessa. Perhetyössä sovellettavalle ratkaisukeskeiselle työtöteelle on tyypillistä konkreettisuus, muutossuuntautuneisuus, huomion siirtäminen pois ongelmasta ja kohdentaminen tuettaviin voimavaroihin ja ongelmien ratkaisuihin. Ratkaisukeskeisessä työtöteessä on keskeistä työntekijän usko asiakkaan omiin kykyihin ratkaista ongelmat ja työntekijän tehtävänä on auttaa asiakasta löytämään nämä kyvyt ja voimavarat ongelman ratkaisemiseksi. Usein ei kuitenkaan perhetyön suoranaisena tavoitteena ole esim. vanhemman päihde- ja mielenterveysongelman ratkaiseminen vaan perhetyön pyrkimyksenä on vaikuttaa asioihin, joita päihdeongelmasta seuraa lapsen hyvinvointiin ja arjen sujuvuuteen. Asiakkaan vastuuttaminen ja muistuttaminen, että

pienikin muutos yhdellä alueella vaikuttaa muutoksiin myös muilla osa-alueilla. (Mylärniemi 2007, 39–40.)

4.2 Moniammatillinen yhteistyö käsitteenä

Moniammatillinen yhteistyön käsitteen määrittely on ongelmallista sen laajuuden, moniulotteisuuden, sisältöjen erilaisuuden ja painotuserojen vuoksi. (Taajamo, Soine-Rajanummi & Järvinen 2005, 19.) Suomen kielessä sana moniammatillinen yhteistyö tai moniammatillinen tiimityö sisältää erilaisia yhteistyömuotoja (Kuvio 6). Englannin kielessä yhteistyötä kuvaavia sanoja on useita (esim. multiprofessional, interprofessional), jotka määrittävät yhteistyön sisältöä erilailla (Isoherranen 2006, 15–17).

KUVIO 6. Moniammatillisen yhteistyön merkitys suomen kielessä (Isoherranen 2006, 17.)

Moniammatillinen yhteistyö mahdollistaa työntekijän ammatillisuuden päälle rakentuvan verkosto- ja vuorovaikutustaitojen kehittymisen. Onkin tärkeää, että työntekijä tietää oman asiantuntisuutensa vahvuudet ja osaamisensa rajat. Esimerkiksi perheiden kanssa tehtävä työ on muuttunut niin monimuotoiseksi, ettei yksikään ammattiryhmä yksin pysty tehtävästä suoriutumaan, vaan tarvitaan yhteistyötä. (Järvinen ym. 2007, 194.) Moniammatillisen yhteistyön uskotaan myös tuottavan kokonaisvaltaisia sekä kustannustehokkaita ratkaisuja. Toisaalta sen avulla pyritään korjaamaan palvelujärjestelmän sektorijaon ja kapea-alaisen ammatillisuuden tuomia epäkohtia. (Taajamo ym. 2005, 19.)

Isoherranen (2006, 14) mukaan moniammatillista yhteistyötä voidaan kuvata sosiaali- ja terveysalan asiakastyössä niin, että se on asiantuntijoiden työskentelyä, jossa pyritään

huomioimaan asiakkaan elämän kokonaisuus. Moniammatillisissa yhteistyössä korostuu viisi kohtaa 1) asiakaslähtöisyys 2) tiedon ja eri näkökulmien kokoaminen 3) vuorovaikutuksellinen yhteistyö 4) rajojen ylitykset ja 5) verkostojen huomioiminen.

Moniammatillisessa asiakastyössä tavoitteena on yleensä asiakkaan tilanteen selkeyttäminen ja muutoksen tukeminen. Lisäksi useimmiten tavoitteena on myös yhteistyökumppaneiden työjaon ja vastuiden selkeyttäminen sekä päällekkäisyyksien karsiminen. Asiakkaan kannalta tämä merkitsee sitä, että hän tietää ketkä hänen asiansa kanssa työskentelevät ja mitä tukea hän voi heiltä odottaa. Samalla myös asiakkaan omat vastuut ja osuus asian hoitamiseen myös selkeytyvät. (Järvinen ym. 2007, 194.)

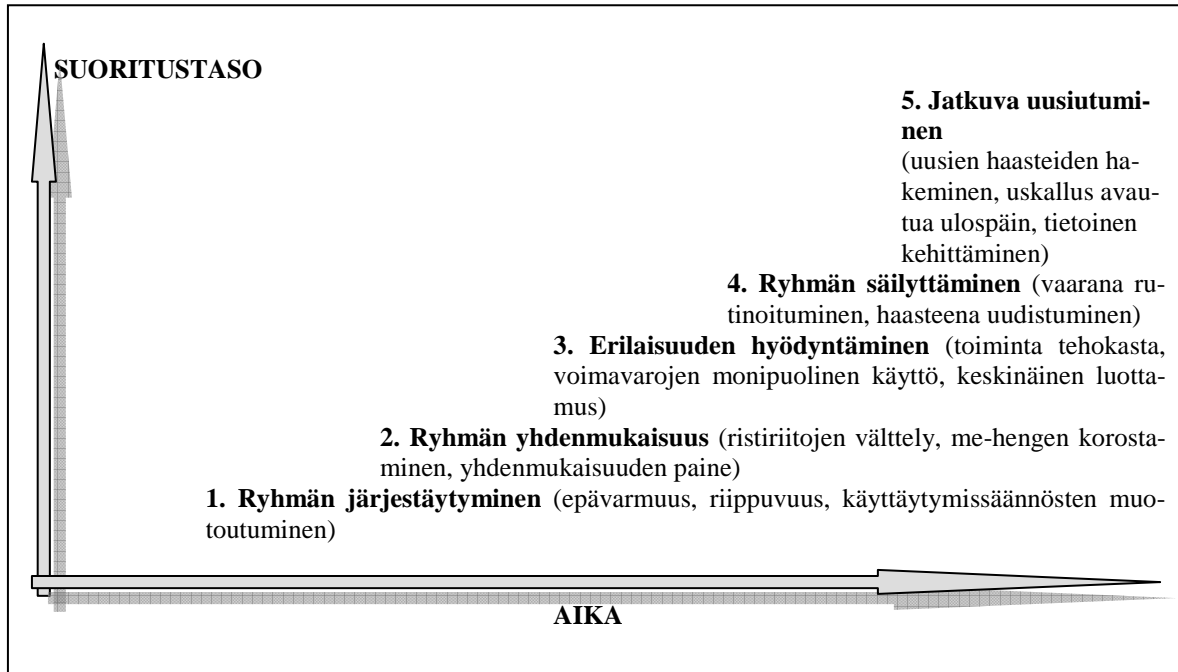
Moniammatillista yhteistyötä tarvitaan asiakastilanteiden lisäksi peruspalvelujen kehittämiseksi. Se on yhteistyöosapuolten suunnitelmallinen vuorovaikutus-, arviointi- ja yhdessä tekemisen prosessi, jossa pyritään yhteistyöhön toisen osaamista täydentäen ja siinä kunnioitetaan ja arvostetaan kaikkien mukana olevien asiantuntijuutta ja osaamista. (Järvinen ym. 2007, 195.) Moniammatillisuus on siten yhteistyökuvio, jossa keskustellaan toisen ammattikunnan edustajan kanssa ja samalla työntekijät voivat peilata omia ajatuksiaan. Moniammatillisuus ei kuitenkaan ole pelkkää konsultointia, vaan se on myös yhdessä tekemistä perheen kanssa ja perheen parhaaksi. Moniammatillinen yhteistyöllä voidaan lisäksi tarkoittaa asioiden yhdessä pohtimista, sekä mietintää muun muassa sitä, ketä muita kumppaneita olisi hyvä pyytää mukaan yhteistyöhön. (Taajamo ym. 2005, 73.) Ammattihenkilöiden on opittava keskustelemaan ja työskentelemään tasa-arvoisesti ylittäen ammattien ja organisaatioiden rajat. Tämän jälkeen voidaan kehittää yhteistyötä niin, että perheillä on mahdollisuus tasa-arvoiseen kumppanuussuhteeseen ammattihenkilöiden kanssa. (Veijola 2004, 84, Veijola, Isola & Taanila 2006.)

4.2.1 Yhteistyön kehittyminen

Monenlaisia moniammatillisen yhteistyön kehittymisen- ja arviointimalleja on viime vuosina esitetty. Yhteistä näille malleille on dialogisuuden lisääntyminen, joka puolestaan lisää tietoisuutta toisten ammatista. Kihlman (2005, 114) käyttää moniammatillisuus-termin sijasta moniasiantuntijuus-termiä. Moniasiantuntijuus kuvastaa sitä, että yhteistyössä ammatilliset rajat hälvenevät ja raja täyttyy mukana olevien kokemustiedolla. Moniasiantuntijuus kuvastaa paremmin moniammatillista yhteistyötä. Ammatti-

laiset tuovat palavereihin oman erityisalansa tiedon, josta yhdessä pyritään muodostamaan asiakasta parhaiten auttava toimintatapa.

Työyhteisön ja erilaisten tiimien kehitysvaiheita voidaan kuvata Kuitusen ym. (2001) esittämällä tavalla. (Kuvio 7.)

KUVIO 7. Tiimien kehitysvaiheet (Kuitunen, Ollikainen, Vartiainen-Ora, Pasanen & Puro 2001, 26)

Päijät-Hämeen Hyvinvointineuvola-hankkeessa (2003–2005) yhtenä tavoitteena oli moniammatillisuuden kehittäminen lapsiperheiden kanssa työskentelevien kesken. Toimijoiden välistä yhteistyön lisääntymistä tarkasteltiin hankkeessa laadullisina muutoksina, joita kuvattiin moniammatillisuuden portaina. Moniammatillisuuden kehittymistä voidaan kuvata neljällä laadun portaalla (Taulukko 1), josta pystyy havainnollistamaan eri osa-alueiden asteittain etenevää muutosta. Osa-alueiksi on valittu yhteistyö, rakenne, vuorovaikutus, suhde asiakkaaseen ja käsitteiden käyttö. Moniammatillisuudesta on löydettävissä myös muita osa-alueita ja laadun portaat on yksi tapa jäsentää moniammatillisuutta ja sitä voidaan käyttää myös itsearviointin välineenä. (Taajamo ym. 2005, 65-72.)

TAULUKKO 1 Moniammatillisuuden laadun portaat (Taajamo & Soine-Rajanummi & Järvinen 2005, 72.)

	1. PORRAS	2. PORRAS	3. PORRAS	4. PORRAS
Yhteistyö	-määrittelemätön -sattumanvarainen -omien intressin ja mielenkiinnon mukaan tapahtuva	-mielenkiinto toisia ammattiryhmiä kohtaan on herännyt -on opittu tuntemaan toisia -on huomattu ettei työssä voi pärjätä ilman toisia	-yhdessä tekeminen -tiedon kulun tehostaminen	-kunnioittaminen ja arvostaminen -yhdessä tekeminen ja jatkuva arviointi
Rakenne	-tapaamiset sattumanvaraisia -tapaamisten järjestämien ei kenenkään vastuulla	-tapaamiset tarpeen mukaan -jotkut ottavat tapaamisten järjestyksen vastuulle -puuttuu prosessimaisuus	-säännölliset tapaamiset -suunnitelmallisuus -vastuullisuus -sitoutuminen -prosessimaisuus -uusien käsitteiden ja mallien luominen	-säännölliset tapaamiset - yhdessä tekeminen -prosessimaisuus -jatkuva oppiminen -asiakas mukana suunnitelmallisuus
Vuorovaikutus	-monologit korostuvat	-yrityksiä synnyttää dialogi	-dialogi	-dialogi, johon asiakas otetaan mukaan
Suhde - asiakkaaseen	-asiakkaan näkökulma on taustalla -ei aidosti läsnä	-asiakkaan näkökulma muistetaan ottaa esille silloin tällöin -nähdään, että yksin ei voida auttaa	-asiakas voi olla mukana -tärkeää kuulla asiakkaan ääni	-asiakas aina mukana, kun hänen asiointaan käsitellään
Käsitteiden käyttö	-käsitteitä käytetään jokaisen omista lähtökohdista käsin -ei mietitä sitä, että ne voivat tarkoittaa eri ammattiryhmille eri asioita	-aletaan hahmottamaan sitä, että puhutaan eri kieltä -tunnistetaan tarvetta kielikoulutukseen	-dialogisuuden kautta syntyy yhteisen ymmärrys käsitteistä ja näkemys käsitteiden erilaisuudesta - ollaan uteliaita kuulemaan toisten määrittelyksiä	-ammattiryhmät puhuvat samoista käsitteistä niin, että kaikki ymmärtävät ne, myös asiakas

Yhteistyötä ohjaavien arvojen ja esteiden välinen ristiriita edellyttää avointa keskustelua, jotta voidaan tunnista yhteistyötä ohjaavat arvot. Ammattihenkilö, joka tuntee vain oman ammattinsa toimintamallit, on taipuvainen pitämään niitä ainoina oikeina. Tämän takia yhteistyöhön osallistuvien on tärkeä keskustella ja löytää yhteisen osaamisen alueet sekä tunnistaa omat erityistiedot ja -taidot. (Veijola 2004, 99-100.) Oman toiminnan reflektointitaitoa pidetään yhtenä asiantuntijan keskeisenä taitona. Reflektointi on myös oiva väline kommunikointitaitojen kehittämiseen (Isoherranen. 2006, 125).

4.2.2 Moniammatillinen yhteistyö ja perhetyö

Perhetyöntekijän lisäksi perheen kanssa työskentelee samanaikaisesti myös muita ammattilaisia. Vanhemmat käyvät esim. äitiys- ja lastenneuvolassa tai perheen lapset ovat päivähoitossa. Silloin, kun perhe tarvitsee perhetyöntekijän apua, on usein kyse moniammatillisesta työstä. Perhe harvoin ottaa itse suoraan yhteyttä perhetyöntekijään, vaan joku toinen ammattilaisen ohjaa perheen perhetyöhön (esim. Honkanen 2008, 183). Tilanteissa, joissa asiakkaalla ja perheellä on samanaikaisesti useita pulmia ja he joutuvat käyttämään useiden ammattilaisten palveluja ongelmien ratkomiseen, moniammatillinen yhteistyö on tarpeen. (Järvinen 2007, 193–194.)

Perhetyölle on siis ominaista moniammatillisen yhteistyön tärkeys ja moninaisuus. Perheen arjessa tapahtuva työ myös korostaa yhteistyön merkitystä. Perhetyö voidaan myös määritellä moniammatilliseksi työskentelyksi perheen kanssa toimivien eri ammattilaisten kesken. Yhteistyötä tehdään, jotta perheen kanssa työskentelevillä olisi selkeämpi kokonaiskuva perheen tilanteesta. Yhteistyön on tärkeää myös sen takia, että välttyttäisiin päällekkäistä työskentelyä perheen kanssa. (Väinälä 2008, 10.) Myös yhteisillä kotikäynneillä yhdistyvät työntekijöiden erilainen ammattiosaaminen perhettä parhaiten hyödyntävällä tavalla. (Honkanen 2008, 229.) Tämän takia moniammatillinen perhetyö edellyttääkin ihmissuhdetaitoja, yhteistyökykyä ja dialogia yksinpuhelun sijaan. (Veijola ym. 2006, 194.)

Lastensuojelun perhetyöntekijöiden tärkein ja ensisijainen yhteistyökumppani on sosiaaliryöntekijä, joka vastaa lastensuojeluasiakasprosessista. Muut yhteistyökumppanit määrittyvät perheen tarpeellisten tukitoimien mukaan. Yhteistyötä tehdään terveydenhuollon, koulun ja päiväkodin kanssa. Tarvittaessa yhteistyökumppaneina saattavat olla myös ensi- ja turvakoti, lastenkodit, psykiatriset hoitolaitokset jne. Perhetyössä olisi ehdottoman tärkeää määritellä eri toimijoiden rooli selkeästi. Moniammatillinen yhteistyö on tärkeää, mutta silti saattaa tapahtua niin, että liian monet toimijat vaikeuttavat suunnitelmallista ja yhdensuuntaista työtä perheen kanssa. (Väinälä 2008, 10.)

Perhetyöntekijän vahvuutena on perheen arjen tuntemus ja taito tukea perhettä selviämään arjessa. Moniammatillisen työryhmänjäsenenä hänellä on mahdollisuus kuulla ja oppia uusia näkökulmia perheen asioihin ja löytää näin uusia keinoja työn tekemiseen.

Lisäksi työntekijän oma näkökulma laajenee ja työn tekemisen mahdollisuuden monipuolistuvat. (Järvinen ym. 2007, 194.)

5 PROJEKTIN TOTEUTTAMINEN

5.1 Projekti kehittämismenetelmänä

Suomen kielen sana projekti juontuu latinan kielestä, jossa se tarkoittaa suunnitelmaa tai ehdotusta. Projekti voidaan määritellä seuraavasti: projekti on määriteltyyn tavoitteeseen pyrkivä, harkittu ja suunniteltu hanke, jolla on selkeä aikataulu, määritellyt resurssit sekä oma organisaationsa. (Rissanen 2002, 14.) Vaikka projekti voidaan määrittää monen eri näkökulman kautta, voidaan kuitenkin kaikkien projektien tunnuspiirteinä pitää seuraavia seikkoja 1) projektilla on selkeä tarkoitus ja tavoite 2) määräaikaisuus (aikataulu ja päättymispäivä), 3) projektia johdetaan suunnitelmallisesti (projektisuunnitelma), 4) projektilla on taloudelliset reunaehdot, 5) vastuut ja valtuudet ovat määritellyt, 6) etenemistä ja tuloksia seurataan ja kontrolloidaan ja 7) projekti muodostuu ihmisten välisestä toiminnasta. (Kettunen 2003, 15.)

Projekti käynnistyy projektisuunnitelman laatimisella. Lindin (2001, 23.) mukaan projektisuunnittelun tulee olla luova prosessi, jonka aikana ideoidaan ja kehitellään paljon asioita. Kaikki mahdolliset asiat kyseenalaistetaan ja etsitään avoimesti uusia ratkaisuja. Luova suunnitteluprosessi perustuu siis hyvin laajaan ongelmien selvittelyyn ja ratkaisujen ideointiin. Projektisuunnitelma tarkoittaaakin tiettyjen ydinkysymysten ratkaisemista etukäteen, jotta tiedetään mitä aiotaan tehdä, miksi ja miten. Näin projektille muodostuu sisältö ja kokonaisuus, joka jäsentyy hallittavaksi. Projektin suunnittelu alkaa alustavasta ideasta ja huipentuu ydinasioiden päättämiseen. Suunnittelu on tavoitteita, ratkaisuja ja toimintatapoja vähävähältä selkeyttävää. Projektissa tehdään projektisuunnitelma kirjallisesti ja se on projektin keskeinen asiakirja, koska se kiteyttää projektia koskevan ajattelun. Projektisuunnitelma ohjaa myös projektin johtamista, toteutusta, hallintaa ja arviointia. (Viirkorpi 2000, 14–15.) Yleensä projektisuunnitelma tehdään siinä vaiheessa, kun projekti on päätetty käynnistää. (Kettunen 2003. 81,99.) Koska jokainen projekti on erilainen, tehdään projektisuunnitelma aina kyseiseen projektiin sopivaksi. Projektisuunnitelma on projektin tärkein asiakirja. (Viirkorpi 2000, 15.)

Projektisuunnitelman laatiminen lähti liikkeelle lastensuojelun perhetyöstä huomatuista kehittämiskohteista. Kaiken kaikkiaan suunnitelman työstämisvaihe kesti vuoden. Suunnittelussa huomio kiinnitettiin projektin tavoitteiden täsmentämiseen ja sitä kautta projektin toteutuksen laadintaan. Projektisuunnitelmaan palattiin projektin etenemisen aikana. Projektisuunnitelmaan tuli myös muutoksia projektin aikana, kun osa tavoitteista täsmentyi projektin kuluessa. Esimerkiksi kyselyn tekeminen kunnan työntekijöille jätettiin pois projektin toteutuksesta, koska se ei ollut tarpeen tavoitteiden saavuttamisen kannalta.

Projektit ovat luonteeltaan erilaisia riippuen niiden tavoitteista. Tavoite määrittää myös sen, kuinka monta ihmistä projektin toteuttamiseen tarvitaan, mitä osaamista tarvitaan, minkälaisissa olosuhteissa työ tehdään, kuinka kauan se kestää ja minkälaisia tuloksia odotetaan. (Kettunen 2003, 17.) On huomattu, että projekti onnistuu parhaiten silloin, kun toiminnan haasteista juontuu aito tarve. (Viirkorpi 2000, 7-9.) Perhetyöprojektin toteutukseen osallistui pieni joukko ihmisiä. Perhetyön kehittämisessä avainryhmässä oli kunnan neljä perhetyöntekijää, jotka muodostivat työryhmän. Tähän päädyttiin, koska kehittäminen koski heidän työtään. Heillä oli myös tarkka tieto oman työnsä sisällöstä ja kehittämishaasteista. Projektin ohjausryhmä koottiin puolestaan neljästä lapsiperheiden kanssa työskentelevästä ammattilaisesta. Näin pyrittiin takamaan ulkopuolinen näkemys kunnan perhetyöstä. Lisäksi Oulunseudun ammattikorkeakoulun asiantuntija-ohjaajat ja vertaisarvioijat toimivat projektin ulkopuolisina arvioijina.

Projekti eteni prosessimaisesti. Projektit ovat erilaisia, vaikka samat pääpiirteet löytyvät joka projektista. Kuitenkin kussakin vaiheessa on hoidettava sille tyypilliset tehtävät, jotta projektin eteneminen ja onnistuminen varmistuisi. (Viirkorpi 2002, 11.) Yleensä projekti etenee suoraviivaisesti vaiheesta toiseen, mutta on myös mahdollista että projektin aikana palataan edelliseen projektin vaiheeseen, jos tulokset ja kehittämistyö sitä vaativat. Toisaalta vaiheet voivat olla osittain päällekkäisiä. (Kettunen 2003, 41.) Projektisuunnitelma oli perhetyöprojektin työstämisvaiheessa tärkein asiakirja, jonka mukaan projekti eteni. Kuitenkin projektisuunnitelmasta myös poikettiin, jos tavoitteiden saavuttaminen sitä edellytti. Yksi tällainen tilanne oli perhetyöntekijöiden yhteistyön kehittämissuunnitelman laadinta. Alun perin tarkoituksena oli pohtia pelkästään asiakkasirtoja perhetyön palveluissa. Projektin etenemisen aikana huomattiin, että perhe-

työntekijöiden työpalaverit ovat tarpeen ja ne vaativat oman kirjallisen suunnitelman laadinnan. Tämän takia yhteistyönkehittämissuunnitelma lisättiin projektin tavoitteisiin.

5.2 Projektissa tuotetut aineistot ja niiden analysointi

Projektin aikana tuotetut aineistot muodostuivat kokousmuistioista, päiväkirjasta, muistiinpanoista sekä loppuarvioinnissa työryhmän haastatteluaineistosta ja ohjausryhmän kirjallisesta palautteesta. Näiden dokumenttiaineistojen analyysissä käytin sisällönanalyysiä, koska sisällönanalyysi on menetelmä, jolla voidaan analysoida kirjoitettua ja suullista kommunikaatiota. Sen avulla voidaan myös tarkastella asioiden ja tapahtumien merkityksiä, seurauksia ja yhteyksiä. Toisaalta sisällönanalyysillä tarkoitetaan myös kerätyn tietoaineiston tiivistämistä niin, että tutkittavia ilmiöitä voidaan lyhyesti ja yleistävästi kuvailla. (Latvala & Vanhanen-Nuutinen 2003, 21–23.)

Perinteinen sisällönanalyysi on alun perin ollut luonteeltaan kvantitatiivinen menetelmä, jonka tavoitteena on kuvata jonkin aineiston jakautumista luokkiin ja kategorioihin. Nykyään sisällönanalyysi sijoittuu kvantitatiivisen ja kvalitatiivisen analyysin välimaastoon. Tutkittava aineisto voi olla jokseenkin mitä tahansa, kunhan sillä on yhteyttä tutkittavaan ilmiöön ja sitä voidaan koota, havainnoida sekä analysoida. (Anttila 2007, 120.)

Sisällönanalyysin luotettavuudessa korostuvat tutkijan taidot, arvotukset ja oivalluskyky. Aineiston keruussa saatu tieto on riippuvainen siitä, miten tutkija on tavoittanut tutkittavan ilmiön. Yleisten laadullisen tutkimuksen luotettavuuskysymysten lisäksi (aineiston laatu, aineiston analyysi ja tulosten esittäminen) sisällönanalyysin haasteena on se, miten tutkija pystyy pelkistämään aineistonsa niin, että se kuvaa mahdollisimman luotettavasti ilmiötä. (Latvala ym. 2003, 36.)

Sisällönanalyysin avulla materiaalista erotettiin projektin arvioinnin kannalta keskeisimmät asiat. Huomio kiinnitettiin onnistumisiin, epäonnistumisiin, projektin taitekohtiin sekä projektin etenemiseen vaikuttaviin asioihin. Dokumenttiaineistosta esiin nousseita asioita tarkastellaan tarkemmin myöhemmin projektin arviointi ja kehittämishaasteita otsikon alla.

Päiväkirja arvioinnin välineenä

Seppänen-Järvelä (2004, 48) toteaa, että päiväkirja on yksi tehokas väline reflektointiin. Päiväkirjan avulla voidaan jäsentää ja puntaroida ajatuksia ja kokemuksia. Seppänen-Järvelä (2004, 48) mainitsee myös, että projektin toteuttamisen ohjaamisessa päiväkirjaa voidaan hyödyntää monella tavalla. Päiväkirjan pitäminen voi olla puolistrukturoitu eli on valittu tietyt teemat tai avoin, jolloin sisältö ei ole rajattu. Projektin vetäjä voi päiväkirjassaan peilata ja dokumentoida omaa työtänsä ja projektin tapahtumia. Arvioinnin kannalta on hyvin tärkeää, että havainnot kirjataan usein ja niitä myös käydään tietyin väliajoin läpi.

Pidin päiväkirjaa koko projektin ajan, johon kirjasin tunteita, oivalluksia, haasteita ja vaikeuksia. Päiväkirjan avulla pyrin tiedostamaan oman oppimisprosessin ja projektin kehityskaaren. Samalla sain näkyväksi projektin prosessimaisuuden ja projektin lopputulokseen vaikuttavat asiat. Päiväkirja oli myös muistin tukena kirjoittaessani loppuraporttia. Päiväkirja oli avoin, jotta kaikki tunteet ja havainnot tulivat kirjattua ylös. Päiväkirjamerkintöjä tehtiin projektin kaikissa työskentelyn vaiheissa. Päiväkirjana toimi A5-kokoinen vihko, johon merkintöjä tuli kaikkiaan kuusikymmentä sivua joka riville kirjoitettuna. Seuraava lainaus päiväkirjasta kuvaa päiväkirjan luonnetta:

”Projektin on junnannut paikallaan, vaikka olen paljon etsinyt tietoa ja lukenut perhe-työstä tehtyjä tutkimuksia. Tiedän, että osa projektin toteutuksesta on myös kirjallisuuteen tutustumisen.” (päiväkirja merkintä 7.4.2008)

Kokousmuistiot ja muistiinpanot

Ohjaus- ja työryhmän kokoontumista pidin kokousmuistiota, johon kirjasin päätetyt asiat, ehdotukset ja mielipiteitä projektin etenemisestä. Kokoontumisen jälkeen tein kokousmuistiosta yhteenvedon, jonka lähetin työ- ja ohjausryhmäläisille luettavaksi. Näin työ- ja ohjausryhmäläiset pystyivät kommentoimaan kokousmuistiota ja asiat tulivat oikein kirjatuksi. Seuraava esimerkki on kokousmuistiosta:

Sovittiin, että tutkimus suunnitelma tehdään loppuun ja tavoitteet tarkennetaan. seuraava palaveri syyskuussa lomien jälkeen. Sitä ennen mahdollinen koulun hyväksyntä tut-

kimussuunnitelma lähetetään sähköpostilla työryhmän jäsenille. (kokousmuistio 5.6.2008)

Lisäksi muistiinpanoihin kirjasin projektin etenemiseen liittyviä asioita ja muistettavia asioita, jotka täytyisi ottaa huomioon projektin aikana tai seuraavissa kokoontumisissa. Muistiinpanojen luonnetta kuvastavat hyvin seuraavat katkelma:

”...kontrollikäynti? seuranta käynti? tarkastuskäynti? Keksi hyvä nimi asiakasprosessin kuukauden päähän sijoittuvalle käynnille” (muistiinpanot 23.4.2009)

”Yhteisiä kotikäyntejä perheen luo voi olla useampia? Mitkä olisivat näitä tilanteita? muista ottaa puheeksi seuraavassa työryhmässä.” (muistiinpanot 5.6.2009)

Ohjausryhmän rooli prosessin aikana oli merkittävä. Ohjausryhmän ensimmäisessä palaverissa kartoitettiin työryhmän jäsenten odotuksia ja toiveita projektia kohtaan sekä selkeytettiin projektin tavoitteita. Ohjausryhmän avulla projektia vietiin eteenpäin. Ohjausryhmän kokoontumisia oli kaikkiaan neljä. Lisäksi ohjausryhmä osallistui projektin toteuttamiseen sähköpostin välityksellä. Sähköpostilla laitoin ohjausryhmän jäsenille työryhmässä tuotettuja materiaaleja, joita he kommentoivat. Ohjausryhmän jäsenille tehtiin projektin loppuarviointi kyselylomakkeen avulla. Kyselylomake oli laadittu niin, että siihen oli nopea vastata, mutta se antoi tarvittavan arvioinnin projektista. Kyselylomakkeeseen oli myös mahdollisuus sanalliseen palautteeseen.

Työryhmän jäsenet olivat myös projektin arvioinnin apuna. Jokaisen työryhmän kokoontumisen jälkeen kirjasin päiväkirjaan kokoontumisessa nousseet ajatukset ja kehittämisideat. Työryhmä osallistui aktiivisesti projektin eteenpäin viemiseen ja arviointiin. Projektin arvioinnin yhtenä vahvuutena on juuri työryhmän ja ohjausryhmän vahva näkemys ja osallistuminen arviointitiedon tuottamiseen. Myös työryhmän jäsenille tehtiin pienimuotoinen kysely projektin päätettyä.

5.3 Projektissa tehdyn tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Projektin tutkimuksellisten osioiden arviointiin voidaan soveltaa tutkimuksen luotettavuuden ja eettisten kysymysten yleisiä arvioinnin kriteereitä. Tutkimuksen ja etiikan välinen suhde on kahtalainen. Toisaalta tutkimustulokset vaikuttavat eettisiin valintoihin ja toisaalta eettiset kannat vaikuttavat tutkijan tieteellisessä työssä tekemiin ratkaisuihin.

Myös luotettavuutta on arvioitava yksittäisessä tutkimuksessa, koska kaikessa tutkimustoiminnassa pyritään välttämään virheitä. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 122, 131.)

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta kohentaa tutkijan tarkka raportointi tutkimuksen toteuttamisesta. Myös aineiston tuottamisen olosuhteet olisi kerrottava selvästi ja totuuden mukaisesti. (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2004, 217.) Pysin raporttoimaan mahdollisimman tarkasti ja yksityiskohtaisesti kaikki projektin eri vaiheet ja mitä eri vaiheiden aikana on tehty. Teoreettisen viitekehyksen selkeyttäminen loppuraportissa auttaa lukijaa ymmärtämään paremmin mihin projekti on kiinnittynyt. Viitekehys pohjautuu arvioituun lähdemateriaaliin. Lähteissä olen tukeutunut tunnettuihin tekijöihin sekä kustantajiin. Pehdyin myös muutamaankin ulkomaiseen tutkimukseen, joita pidin aiheen kannalta keskeisenä. Ulkomaisiin tutkimuksiin olisin voinut perehtyä laajemminkin, sillä perhetyöntekijöitä perheiden kotona tapahtuvassa vanhemmuuden tukemisessa on käytetty jo pitkään Iso-Britanniassa, Yhdysvalloissa ja Kanadassa.

Projektiaineiston analysoinnissa käytetty sisällönanalyysi on luotettavuuden kannalta ongelmallinen, koska tulos perustuu tutkijan subjektiiviseen näkemykseen asiasta. Sisällönanalyysin luotettavuudessa korostuvat tutkijan taidot, arvotukset ja oivalluskyky. (Latvala ym. 2003, 36.) Ongelmaa on pyritty poistamaan sillä, että tulokset on joka vaiheessa palautettu työryhmän ja ohjausryhmän arvioitaviksi.

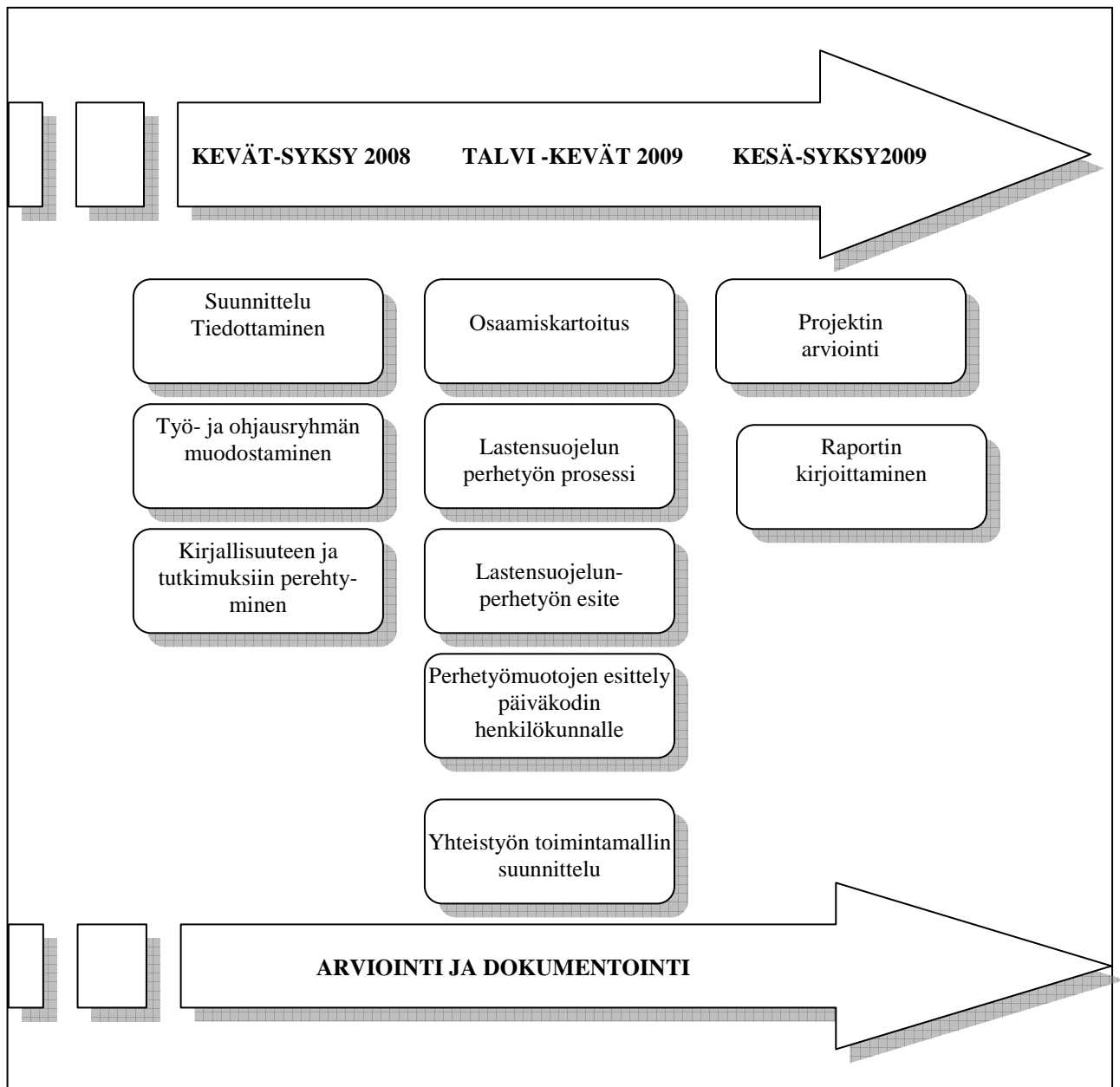
Tutkimuksen uskottavuus ja tutkijan eettiset ratkaisut kulkevat käsi kädessä. Uskottavuus perustuu siihen, että tutkijat noudattavat hyvää tieteellistä käytäntöä. Hyvän tieteellisen käytännön loukkauksia ovat muun muassa puutteelliset lähdemerkinnät, tutkimustulosten tai käytettävien menetelmien harhaanjohtava raportointi ja tulosten puutteellinen kirjaaminen. (Tuomi ym. 2002, 129-130.) Olen merkinnyt käyttämäni lähteet tarkasti sekä tekstiin että lähdeluetteloon. Olen raportoinut huolellisesti projektissa käytetyt menetelmät tiedon tuottamisessa. Tulosten raportoinnissa olen lisännyt luotettavuutta tuomalla esiin niiden taustalla olevaa autenttista aineistoa.

5.4 Projektin kehittämisprosessin eteneminen

Perhetyöprojektin kehittämisprosessi käynnistyi keväällä 2008, samanaikaisesti aloitin opintoihini liittyvän projektisuunnitelman kirjoittamisen. Olin jo syksyllä 2007 alustavasti tiedostellut mahdollista opinnäytetyön aihetta Limingan kunnassa. Johtavan sosiaalityöntekijän ehdotusten ja lastensuojelun perhetyöstä nousseiden ongelmakohtien ja kehittämisideoiden avulla lähdin hahmottamaan projektin tavoitteita. Tarkoituksena oli kehittää lastensuojelun perhetyöhön toimintamalli, joka selkeyttäisi lastensuojelun perhetyötä ja toisi näkyville siinä tarvittavan osaamisen. Toisaalta tarkoituksena oli suunnitella perhetyöntekijöiden yhteistyökäytäntöjä. Projektisuunnitelman suunnitteluvaiheessa kirjallisuuteen, tutkimuksiin sekä kehittämissankkeisiin tutustuminen oli keskeisessä roolissa. Pyrkimykseni oli saada mahdollisimman selkeä ja kattava näkemys perhetyön tilanteesta Suomessa ja siitä, miten perhetyötä oli kehitetty ja tutkittu. Perhetyön moninaisuus ja epäselvyys nousivat kirjallisuudesta selkeästi esille, myös yhteistyön merkitystä eritoimijoiden kanssa korostettiin. Perhetyö näyttäytyi erilaisena riippuen siitä, minkälaisesta näkökulmasta sitä tarkastellaan; esimerkiksi päivähoidon, sosiaalityön, laitoksen ja kotihoidon perhetyön työmenetelmät eroavat toisistaan, vaikkakin samantaisuutta myös löytyy. Kirjallisuuteen tutustuessani oli selkeästi havaitsevista, että perhetyö käsitteenä oli siten hyvin epäselvä ja se vaatii tarkennusta ja käsitteen avaamista.

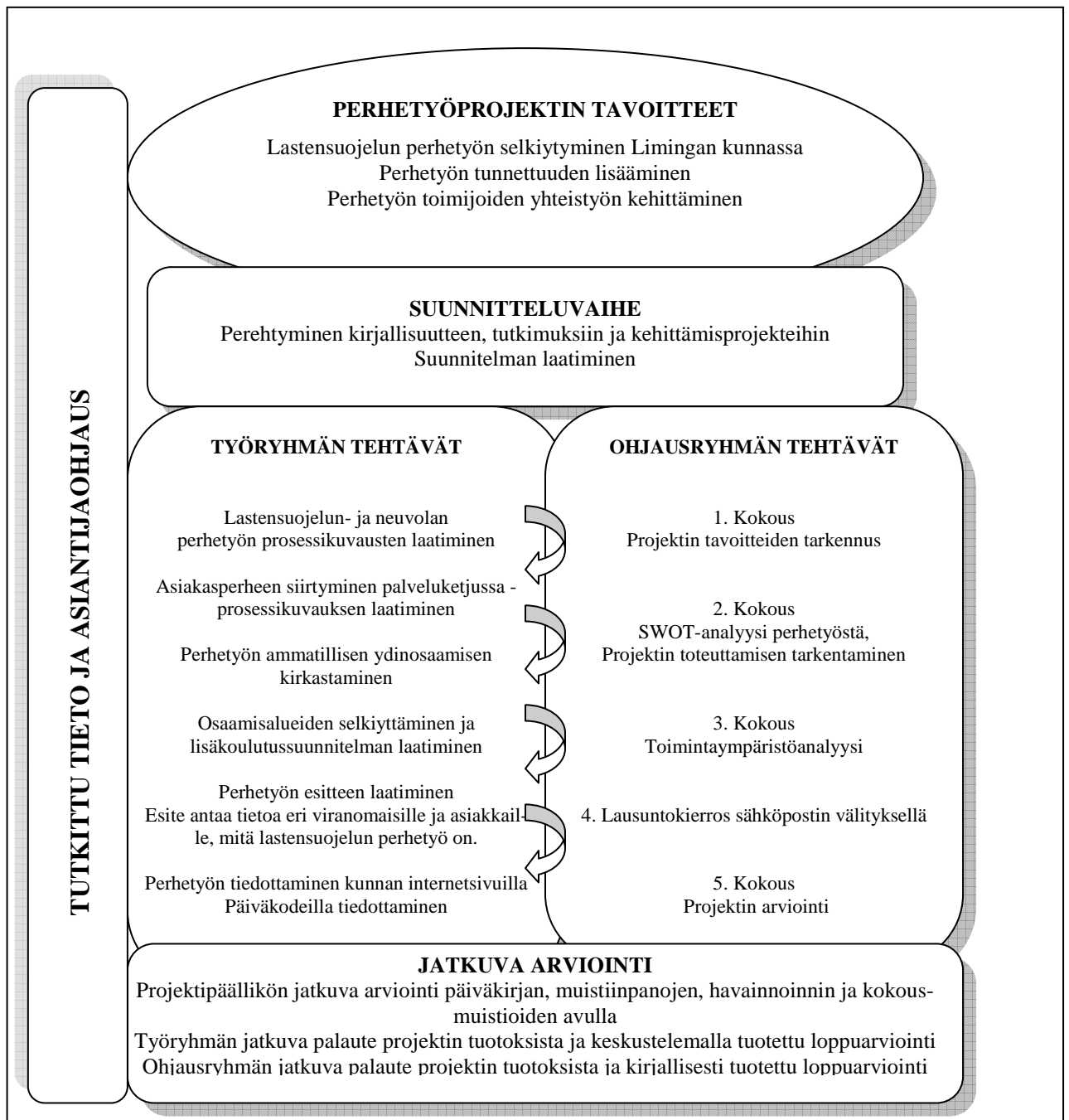
Esittelin projektia ennaltaehkäisevän perhetyön palaverissa, jossa samalla pyysin kiinnostuneita ohjausryhmän jäseniksi. Olin jo etukäteen puhunut perhetyöntekijöille opinnäytetyöstäni ja he olivat kiinnostuneita osallistumaan projektiin työryhmänä. Työ- ja ohjausryhmän nimeäminen tapahtui syksyllä 2008. Tämän jälkeen projektin tavoitteiden selkeyttäminen käynnistyi. Kirjallisuuteen ja tutkimuksiin tutustuminen sekä ohjausryhmän avulla tavoitteet selkenivät ja asettuivat projektin lopullisiksi tavoitteiksi. Myös työryhmä oli vahvasti mukana tavoitteiden määrittelyssä.

Projekti toteutettiin vuosien 2008-2009 aikana (Kuvio 8). Projektin aikataulu oli tiivis ja intensiivinen. Työ- ja ohjausryhmä olivat aktiivisesti mukana projektin eteenpäin viemisessä. Koko projektin ajan luin kirjallisuutta ja etsin tietoa perhetyön kehittämisestä. Kesän 2009 aikana projekti päättyi arviointiin ja loppuraportin kirjoittamiseen.

KUVIO 8. Perhetyöprojektin kehittämisprosessin eteneminen

Projektin työryhmä ja ohjausryhmä työskentelivät kiinteässä yhteistyössä. Arviointi integroitui projektin eri vaiheisiin osana kokonaisuutta. (Kuvio 9.)

KUVIO 9. Projektin toteutussuunnitelma

Projektissa keskeisessä roolissa oli työryhmän aktiivisuus projektin tavoitteiden saavuttamisessa. Ohjausryhmän tehtävänä oli tutustua työryhmän tuotoksiin ja kommentoida niitä sekä tehdä parantamisehdotuksia. Tämän takia työ- ja ohjausryhmä työskentelivät tiiviisti yhdessä. Arviointi oli jatkuvaa koko projektin ajan. Havainnointi-, muistiinpano- sekä päiväkirjamerkinnät tehtiin aktiivisesti projektin kaikissa vaiheissa.

5.5 Lastensuojelun perhetyön asiakasprosessin hahmottaminen

Projekti käynnistyi lastensuojelun perhetyön asiakasprosessin hahmottamisella ja selkeyttämisellä. Aluksi hahmoteltiin lastensuojelun perhetyön asiakasprosessin senhetkinen nykytila. Tämän aikana huomattiin, että osa perhetyön asiakasperheistä tulee muuta kautta kuin lastensuojelun sosiaalityöntekijän kautta. Nykytilan hahmottamisen aikana nousi esiin myös useita parantamishdotuksia, jotta asiakasprosessista saataisiin joustavampi ja perheen kannalta asiakasystävällisempi. Kun nykytila oli hahmotettu, oli helppompaa siirtyä miettimään sitä, miten lastensuojelun perhetyön asiakasprosessista saataisiin johdonmukaisempi ja parempi. Samalla myös perhetyönprosessin ongelmakohtat sekä parhaat käytännöt tulivat ilmi. Tämän prosessianalyysin jälkeen oli aika siirtyä pohtimaan prosessin parantamista.

Lastensuojelun käsikirjassa (<http://www.sosiaaliportti.fi>) on nostettu tärkeäksi se, että perhetyönprosessi määritellään siksi, että työjako, tiedonkulku ja päätöksenteko tulevat ilmi. Näin perhetyö on suunnitelmallisempaa, tehokkaampaa, tuloksellisempaa ja kaikille on selvää, miksi lastensuojelun perhetyötä tehdään. Perhetyön prosessin tarkoituksena on myös auttaa perhettä ja viranomaisverkkoa jäsentämään perhetyötä työskentelymuotona. Tavoitteena on tukea ja auttaa lasta ja perhettä parhaalla mahdollisella tavalla. Lastensuojelun perhetyössä työn keskiössä on aina lapsi ja lapsen osallisuuden täytyminen aina muistaa kiinnittää erityistä huomiota.

Limingassa lastensuojelun perhetyöstä ei oltu tehty aikaisemmin prosessikaaviota. Prosessikaavion tekemisen aikana huomattiin kuitenkin monia eroavaisuuksia yleiseen lastensuojelun perhetyön prosessikaavioon. Esimerkiksi lastensuojelun käsikirjassa (<http://www.sosiaaliportti.fi>) löytyy lastensuojelun perhetyöstä yleinen prosessikaavio, jonka avulla myös Limingan kunnan lastensuojelun perhetyön asiakasprosessia alettiin työstää. Samalla pohdittiin prosessia asiakasnäkökulmasta ja siitä pyrittiin tekemään mahdollisimman selkeä ja johdonmukainen.

5.6 Lastensuojelun perhetyöntekijöiden perustehtävän selkiyttäminen ja ydinosaamisen hahmottaminen

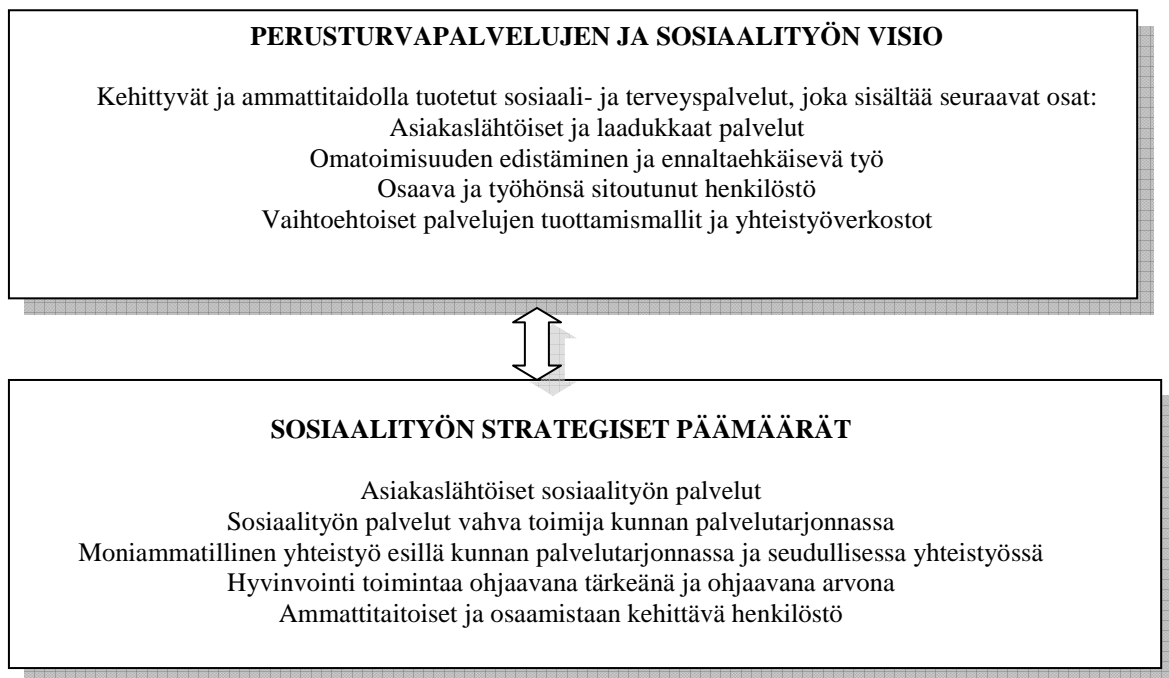
Lastensuojelun perhetyöntekijöiden perustehtävän edellyttämän osaamisen arvioimiseksi tehtiin osaamiskartoitus syksyllä 2008 ja siihen osallistui kaksi lastensuojelun perhetyöntekijää. Lastensuojelun perhetyöntekijöiden osaamiskartoituksen avulla oli tarkoitus saada näkyväksi lastensuojelun perhetyön ydinosaaminen, mutta myös kaikki se muu osaaminen, jota lastensuojelun perhetyössä tarvitaan. Osaamiskartoituksen yhteydessä laadittiin koulutussuunnitelma, jotta tulevaisuuden osaamistarpeisiin osattaisiin vastata ajoissa (Liite 2). Osaamiskartoitusten yleisenä tavoitteena on tunnistaa ja tehdä näkyväksi organisaation osaaminen, jotta sitä voidaan paremmin hyödyntää ja kehittää. Osaamiskartoituksen tuloksena syntyy ns. osaamiskartta, jossa voidaan kuvata kaikki ne osaamiset, joita organisaatiossa on jo olemassa ja/tai osaaminen jota tarvitaan tulevaisuudessa. (Kuntaosaajan työkirja 2005, 14, 42.)

Osaamiskartoituksen suurin hyöty on se, että sen avulla organisaation kehittäminen jäsentyy ja saa oikean suunnan. Osaamiskartoitus nostaa esille sen osaamisen, mikä on jo olemassa ja samalla olemassa olevan osaamisen arvostus lisääntyy. Tiedostetun osaamisen varaan voidaan siten myös rakentaa paremmin uutta toimintaa. Toisaalta yksilötasolla oman ja muiden osaamisen selkeytyminen lisää keskinäistä arvostusta ja osaamisen hyödyntämistä työssä. Osaamiskartoituksen avulla voidaan myös tehdä valintoja siitä, mitä lähdetään kehittämään sekä kehityksen suunnasta ja vauhdista. (Viitala 2003, 199.)

Lastensuojelun perhetyön osaamiskartoitus lähti liikkeelle lastensuojelun perhetyöntekijöiden pohdinnoista siitä, mitä osaamista perhetyöntekijöillä on tällä hetkellä ja mitä osaamista he tarvitsevat tulevaisuudessa. Työanalyysin avulla perhetyöntekijät miettivät, mitä lastensuojelun perhetyö oikeastaan pitää sisällään. Helakorven (Helakorpi, dia 24) mukaan työanalyysi on prosessi, jossa selvitetään se, mitä työ käsittää. Työanalyysi perustuu työn osittamiseen velvollisuuksiin ja tehtäviin. Velvollisuudet ovat työn pääosia ja tehtävät puolestaan velvollisuuksien osia. Tehtävissä voi puolestaan olla useita toimintoja ja niiden sarjoja. Tehtävät tunnistavat myös siitä, että niissä on selkeä alku ja loppu. Työanalyysin tekemistä helpotti se, että lastensuojelun perhetyöntekijöiden tehtäväkuvaus oli vasta tehty kirjalliseen muotoon. Tehtäväkuvista kävi ilmi, mitä perhe-

työntekijöiltä odotetaan ja mitkä ovat heidän vastuunsa. Työanalyysin avulla perhetyöntekijät pääsivät osaamiskartoituksen alkuun, koska se auttoi hahmottamaan perhetyön sisältöä ja toimintatapoja.

Osaamiskartoituksen pohjaksi oli tarpeellista luoda osaamiskartta sellaisista osaamisen osa-alueista, jotka lastensuojelun perhetyössä ovat tarpeellisia. Tämän takia työanalyysin jälkeen lastensuojelun perhetyöntekijät miettivät osaamista tarkemmin. He laittoivat paperille ylös kaiken sen osaamisen ja tietotaidon, joka heidän mieleensä tuli, kun he miettivät mitä osaamista lastensuojelun perhetyössä tarvitaan. Pohdinnoista tuli pitkä lista, yhteensä 4 kappaletta A4 arkkia, nykyisestä osaamisesta eli siitä mitä osaamista tarvitaan nyt, jotta perhetyötä voisi tehdä hyvin. Osaamiskartoituksen pohjaksi luotiin osaamiskartta sellaisista osaamisen alueista, jotka ovat lastensuojelutyössä tarpeellisia. Näitä osaamisalueita tarkasteltiin myös Limingan perusturvan strategiasta käsin. Perusturvan strategiaa voidaan kuvata lyhyesti kolmen peruspilarin avulla (Kuvio 10).

KUVIO 10. Limingan kunnan sosiaalityön visio ja strategiset päämäärät

Perhetyöntekijöiden tuottama aineisto luokiteltiin sisällönanalyysin avulla. Tätä analyysiä ohjasi aineistolähtöinen eli induktiivinen ote. Koska tarkoituksena oli saada selville uusia ja odottamattomia asioita, eikä analyysin lähtökohtana ollut teorian tai hypoteesin

testaaminen (deduktiivisesti), oli induktiivinen tarkastelu perusteltua. Induktiivinen analyysi on myös monitahoinen ja yksityiskohtainen. (Hirsijärvi ym. 2004, 155.) Tästä aineistosta muodostui osaamiskartan osaamisalueet konkreettisineen osaamisineen. Osaamiskartan avulla osaamisen tavoite- sekä nykyinen osaamisprofiilin taso alettiin kartoittaa

Tavoiteosaamisprofiilin määrittelyllä tarkoitetaan sitä, että tietylle ammattiryhmälle, tiimille tai yksittäiselle työntekijälle määritellään työssä tarvittavat yksittäiset osaamiset. Näille osaamisille on asetettu tietty tavoitetaso. Tavoitetaso on aina asetettu tulevaisuuden näkökulmasta. (Kuntaosaajan käsikirja 2005, 37.) Sydänmaalakka (2004, 138) korostaa myös sitä, että osaamista määriteltäessä tulee erottaa yksilön osaaminen, tehtävän vaativa osaaminen, tiimiosaaminen, osaston osaaminen ja koko organisaatioin osaaminen. Huomioitava on myös se, että nykyinen osaaminen saattaa olla eri asia kuin tulevaisuuden osaaminen.

Perhetyöntekijät pohtivat tavoitetasoa perhetyön osaamisalueille. Näkökulmana oli osaaminen 3-5 vuoden päästä. Tavoitetason asettamisessa käytettiin seuraavaa asteikkoa kuntaosaaja työkirjasta (2005, 37), jossa näkyy osaamisen tärkeys ja taso lastensuojelun perhetyössä perhetyöntekijöiden osalta. Kahden asteikon rinnakkain laittaminen auttoi hahmottamaan osaamisen tavoitetasoa useammasta näkökulmasta. Asteikkoon päädyttiin yhdessä sen selkeyden vuoksi sekä osaamisen tärkeyden hahmottamisen helpottavuudeksi. Asteikko oli seuraava: 1= ei ollenkaan tärkeä/ ei tarvitse työssä, ei hallitse perusteita., 2= ei kovin tärkeää, hallitsee perusteet, mutta tarvitsee tukea, 3= keskitärkeää, toimii itsenäisesti., 4= melko tärkeää, osaa ohjata muita ja 5= erittäin tärkeää, asiantuntia, huippuosaaja.

Seuraavassa vaiheessa lastensuojelun perhetyöntekijät arvioivat tämän hetken osaamistaan. Arvioinnin jälkeen tulokset koottiin yhteen ja vietiin osaamistaulukkoon, jossa näkyi myös tavoitetaso (Liite 2) Tämän jälkeen osaamistimantin avulla hahmotettiin osaamiskuilua, joka muodostuu tavoitetason ja – nykytilanteen välisestä erosta. Osaamistimantti laadittiin laskemalla keskiarvo tavoitetason ja nykytason osaamisalueista. Lastensuojelun perhetyöntekijöiden kehittämissuunnitelma laadittiin osaamistimantin avulla. Ennen suunnitelman laadintaan pohdittiin kummankin lastensuojelun perhetyöntekijän oppimistyynejä ja erilaisia kehittämismenetelmiä. Kehittämissuunnitelma laadit-

tiin yhteiseksi, koska kummallakin perhetyöntekijällä oli samanlaiset osaamisen kehittämisen tavoitteet.

5.7 Lastensuojelun, neuvolan ja kotipalvelun perhetyön yhteistyön kehittäminen

Perhetyöntekijöiden yhteistyön kehittäminen oli projektin toinen keskeinen tavoite. Tavoitteena oli selvittää yhteistyö mahdollisuutta ja luoda yhteistyön kehittämissuunnitelma. Myös asiakassiirrot perhetyön palveluissa tarvitsivat selkeyttämistä ja toimintamallin luomista. Lastensuojelun-, neuvolan- ja kotipalvelun perhetyön yhteistyö oli vasta kehittymässä, joten yhteistyön toimintasuunnitelman laatiminen oli ajankohtainen ja tarpeellinen.

Perhetyön yhteistyön kehittäminen aloitettiin työryhmässä SWOT-analyysillä, jonka tarkoituksena oli selventää työryhmän jäsenten näkemystä perhetyön yhteistyön vahvuuksista, heikkouksista, uhista ja mahdollisuuksista. Työryhmäläiset pohtivat yhdessä yhteistyötä, jonka aikana kirjasin keskustelussa nousseet asiat paperille. Työryhmän kokoontumisen jälkeen kirjasin asiat SWOT:n nelikenttään ja lähetin yhteenvedon sähköpostilla työryhmäläiselle. Näin he pystyivät tarkistamaan onko kaikki asiat keskustelusta tullut kirjattua. SWOT-analyysi eli nelikenttäanalyysi on yksinkertainen analyysimenetelmä, jonka nimi tulee englanninkielisistä sanoista Strength, Weaknesses, Opportunities ja Threats (Anttila 2007, 141–143).

SWOT-analyysillä tuotettu aineisto analysoitiin sisällönanalyysin avulla, jota ohjasi induktiivinen ote. SWOT-analyysin avulla tehtiin päätelmiä, miten vahvuuksia voidaan käyttää hyväksi ja miten heikkouksia voitaisiin kehittää. Lisäksi huomio kiinnitettiin perhetyön mahdollisuuksiin, koska niiden tiedostaminen on tarpeen tulevaisuuden kannalta.

Huolen harmaa- vyöhykkeistö apuna pohtiessa asiakassiirtoja perhetyön palveluissa

Työryhmässä perhetyön asiakassiirtoja pohdittaessa otettiin huolen harmaa- vyöhykkeistö apuun (Kuvio 11). Huolen harmaan -vyöhykkeistön avulla hahmotettiin kunkin tahon perhetyön asettuminen huolen vyöhykkeistölle. Työryhmän keskustelujen pohjalta luotiin kuvio, jossa selviää eri tahojen perhetyön asettuminen huolen vyöhykkeistölle.

Huolen harmaan – vyöhykkeistön avulla myös mietittiin perhetyön rajapintoja. Rajapinnat ovat usein häilyviä ja voi olla hankala tietää mihin perhetyön piiriin perhe kuuluu. Tässä huolen vyöhykkeistö toimi apuvälineenä, jotta hahmottaminen huolen tasosta helpottuisi.

EI HUOLTA	PIENI HUOLI		HUOLEN HARMAA VYÖHYKE		SUURI HUOLI	
1	2	3	4	5	6	7
Ei huolta lainkaan	Pieni huoli tai ihmettely käynyt mielessä, luottamus omiin mahdollisuuksiin vahva.	Huoli tai ihmettely käynyt toistuvasti mielessä, luottamus omiin mahdollisuuksiin hyvä. <i>Ajatuksia lisävoimavarojen tarpeesta.</i>	Huoli kasvava, luottamus omiin voimavaroihin heikenee. <i>Mielessä ajatus lisävoimavaroista ja kontrollin lisäämisestä</i>	Huoli tuntuva, omat voimavarat ehtymässä. <i>Selvästi koettu lisävoimavarojen ja kontrollin* lisäämisen tarve.</i>	Huolta paljon ja jatkuvasti, asiakas vaarassa. Omat keinot loppumassa.	Huoli erittäin suuri, asiakas välittömässä vaarassa. Omat keinot loppumassa. <i>Muutos lapsen tilanteeseen saatava heti.</i>

KUVIO 11. Huolen harmaa vyöhyke (Eriksson, Arnkil & Rautava 2006, 9)

Huolen vyöhykkeistö on kehitetty lasten, nuorten, perheiden ja heidän kanssaan työskentelevien työntekijöiden yhteistyön välineeksi ja sitä voidaan hyödyntää myös muussa psykososiaalisen työn yhteistyössä. Huolen vyöhykkeistön avulla työntekijä voi jäsentää lapsen, nuoren tai hänen perheensä tilanteesta kokemaansa huolen astetta, omien auttamismahdollisuuksien riittävyttä sekä lisävoimavarojen tarvetta. Myös lapset, nuoret ja heidän perheensä voivat huolen vyöhykkeistön avulla arvioida omaa huolen astetta.

taan ja tukitarpeitaan. Kaiken kaikkiaan vyöhykkeistö on apuväline huolen jäsentämiseksi ja avoimen yhteistyön kehittämiseksi, Sen tarkoituksena on myös auttaa työntekijän ja perheen keskinäistä yhteistyötä. (Eriksson & Arnkil 2005, 7-8. kts. Eriksson, Arnkil & Rautava 2006, 8-9.)

Huolen vyöhykkeistö kuvaa työntekijän subjektiivisesti kokemaa huolta lapsen tilanteesta ja se on tärkeä työväline avun tarpeen tunnistamisessa. On hyvä tiedostaa, että mitä rajallisemmiksi ja pienemmiksi työntekijä kokee omat auttamismahdollisuutensa käyvän, sitä suurempi huoli on. Kaiken kaikkiaan huolen vyöhykkeistö on työntekijän huolen mittari, mutta sitä ei ole tarkoitettu luokittelemaan tai tyyppittelemään yksittäisiä asiakkaita tai perheitä. (Eriksson & Arnkil 2005, 20- 22.)

Huolen vyöhykkeistö on jatkumo, jonka toisessa päässä on täysin huoleton tila ja toisessa päässä tilanne, jossa perheen lapsi on välittömässä vaarassa. Epäily lapselle koituvasta vaarasta kuvaa hyvin työntekijän subjektiivista huolta. (Järvinen 2007, 159.)

Ei huolta (1) kuvaa tilannetta silloin, kun työntekijä kokee, että asiakkaan ja perheen asiat ovat kaikin puolin hyvin. Lapsi kasvaa, kehittyy ja oppii normaalisti ja hänellä on hyvät kasvuolosuhteet. Asiat sujuvat ja myös työntekijän oma toiminta etenee suunnitelmien mukaan ja tuottaa tulosta. (Eriksson & Arnkil 2005, 26.)

Pieni huoli (2-3) kuvaa tilannetta, jossa jotkut asiat herättävät työntekijässä pientä huolta tai ihmetystä. Huoli voi esiintyä usein, mutta työntekijä kokee voivansa auttaa ja hänellä on vahva luottamus omiin auttamismahdollisuuksiinsa. Pienen huolen vyöhykkeellä on hyvät mahdollisuudet varhaiseen puuttumiseen. (Eriksson & Arnkil 2005, 26.)

Huolen harmaalla vyöhykkeellä (4-5) työntekijän huoli kasvaa edelleen ja se on tuntuva. Omat auttamiskeinot on jo käytetty ja usko omiin auttamismahdollisuuksiin on vähissä. Usein tällä alueella huolta on esiintynyt jo pitkään. Työntekijä kokee kasvavaa huolta, kaipaa lisävoimavaroja ja kontrollia, mutta samanaikaisesti on epävarma ”riittävästä näytöstä” ja voi pelätä liioittelevansa. Työntekijä joutuu pohtimaan myös vaitiolo-velvollisuuttaan ja ilmoitusvelvollisuuttaan. (Eriksson & Arnkil 2005, 26.)

Suuren huolen vyöhykkeellä (6-7) työntekijä arvioi lapsen olevan vaarassa ja tällä alueella huolet vaativat toimintaa. Vyöhykkeelle sijoittuvat huolet eivät anna työntekijälle enää mahdollisuutta empimiseen. Työntekijä ennakoi, että lapselle/nuorelle/perheelle käy todella huonosti, ellei tilanteeseen saada heti muutosta. (Eriksson & Arnkil 2005, 26.)

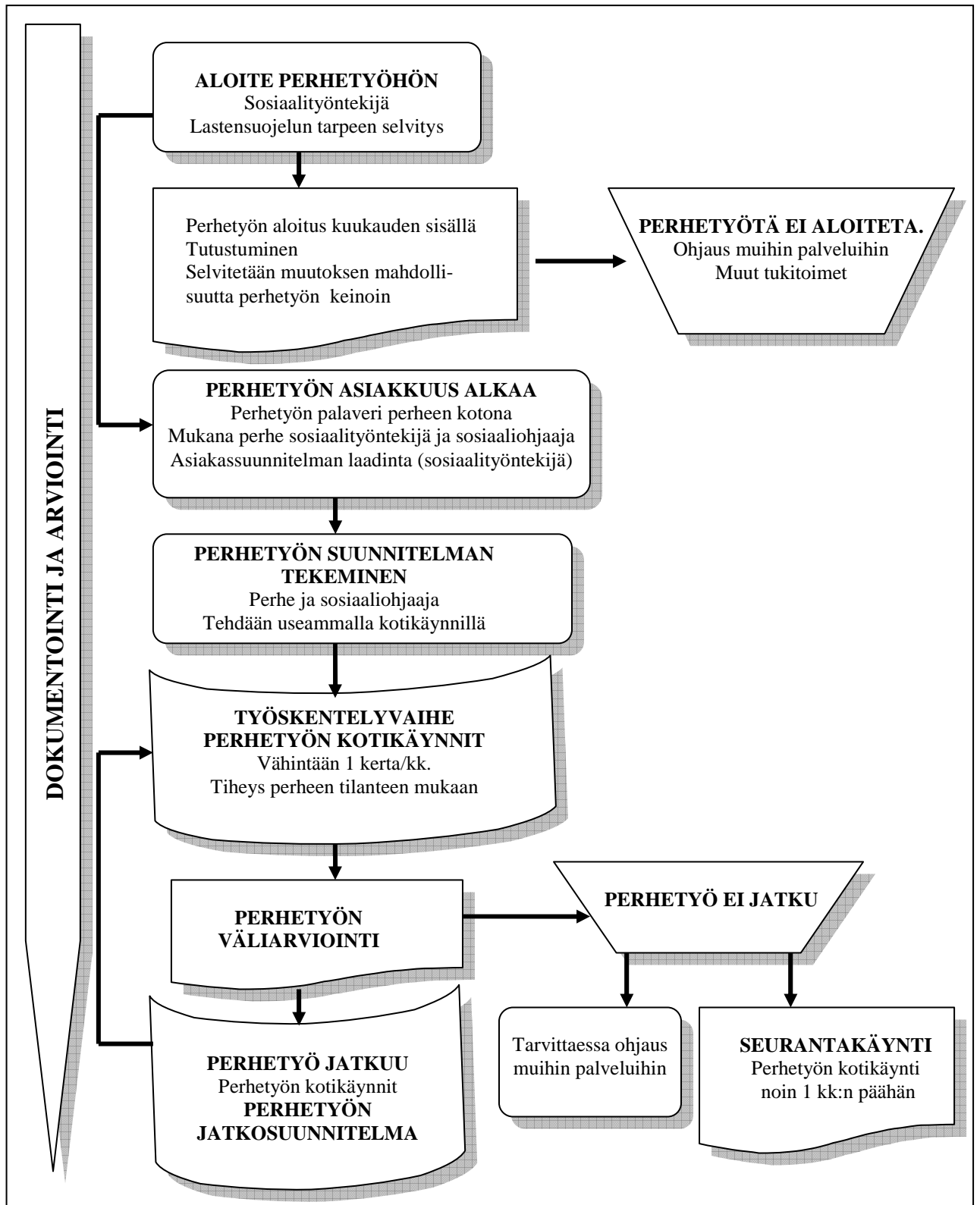
6 PROJEKTIN TULOKSET

6.1 Lastensuojelun perhetyön asiakasprosessi Limingassa

Perhetyönprosessi on perheen tilanteen ja tarpeiden kokonaisuuteen liittyvien tapahtumien muodostama suunnitelmallinen sarja. Tämän prosessin aikana perheen tilanteessa odotetaan tapahtuvan vaiheittain muutosta parempaan. Perhetyön toiminta perustuu perheen yksilöllisen tilanteen arviointiin ja perhelähtöisten tavoitteiden määrittelyyn sekä tavoitteiden saavuttamiseen käytettävien toimintamenetelmien valitsemiseen. Prosessi perustuu perheenjäsenten ja perhetyöntekijän väliselle suhteelle ja sen eri vaiheissa perhetyöntekijä on jatkuvassa vuorovaikutussuhteessa perheen kanssa. Perhetyön prosessi pitää myös sisällään laadunhallinnan, koska perhetyön vaikutuksia arvioidaan jatkuvasti. Siten voikin sanoa, että kyseessä on vuorovaikutukseen, toimintatapojen ja laadunhallinnan osaprosessien muodostama kokonaisuus. (Järvinen ym. 2007, 74.)

Limingassa lastensuojelun perhetyön asiakasprosessissa on kolme päävaihetta, jotka selkeästi erottuvat omiksi vaiheiksi. Nämä vaiheet ovat perhetyön aloitus, toteutus ja perhetyön päättäminen. Kuitenkin jokainen näistä vaiheista pitää sisällään useita erilaisia tapahtumia. Erityisesti jatkuva dokumentointi ja arviointi ovat kaikissa perhetyön vaiheissa tärkeässä osassa. Tulee myös muistaa, että lastensuojelun perhetyön asiakkaana on koko perhe, vaikkakin uuden lastensuojelulain mukaisesti asiakkuus on lapsen nimissä. Kaikille perheenjäsenille asetetaan tavoitteet tai seurannan kohteet, kuten lapsen kehityksen havainnoiminen. Uuden lastensuojelulain ajatuksena on lapsen osallisuus (LsL 417/2007). Tämän takia perhetyön prosessissa tärkeäksi tekijäksi tulevat lapset ja heidän mukanaolo prosessin eri vaiheissa.

Lastensuojelun perhetyön asiakasprosessin keskeiset vaiheet Limingassa on kuvattu kuviossa 12.

KUVIO 12. Lastensuojelun perhetyön asiakasprosessi

Tämä prosessi on ideaali, koska perhetyössä perheiden erilaisuus ja arjen monimuotoisuus tekee jokaisesta prosessista yksilöllisen. Tulee muistaa, että perhetyön prosessi etenee kussakin perheessä siinä esiin tulevien tilanteiden mukaisesti ja siten prosessi muokkautuu kullekin perheelle sopivaksi. Kuitenkin kaikissa perhetyön asiakasperheissä prosessin eri vaiheet tulevat esille, vaikkakin jotkut vaiheet saattavat sekoittaa tai jäädä vähemmälle huomiolle. Erityisesti ns. seurantakäyntiin on tärkeä osa perhetyön päättämisessä. Seurantakäynnillä tarkoitetaan sitä, että perheen kanssa sovitaan noin kuukauden päähän perhetyön päättymisestä vielä yksi kotikäynti. Tällä perhetyön käynnillä on tarkoitus antaa perheelle aikaa sopeutua perhetyön lopettamiseen. Usein perhetyöntekijästä on tullut perheelle merkittävä osa perheen arkea ja perhetyön lopettaminen on siten iso asia perheelle. Seurantakäynnillä käydään läpi perheen sen hetkinen tilanne ja kuulumiset. Mahdollisuus on myös perhetyön käyntien uudelleen aloittamiseen, jos perheen tilanteessa on ilmennyt uusia huolia.

Asiakasprosessin eri vaiheet

Lastensuojelun perhetyön prosessin sanallinen kuvaus selvittää mitä kuhunkin prosessin vaiheeseen kuuluu. Prosessin vaiheet ovat seuraavat:

1 Lastensuojelun perhetyön asiakkuuden alkaminen / aloite perhetyöhön

Lastensuojelun perhetyön asiakkaaksi tullaan sosiaalityöntekijän kautta. Aloitteen sosiaalityöntekijälle voivat tehdä myös esim. neuvola, päivähoito, mielenterveystoimisto, koulu, sukulaiset tai asiakas itse. Joskus yhteydenotto tulee suoraan perhetyöntekijöille. Syy yhteydenottoon on huoli lapsen/lasten hyvinvoinnista, kasvusta ja kehityksestä tai vanhemmuudesta.

Ennen kuin perhetyö varsinaisesti aloitetaan, voi olla ns. aloitusvaihe. Aloitusvaiheen aikana selvitetään perheen motivoituminen ja sitoutuminen sekä mietitään perhetyön sisältöä. Aloitusvaiheen aikana perhe ja työntekijät voivat tutustua toisiinsa. Aloitusvaihe voi olla myös osa lastensuojelun tarpeen selvitystä, jossa perhetyöntekijä voi toimia sosiaalityöntekijän työparina. Aloitusvaihe voi kestää 1-3 kuukautta riippuen siitä, kuinka monta kertaa viikossa perheessä käydään. Perhetyö ei käynnisty jos katsotaan, että perhe hyötyy muista tukitoimista paremmin tai perhe ei halua perhetyötä.

Perhetyö aloitetaan avohuollon tukitoimena (LsL 417/2007 36§) lastensuojelutarpeen selvityksen jälkeen, mikäli katsotaan, että perhetyö on tarkoituksenmukainen ja sopiva tukimuoto. Perhetyön aloittaminen voi alkaa jo lastensuojelutarpeen selvityksen aikana, jos perhetyöntekijä osallistuu selvitystyöhön tai katsotaan, että perheen tilanteen kannalta perhetyö tulee aloittaa aikaisemmin. Lastensuojelun perhetyön asiakkuuden alkamisesta tekee aina sosiaalityöntekijä päätöksen. Perhetyö aloitetaan avohuollon tukitoimena (LsL 36§), jolloin täytyy tehdä virallinen päätös lastensuojelun asiakkuuden alkamisesta ja perhetyön aloittamisesta.

2. Perhetyön palaveri ja asiakassuunnitelma

Perhetyö aloitetaan yhteisellä palaverilla, johon osallistuvat vanhempien lisäksi lapset sekä sosiaalityöntekijä ja perhetyöntekijä. Sosiaalityöntekijät laativat asiakassuunnitelman palaverin perusteella. Asiakassuunnitelmassa määritellään perhetyön kesto, perhetyön viikoittaisten käyntien määrä ja arviointipalaverin ajankohta. Viimeistään tässä vaiheessa perheen lapset tulevat lastensuojelun asiakkaaksi, josta sosiaalityöntekijät tekevät päätöksen.

3. Perhetyön suunnitelma

Asiakassuunnitelma on pohjana perhetyön suunnitelmalle, jonka tekemiseen osallistuvat vanhemmat, lapset ja perhetyöntekijä. Perhetyön suunnitelman avulla kartoitetaan perheen tilannetta ja voimavaroja sekä tarkennetaan perhetyön tavoitteita ja menetelmiä sekä keinot. Tavoitteet pyritään määrittelemään konkreettiseksi ja pieniksi esim. lasten säännöllinen ulkoilu, nukkumaan menoajat tms. Perhetyön suunnitelmaan kirjataan myös yhteistyötahot, joihin vanhemmat antavat luvan olla yhteydessä. Perhetyön yhteistyökumppaneina ovat aina sosiaalityöntekijät. Perhetyön suunnitelma toimii perhetyön työvälineenä. Tavoitteiden saavuttamista arvioidaan ja tarkennetaan tarvittaessa perheen kanssa.

4. Perhetyön kotikäynnit eli työskentelyvaihe

Perhetyön kotikäynnit aloitetaan asiakassuunnitelman mukaisesti ja käyntimäärät määritellään perheen tarpeiden mukaan. Perhetyössä voidaan käyttää erilaisia työvälineitä ja -menetelmiä esim. verkostokartta, erilaiset kortit ja pelit, roolikartat, sukupuoli sekä vanhemmille ja perheen jäsenille annettavat erilaiset tehtävät. Perhetyö on arjessa kohtaamista, yhdessä tekemistä ja rinnalla kulkemista.

Perhetyöntekijän tehtävänä on lapsen hyvinvoinnin turvaaminen ja lapsen äänen esille nostaminen. Tämä toteutuu vanhemmuuden ja perheen tukemisena sekä perheenjäsenten välisen vuorovaikutuksen vahvistamisena. Perhetyön kotikäyntien lähtökohtana on perheen voimavarojen ja vahvuuksien löytäminen ja niissä tukeminen sekä vahvistaminen. Näin edistetään perheen elämäntilanteen hallintaa. Vanhempien kanssa perhetyöntekijä työskentelee arjen ongelmien ja lasten kasvatukseen liittyvien asioiden kanssa. Perhetyöntekijän läsnäolo perheessä mahdollistaa myös sen, että vanhemmat voivat hoitaa omaa mielenterveys- tai päihdeongelmaansa. Lapsille perhetyöntekijä on turvallinen aikuinen, joka auttaa työstämään niin tunne-elämän kuin vuorovaikutustaitoja. Perhetyöntekijä työskentelee niin, että lapsen ääni tulee kuuluksi ja hänen mielipiteensä tulevat julki.

Perhetyöntekijä dokumentoi kaikki kotikäynnit sosiaalityön ohjelmaan. Myös sosiaalityöntekijä saa sosiaalityön ohjelmasta ajankohtaista tietoa siitä, missä perhetyössä mennään. Perhetyöntekijä kirjaa jokaiselta kotikäynniltä oleelliset asiat, mitä kotikäynnillä on tehty, sovittu ja mistä puhuttu. Kirjaaminen perustuu faktoihin ja tosiasiahavaintoihin. Työntekijän oma arviointi perheen tilanteesta tulee selkeästi erottua tekstistä. Perheellä on oikeus nähdä ja saada heitä koskevat kirjaukset.

5. Perhetyön arviointi

Lastensuojelun avohuollon perhetyönsuunnitelman toteutumista arvioidaan yhdessä perhetyöntekijän, sosiaalityöntekijän ja perheen kanssa. Toteutuksen arviointi tapahtuu sovittun aikataulun mukaan, joka on sovittu perhetyön palaverissa. Käytännössä suunnitelma tarkastetaan 3-6 kuukauden välein, ellei perheessä tapahdu jotain, joka vaatii nopeampia toimenpiteitä tai uutta suunnitelmaa.

Jokaisella perheeseen kuuluvalla on mahdollisuus tuoda esille oma mielipiteensä tavoitteiden saavuttamisesta tai saavuttamattomuudesta. Myös perhetyöntekijä ja sosiaalityöntekijä tuovat oman kantansa asiaan. Arvioinnin yhteydessä mietitään myös perhetyön jatkoa. Onko tarpeellista jatkaa perhetyötä vai ohjataanko perhe tarvittaessa muihin palveluihin? Mikäli työskentely päätetään lopettaa, kirjataan lopettamisen syy ja perheen jatkosuunnitelmat. Jos perhetyötä päätetään jatkaa, asetetaan perhetyölle uudet tavoitteet ja keinot niiden toteuttamiseksi sekä uusi arviointi ajankohta. Työskentely jatkuu perheessä tavoitteiden mukaisesti.

6. Perhetyön päättäminen

Perhetyön lopettamisesta aletaan puhua perheessä hyvissä ajoin, jotta varsinkin lapsilla on aikaa sopeutua asiaan. Perhetyö lopetetaan, jos perhetyönsuunnitelman arvioinnissa on todettu huolen poistuneen, perheen pärjäävän omillaan tai perheellä on muita auttajia. Joskus perhetyö päätetään, koska huomataan että perhetyön keinoin ei ole saavutettu haluttua muutosta. Tällöin perheelle tarjotaan muita vaihtoehtoja.

7. Perhetyön seurantakäynti

Perhetyön päätyttyä perheellä on mahdollisuus perhetyön seurantakäyntiin, joka yleensä toteutuu 1-2 kuukauden päästä perhetyön virallisesta päätöksestä. Tämän käynnin tarkoituksena on antaa perheelle aikaa sopeutua perhetyön lopettamiseen. Usein perhetyöntekijästä on tullut perheelle merkittävä osa perheen arkea ja perhetyön lopettaminen on iso asia perheelle. Seurantakäynnillä käydään läpi perheen sen hetkinen tilanne ja kuulumiset. Mahdollista on myös perhetyön uudelleen aloittaminen, jos perheen tilanteessa on ilmennyt uusia huolia.

Parityöskentely lastensuojelun perhetyöprosessin erivaiheissa

Asiakasprosessia laatiessa nousi lastensuojelun perhetyön parityöskentely vahvasti esille ja sitä pohdittiin paljon. Varsinkin kysymys, milloin perhetyöntekijöiden pitäisi tehdä parityötä, nousi keskusteluissa voimakkaasti esiin. Parityöllä tarkoitetaan sitä, että perheen kotona käy työpari eli kaksi perhetyöntekijää. Työtä suunnitellaan yhdessä ja sovi-

taan työnjaosta ja sen etenemistä, seurataan ja arvioidaan yhdessä. (Heino 2008, 52.) Työparityöskentely on välttämätön työmuoto kotona työskennellessä, koska perhetyön intensiivinen suhde vanhempiin ja lapsiin vaatii työntekijältä paljon. (Veijalainen 2008, 14.)

Kasvun kumppanit hankkeessa (2005, 4-5) oli useita erilaisia tavoitteita ehkäistä lasten ja nuorten syrjäytymistä, yksi tavoitteista oli juuri perhetyön kehittäminen. Hankkeen aikana saatiin tuloksia perhetyöntekijöiden parityöskentelyn eduista. Parityöskentelystä oli paljon hyötyä niin asiakkaille kuin työntekijöille, koska kaksi työntekijää vastaa aina laajempaa näkökulmaa perheentilanteeseen. Toisaalta työntekijät voivat keskustella näkemyksistään yhdessä ja miettiä millä keinoin kussakin perheessä perhetyötä olisi hyvä tehdä. Asiakasperheen kannalta työparityöskentely takaa sujuvamman ja tehokkaan työskentelyn. Heino (2008, 52) muistuttaa, ettei parityö ole kallista, jos se kohdennetaan sellaisille perheille, joissa ei saada muutosta aikaan vähemmällä. Parityöskentely on rahassa mitattuna edullista, jos sitä verrataan huostaanottoon ja sijoitukseen. Kasvun kumppanit hankkeessa (2005, 4-5) lisäksi todettiin, että työparitoiminta säästää myös mahdollisilta työntekijöiden sairaspöissaoloilta, koska se auttaa työntekijää jaksamaan paremmin ja samalla säästetään työntekijöiden henkistä ja sosiaalista kapasiteettia.

Erilaisissa perhetyön tilanteissa on mielekästä tehdä parityötä. Tällainen tilanne on mm. silloin, kun perhetyössä halutaan työskennellä sekä lasten ja vanhempien kanssa. Monissa tilanteissa on tarpeen, että lapset eivät ole kuuntelemassa aikuisten puheita. Tällöin toinen työntekijä voi keskittyä lapsiin ja toinen vanhempiin. Parityö on tärkeää myös silloin, kun perheen asiat ovat kovin monimutkaisia tai kriisissä. Jossakin tilanteissa myös työntekijän turvallisuuden vuoksi parityö on aiheellista. Esimerkiksi silloin, kun tiedetään tai on syytä epäillä, että joku perheenjäsenistä voi käyttäytyä väkivaltaisesti. (Järvinen ym. 2007, 137.) Heino (2008, 52) listaa toisaalta syitä, miksi kunnissa ei tehdä lastensuojelun perhetyötä parityönä. Heinon mukaan syyt ovat heikot resurssit ja toisaalta yksintyöskentelyä perustellaan asiakasmäärillä ja sillä, että perhetyöntekijät tekevät paljon töitä lasten ja nuorten kanssa kodin ulkopuolella. Valintaa siitä, tehdäänkö työtä perheissä yksin tai parityönä, määrittää asiakasprosessin vaihe, vaikeusaste ja perheen koko.

Työ- ja ohjausryhmässä käytyjen keskustelujen perusteella lastensuojelun perhetyöntekijöiden parityöskentely on välttämätöntä silloin, jos perheen lapsimäärä on yli neljä (jotta kaikkien perheenjäsenten kuuleminen ja huomioonottaminen mahdollistuivat), perhetyön tavoitteena on vanhempien ja lasten vuorovaikutukseen vaikuttaminen tai tukeminen, pitkittynyt kriisi perheessä, moniongelmallisuus tai huostaanoton uhka. Lisäksi parityötä pitää tehdä silloin, jos on syytä epäillä että joku perheenjäsenistä voi käyttäytyä väkivaltaisesti. Parityöskentelyn kriteerinä on se, että huolta on paljon perheestä ja se on jatkuvaa tai kasvavaa.

Heino (2008, 52) on tiivistänyt lastensuojelun perhetyössä yksityöskentelyn perustelut niin, että yksityöskentely on aiheellista silloin, kun perheen problematiikka tai lapsen/nuoren tilanne ei vielä ole kovin hälyttävä. Toisin sanoen perhetyön tavoitteena on ensisijaisesti esim. nuoren tukeminen harrastuksiin kodin ulkopuolelle, tällöin työskennellään ennaltaehkäisevästi. Tähän Heinin yksityöskentelymääritelmään päädyttiin myös Limingassa, missä kehitettiin pari- ja yksityöskentelyn kriteerit. (Taulukko 2)

TAULUKKO 2. Lastensuojelun perhetyön pari- ja yksityöskentely Limingan kunnassa

	PARITYÖSKENTELY	YKSINTYÖSKENTELY
HUOLI LAPSESTA	Huolta paljon	Huolta paljon, mutta tilanne perheessä parantumassa. Tai tilanne ei vielä hälyttävä
PERHEEN TILANNE	Moniongelmallisuus Pitkittynyt kriisi Huostaanoton uhka Perhetyön tavoitteena vaikuttaa/tukea vuorovaikutusta Perheen omat voimavarat pienet Joku perheenjäsenistä voi käyttäytyä väkivaltaisesti Lapsia perheessä yli 4	Perheen tilanne ei enää hälyttävä Perheellä löytyy omia voimavaroja Perhetyö on tukemista
PERHETYÖN SISÄLTÖ	Tavoitteena lapsen ja vanhempien vuorovaikutussuhteen tukeminen	Tukihenkilötoiminta Lapsen/nuoren itsenäistymisen tukemista esim. harrastuksiin tukeminen
PERHETYÖN VAIHE	Perhetyön aloitusvaihe Perhetyön työskentelyvaihe	Perhetyön lopetusvaihe

Heino (2008, 52) muistuttaa vielä, että parityöskentely lastensuojelun perhetyössä nostaa työn laadullista tasoa. Yhdessä tehtävä arviointi on sitä, että sekä koko ajan ollaan

vuorovaikutuksessa toistensa kanssa, kuunnellaan ja reflektoidaan yhtäaikaaisesti koettuja tilanteita. Tämä on laatua nostattavia tekijöitä perhetyössä. Parityö myös mahdollistaa sen, että työntekijät voivat tietoisesti työskennellä useammassa roolissa ja tämä puolestaan lisää perheiden auttamiskeinoja.

6.2 Lastensuojelun perhetyöntekijöiden osaaminen ja sen kehittäminen

Perhetyöntekijöiden osaamisen kehittämisen konkreettinen tuotos oli osaamiskartta, jossa perhetyön osaaminen jakaantui kuuteen eri osa-alueeseen (Kuvio 13). Nämä osa-alueet ovat: 1) perustehtävä, 2) asiakastyön osaaminen 3) yhteistyöosaaminen/verkostoosaaminen 4) analyyttinen osaaminen, 5) itsensä johtaminen ja 6) erityisosaaminen. Osaamiskartoituksen avulla etenkin lastensuojelun perhetyössä tarvittava erityisosaaminen tuli esille ja toi selkeästi näkyville sen, että lastensuojelun perhetyössä tarvitaan erityisosaamista. Huomioitavaa on myös se, että tämä erityisosaaminen vaatii jatkuvaa kouluttautumista, jotta tietotaito pysyy ajan tasalla.

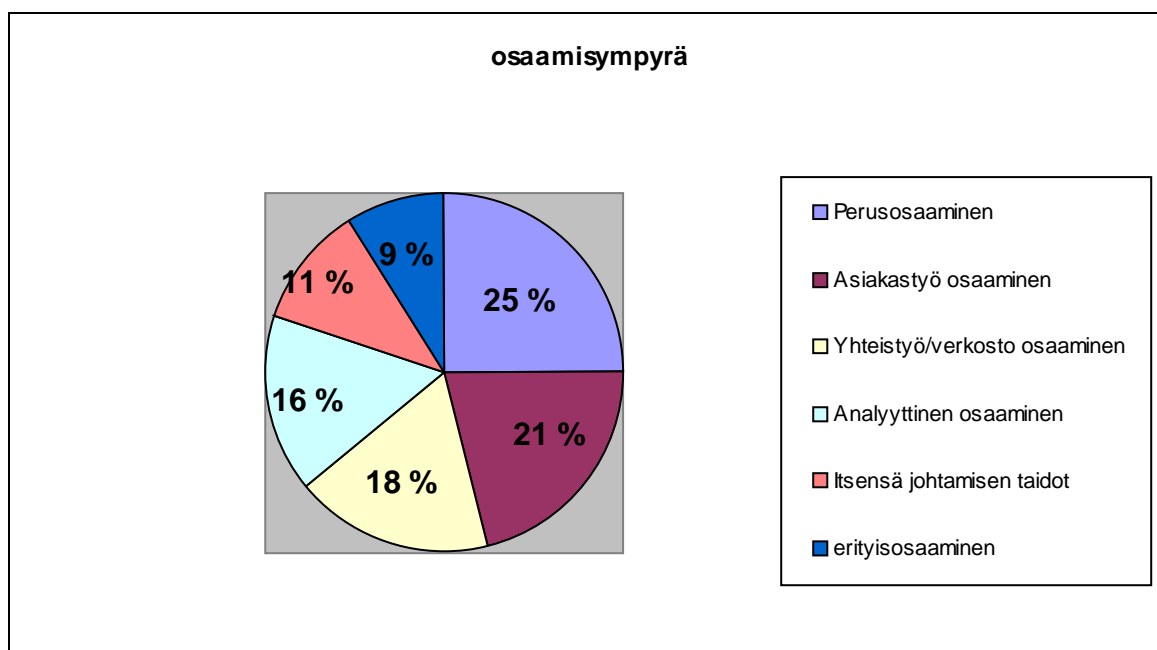
Osaamisalueista päästään vielä yksityiskohtaisempiin osaamisprofiileihin, kun osaamisalueet jaotellaan konkreettiseksi osaamiseksi hyödyntäen Kuntaosaaja 2012 työkirjaa (2005, 36). (Taulukko 3.)

TAULUKKO 3 Lastensuojelun perhetyössä tarvittava osaaminen

OSAAMISALUE	KONKREETTISET OSAAMISET
1. PERUSTEHTÄVÄ	1.1 Lapsen iän mukainen hoidon osaaminen ja arviointi 1.2 Lapsen kasvun ja kehityksen tunteminen 1.3 Lasten kanssa tehtävä työ 1.4 Vanhempien kanssa tehtävä työ 1.5 Koko perheen kanssa tehtävä työ 1.6 Arkielämäntaitojen opettaminen ja arviointi 1.7 Asiakkaan itsetuntemuksen/itsetunnon vahvistaminen 1.8 Työhön liittyvän lain säädännön tunteminen 1.9 Turvallisuus riskien tiedostaminen ja tunnistaminen 1.10 Lapsiperheiden palvelujen tunteminen
2. ASIAKASTYÖ OSAAMINEN	2.1 Lapsiosaaminen 2.2 Perheosaaminen 2.3 Vuorovaikutustaidot 2.4 Asiakastyön dokumentointi 2.5 Kuuntelemisen taito 2.6 Eri-laisuuden sietokyky 2.7 Joustavuus (työaika ja suunnitelmien muutoksiin) 2.8 Muista palveluista tiedottaminen ja muihin palveluihin ohjaaminen 2.9 Kielitaito
3. YHTEISTYÖ/VERKOSTO OSAAMINEN	3.1 Tiimityötaidot 3.2 Parityöskentelytaidot 3.3 Työskentely yhteistyöverkostojen kanssa 3.4 Omaisverkostojen kanssa työskentely 3.5 Neuvottelutaidot

4. ANALYYTTINEN OSAAMINEN	4.1 Ongelmaratkaisu taidot asiakastyö prosessissa 4.2 Arviointi taidot
5. ITSENSÄ JOHTAMINEN	5.1 Kouluttautumishalu 5.2 Osaamisen jatkuva kehittäminen 5.3 Ajankohtaisten asioista perillä pysyminen eli ”ajan hermoilla kulkeminen” (kirjallisuus, lehdet..) 5.4 Atk-aidot 5.5 Työkyvyn yllä pito 5.6 Turhautumisen sieto
6. ERITYISOSAAMINEN (TIETTYYN ONGELMATIKKAAN LIITTYVÄ OSAAMINEN)	6.1 Mielenterveys perusosaaminen ja tunnistaminen 6.2 Päihderippuvuus perusosaaminen ja tunnistaminen 6.3 Väkipalva 6.4 Monikulttuurinen tietämys 6.5 Kriisityö 6.6 Varhainen vuorovaikutus 6.7 Huolen puheeksi otto 6.8 Vertaisryhmätoiminta 6.9 Erityislapsi perusosaaminen; esim. ADHD 6.10 Muutososaaminen; muutoksen aikaansaamistaidot 6.11 Lastensuojelu tarpeen arviointi sosiaalityöntekijän kanssa 6.12 Lastensuojelun erilaiset työmenetelmät (kortit, pelit)

Osaamiskartan avulla perhetyöntekijöiden osaaminen myös arvioitiin. Osaamista kuvataan osaamispyyrän avulla (Kuvio 14). Osaamispyyrä hahmottaa kunkin osaamisalueen tärkeyttä lastensuojelun perhetyössä ja sitä kuinka paljon kutakin osaamisaluetta tarvitaan päivittäin lastensuojelun perhetyössä. Osaamispyyrän tekeminen oli haastavaa, koska vaikeutena oli hahmottaa kunkin osaamisalueen työssä käytetty aika. Yleensä useat eri osaamisalueet ovat päällekkäin käytössä ja kulkevat käsikädessä perhetyötä tehdessä. Esimerkiksi perusosaaminen ja asiakastyön osaaminen ovat asiakasperheen tapaamisella koko ajan käytössä.

KUVIO 13. Lastensuojelun perhetyön osaamispyyrä

Lastensuojelun perhetyössä tarvitaan laaja-alaista osaamista ja tiedon hallintaa monelta erilaiselta osa-alueelta. Osaamispyyrän isoin siivu on perusosaamisella, koska perusosaaminen on se kaikki osaamisen, jota lastensuojelun perhetyössä tarvitaan joka päivä. Perusosaaminen on siten perhetyön ydinosaamista, joka sisältää niin lapsen kuin koko perheen kanssa tehtävän työn. Asiakastyön osaaminen on osaamispyyrän toiseksi isoin siivu, koska asiakastyön osaamisen keskiössä on vuorovaikutustaidot. Tiimi- sekä parityöskentelytaidot ovat lastensuojelun perhetyössä keskeisiä, jonka takia ne sisällytettiin omaan osaamisalueeseen eli yhteistyö/verkosto osaamiseen. Lisäksi analyttisessä osaamisessa korostuvat ongelmanratkaisu- ja arviointitaidot. Itsensä johtaminen on lastensuojelun perhetyössä tärkeää, koska perhetyö muuttuu ja kehittyy koko ajan. Viimeinen osaamisalue on erityisosaaminen, koska perhetyössä tarvitaan hyvin laajaa erityisosaamista monilta eri osa-alueita.

Heino (2008, 50, 65) muistuttaa, että lastensuojelun perhetyön erikoistumisen kannalta ongelmallista on se, että lastensuojelun perhetyössä asiakkaita ei käytännössä pysty valitsemaan sen mukaan minkälainen erikoistumiskoulutus työntekijällä mahdollisesti on. Lastensuojelun perhetyössä on hoidettava eri-ikäiset lapset ja perheet, jotka kulloinkin on lastensuojelun tarpeessa. Tämän vuoksi sektorirajojen ylittäminen ja laaja-alainen osaaminen on tarpeen. Perhetyö profiloituu myös siinä, että perhetyöntekijät eivät ainoastaan auta puhumalla, vaan yhdistämällä siihen perheen kanssa toimimisen. (Heino 2008, 50, 65.) Perhetyön asiantuntijuus on syvästi arkeen liittyvää ymmärrystä asioiden perusolettamuksesta, niiden suhteista ja mahdollisuuksista. Se kattaa asiakkaiden fyysisen, sosiaalisen ja psyykkisen elämänpiirin ja työ kohdistuu sosiaaliseen, ihmiseen suhteissaan. Perhetyöntekijät käyttävät kaikkea sitä tietoa ja kokemusta, jota on saatavilla. (Kaikko 2004, 56.)

Perhetyötä tehdään paljolti myös työntekijöiden omalla persoonalla. Työntekijöiltä vaaditaan niin avoimuutta kuin suvaitsevaisuutta. Erityisesti vuorovaikutustaidot korostuvat, koska työtä tehdään erilaisten perheiden parissa sekä viranomaisten kanssa. Perhetyön onnistuminen riippuu myös paljolti työntekijän kyvystä solmia asiakassuhde. Perhetyöntekijän on lisäksi osattava etsiä yhdessä perheen kanssa perheen voimavaroja. Hänen on osattava arvioida perheen arkielämän taitoa ja tarvittaessa neuvoa ja tuettava perhettä ratkaisujen löytämisessä. Erityisesti lastensuojelun perhetyöntekijältä vaaditaan kykyä työskennellä vaikeissa perhetilanteissa sekä kykyä kohdata perhe erilaisissa krii-

sitilanteissa. Erilaisten työmenetelmien käyttäminen on myös osa perhetyötä. Käytössä ovat muun muassa Pesäpuun kehittämiä kortteja ja pelejä (esim. nalle- ja väittämäkortit), erilaisia kaavakkeita vanhemmuudesta ja lapsen päivärytmistä

Tärkeää on myös huomata, että lastensuojelun perhetyössä myös metataidot ovat hyvin huomattava osaamis-alue. Metataidoilla tarkoitetaan taitoja joita tarvitaan kaikissa osaamisalueissa. Lastensuojelun perhetyössä näitä metataitoja ovat esim. vuorovaikutustaidot ja muutososaamisen taidot. Metataitoja ei ole laitettu osaamiskartoituksessa omaksi osaamisalueeksi, koska vaikeutena olisi ollut hahmottaa ja selventää kaikkien osaamisen suhde toisiinsa. Reijonen (2005, 13–14.) on osuvasti kuvannut lastensuojelun perhetyötä ”ovelaksi ammatiksi”, josta on vaikea määrittää mikä tieto tai osaaminen on ehdottoman tärkeää. Toisaalta mikään tieto tai osaaminen ei ole turhaa perhetyössä. Heino (2008, 68) muistuttaa, että lastensuojelun viitekehyksessä toimivien perhetyöntekijöiden työ on erityisen vaativaa perhetyötä ja vaativaan perhetyön tehtäviin olisi hyvä olla korkeakoulututkinto (esim. sosionomi-AMK).

6.3 Perhetyöntekijöiden yhteistyö

Perhetyön palaverikäytäntö

Perhetyöntekijöiden palaverikäytäntöjen hahmottaminen aloitettiin SWOT-analyysillä. Analyysissä tuli selkeästi ilmi seuraavat asiat. Perhetyöntekijät kokivat etupäässä hyvänä asiana sen, että perhetyö sijoittuu kolmelle eri sektorille ja sen ei nähty olevan esteenä yhteistyön tekemiselle. Lisäksi erilaiset koulutustaustat, persoonat ja työkokemus koettiin vahvuutena. Erityisesti yhteistyön vahvuutena nähtiin asiakasnäkökulma, koska tutustuessaan toisiinsa perhetyöntekijöiden on helpompi tehdä perhetyön asiakassiirtoja, markkinoida perheille perhetyötä ja yhteistyön kautta on myös mahdollista tehdä perhetyö tunnetuksi. Yhteistyön mahdollisuutta yhteisten kotikäyntien tekemiseen koettiin tärkeänä, myös muulloin kuin asiakassiirtojen aikana. Varsinkin yhteistyön mielekkyydeksi koettiin mahdollisuus työhajaukselliseen ja konsultoivaan tapaamiseen, joka puolestaan tukisi työssä jaksamista. Yhteistyön mahdollisuutena nähtiin voimakkaasti se, että perhetyön kehittäminen helpottuu, tiedonkulku ja suunnitelmalliset asiakassiirrot tulevat mahdollisiksi. Uhkina perhetyöntekijät näkivät erityisesti aikapulan ja resurssit,

koska kalenterit täyttyvät nopeasti asiakaskäynneistä ja ne ohittavat helposti perhetyöntekijöiden yhteiset palaverit. Myös salassapitosäädökset koettiin yhteistyön esteeksi.

Työryhmän SWOT-analyysin ja yhteisten keskustelujen kautta päädyttiin siihen, että perhetyöntekijöiden palaverikäytännöstä pitää tehdä konkreettinen suunnitelma. Myös ohjausryhmä oli sitä mieltä, että perhetyöntekijöiden yhteiset palaverit ovat tärkeä osa perhetyötä ja se tukee niin työssä jaksamista kuin perhetyön kehittämistä. Perhetyön palaverikäytäntösuunnitelma pyrittiin tekemään mahdollisimman selkeä ja toteutumiskelpoinen (taulukko 4). Perhetyöntekijät sopivat, että yhteisistä palaveriajoista pidetään kiinni ja ne sovitaan puolivuositain eteenpäin, jotta yhteisten aikojen löytyminen olisi helpompaa.

TAULUKKO 4. Perhetyöntekijöiden palaverikäytännön kehittämissuunnitelma

PERHETYÖNTEKIJÖIDEN PALAVERIKÄYTÄNTÖ LIMINGAN KUNNASSA	
INTENSITEETTI	Perhetyöntekijät kokoontuvat vähintään kerran kuukaudessa yhteiseen palaveriin. Palaveriajat sovitaan puolivuositain eteenpäin ja sovitusta ajoista pidetään kiinni
TARKOITUS	Palaverien tarkoituksena on hyödyntää perhetyöntekijöiden monimuotoinen osaaminen ja kehittää jatkuvasti perhetyön toimintasuunnitelmaa Limingan kunnassa.
TAVOITTEET	Palaverien tarkoituksena on olla konsultoiva ja työohjauksellinen sekä antaa mahdollisuus suunnitella asiakasperheiden siirtymistä perhetyön palveluissa. Lisäksi palaverissa voidaan suunnitella mahdollisia yhteisiä kotikäyntejä. Myös ”huolen vyöhykkeistön” rajapinnalla olevista perheistä voidaan keskustella. Palaverit auttavat myös työntekijöiden työssä jaksamisessa. Niissä voidaan keskustella koulutustarpeista ja suunnitella koulutuksiin osallistumista.
TOIMINTATAVAT	Palaverissa asiakasperheestä puhutaan anonyymisesti, mutta asiakkaan luvalla nimellä. Perhetyöntekijöiden kokoontumista pidetään muistiota. Muistioon kirjataan käsitellyt/puhutut asiat. Näin asioihin voidaan palata myöhemmin, sovitusta asioista kiinnittäminen on helpompaa ja samalla muistioista voidaan tarkastaa mitä yhteisiä käytäntöjä on sovittu. Muistio on tarkoitus olla perhetyöntekijöiden keskinäinen asiakirja ja sitä ei jaeta ulkopuolisille.

Eri perhetyön muotojen sijoittuminen huolen vyöhykkeistölle

Huolen vyöhykkeistön käytön tarkoituksena on selventää kunkin tahon perhetyön asemaa suhteessa koettuun huoleen. Eri perhetyön muodot sijoittuvat huolen vyöhykkeis-

tölle eri tasoille (taulukko 5.). Jos huoli alkaa olla suurempi, kuin kyseiseen perhetyöhön tyypillisesti kuuluvana, on aika miettiä asiakassiirtoa perhetyön palvelussa. Toisaalta asiakassiirtoa voi myös tapahtua toisin päin eli huoli on pienentynyt, mutta perhe tarvitsee vielä tukea arjesta selviytymiseen. Työryhmässä tuli esille myös se, että kotipalvelun-, neuvolan- tai lastensuojelun perhetyötä voidaan tehdä perheessä samanaikaisesti ja tämä asettaa uuden haasteen yhteistyölle.

TAULUKKO 5. Perhetyön sijoittuminen huolen vyöhykkeistöllä

PERHETYÖN MUOTO	HUOLEN VYÖHYKKEISTÖ	HUOLEN SUURUUS
KOTIPALVELUN PERHETYÖ	1-2	Huolta ei ole tai huoli on hyvin pieni
NEUVOLAN PERHETYÖ	2-4	Huoli on pieni, ns. varhaisen tuen työtä
LASTENSUOJELUN PERHETYÖ	4-6	Perheen tilanteesta on suuri huoli, perheillä lastensuojelun asiakkuus

Kotipalvelun perhetyön sijoittuu selkeästi huolen vyöhykkeistön alkuun (tasot 1 ja 2), koska se on hyvin varhaiseen tukeen perustuva tai huolta perheen tilanteesta ei ole. Neuvolan perhetyö puolestaan on matalan kynnyksen perhetyötä, mutta osaksi neuvolan perhetyön piiriin kuuluu myös perheitä, joista on jo huoli herännyt (tasot 2-4). Neuvolan perhetyössä on myös aloitettu työtapa, jossa kaikkien ensisynnyttäjien kotiin tehdään kotikäynti. Tämän käynnin tarkoituksena on varhaisen vuorovaikutuksen tukeminen ja tulevien vanhempien mahdollisiin kysymyksiin vastaaminen. Lastensuojelun perhetyö sijoittuu huolen harmaalle vyöhykkeelle tai suuren huolen alueelle (tasot 4-6). Tällöin perheen tilanteesta on herännyt jo suuri huoli ja perhe tarvitsevat tehostettua apua, joka saattaa olla pitkäkestoista.

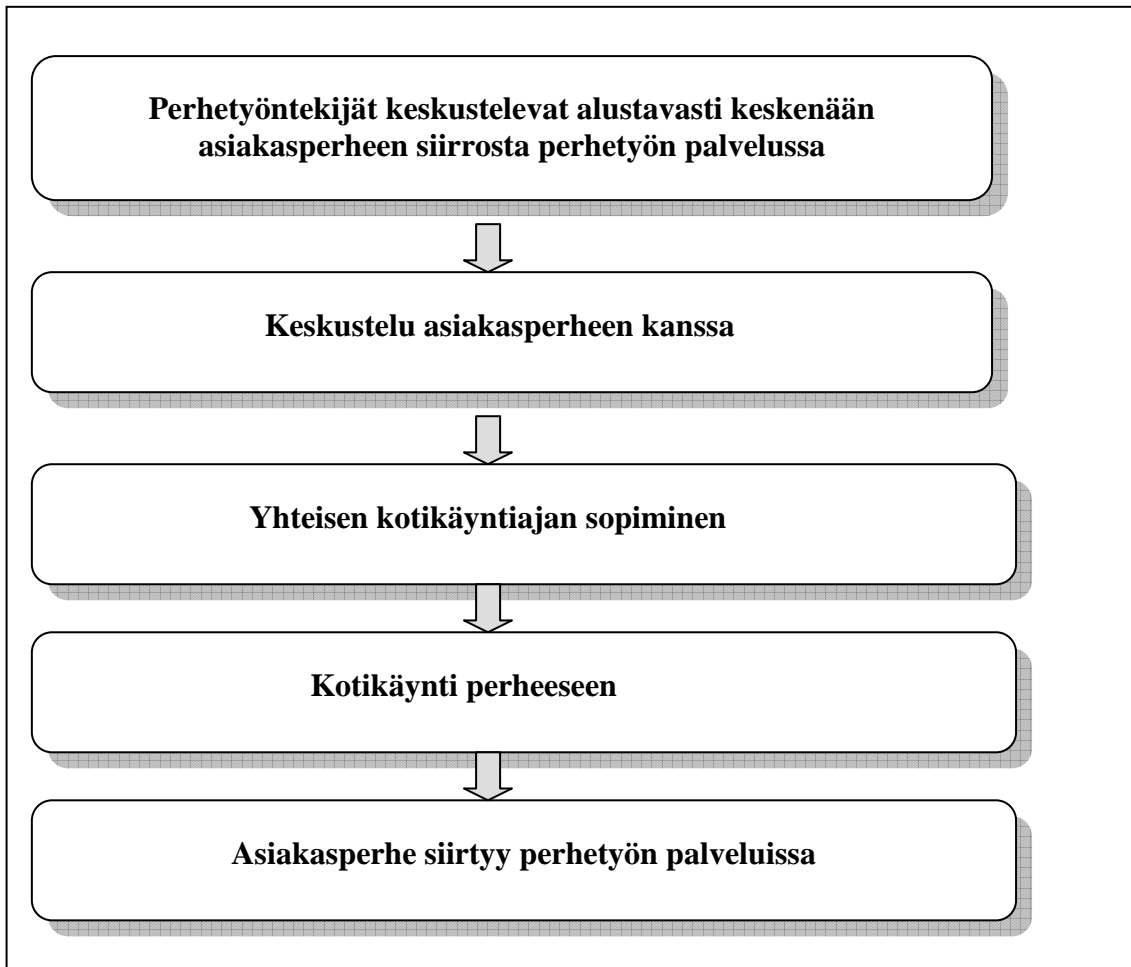
Perhetyön muotojen rajapinnat ovat hyvin häilyviä, mutta huolen vyöhykkeistö toimii tässä apuna. Huolen vyöhykkeistön avulla voidaan hahmottaa työntekijän huolta perheen ja lapsen tilanteesta ja siten saada mahdollisesti vahvistusta työntekijän omaan subjektiiviseen kokemukseen. Rajapinnoilla (lähinnä tasoilla 2 ja 4) perhetyöntekijöiden tulee miettiä omia auttamismahdollisuuksiaan ja mahdollista asiakassiirtoa. Jos perhetyöntekijälle tulee tunne, että omat auttamiskeinot on jo käytetty, on silloin hyvä alkaa pohtimaan asiakassiirtoa perhetyön palvelussa. Toisaalta jos kyseisen perhetyön keinot

on jo käytetty ja perhetyöntekijän yhä huolissaan perheestä, on myös silloin aika siirtää perhe perhetyön palveluissa.

Asiakassiirto perhetyössä

Kun kunkin perhetyön sijoittuminen oli hahmoteltu huolen vyöhykkeistön avulla sekä pohdittu perhetyön muotojen rajapintoja, alettiin työryhmässä konkreettisesti miettiä miten perhetyön asiakasperheen siirtyä perhetyön palveluissa. Asiakassiirtoprosessi pyrittiin tekemään asiakaslähtöiseksi ja mahdollisimman helpoksi. Asiakassiirtoprosessin taustalla on ajatus, että tuttu perhetyöntekijä kulkee perheen rinnalla myös perheen siirtyessä perhetyön palveluissa ja auttaa tutustumaan uuteen työntekijään.

Asiakassiirto perhetyön palveluissa muodostui seuraavanlaiseen toimintamalliin (Kuvio 14). Perhetyössä asiakasperheen siirtyminen perhetyön sektorilla voi tapahtua useaan suuntaan; kotipalvelusta neuvolaan ja lastensuojelun perhetyöhön tai lastensuojelusta neuvolan tai kotipalvelun perhetyöhön. Perheiden siirtyminen perhetyön sektorilla on mahdollista, jos perhe pärjää pienemmillä tukitoimilla tai kaipaa vielä hetken tukea tai perheen tilanne vaatii tehostetumpaa perhetyötä.

KUVIO 14. Asiakasperheen siirto perhetyön palvelussa

Perhetyöntekijä, joka suunnittelee asiakasperheen siirtoa toiselle perhetyön sektorille, ottaa yhteyttä kyseiseen perhetyöntekijään. Perhetyöntekijät voivat keskustella keskenään asiakkassirrosta. Keskustelu voidaan tässä vaiheessa käydä anonyymisesti, niin ettei perhettä tunnisteta. Seuraavaksi perhetyöntekijä kertoo perheessä suunnitelmistaan asiakkassirrosta. Samalla hän perustelee, miksi kyseinen perhetyö ei ole riittävä tai perhe pärjää pienemmällä interventiolla. Työntekijä myös kertoo, miten asiakasperheen siirto käytännössä tapahtuu. Samalla perheen näkemys ja ajatukset perhetyön siirrosta tulee kuuluville.

Perhetyöntekijän keskusteltua perheen kanssa sopivat perhetyöntekijät yhteisen kotikäyntiajan, jonka perheessä käynyt perhetyöntekijä ilmoittaa perheelle. Samalla perhetyöntekijät puhuvat tarkemmin perheen tilanteesta. Kotikäynnille perheeseen perhetyön-

tekijät menevät yhdessä. Kotikäynnillä puhutaan perheen kanssa perhetyön siirrosta ja perheen tilanteesta. Kotikäynnin aikana perhe ja uusi työntekijä voivat tutustua toisiinsa. Tarvittaessa perhetyöntekijöiden yhteisiä kotikäyntejä perheen luo voi olla useampia, ennen kuin asiakasperhe siirtyy perhetyön palveluissa. Useampi yhteinen kotikäynti voi olla silloin, jos perhe tuntee siihen tarvetta.

6.4. Perhetyön palvelujen tunnettuuden lisääminen

Perhetyönprojektin keskeisenä tavoitteena oli lastensuojelun perhetyön tunnetuksi tekeminen myös kunnan muille viranomaisille. Lastensuojelun perhetyön prosessin ja osaamiskartoituksen lisäksi projektin aikana tehtiin lastensuojelun perhetyöstä oma esite. Lisäksi järjestettiin päivähoiton henkilökunnalle kaksi koulutusiltaa, joissa esiteltiin uutta lastensuojelulakia ja lastensuojelun ja neuvolan perhetyötä. Kotipalvelun perhetyö ei ollut vielä kunnassa alkanut koulutusiltojen aikana, mutta yleisellä tasolla myös kotipalvelun perhetyötä esiteltiin.

Lastensuojelun perhetyön esite

Lastensuojelun perhetyössä oli tarvetta omalle esitteelle, jonka tarkoituksena oli olla informoiva ja helppolukuinen. Tavoitteena oli myös, että sosiaalityöntekijöiden olisi mahdollista jakaa sitä perheille, joihin he suosittelevat lastensuojelun perhetyötä. Neuvolan perhetyöstä oli tehty jo esitteet perheille ja viranomaisille. Projektin aikana myös kotipalvelun perhetyö sai oman esitteen. Näin kaikilla perhetyön toimijoilla on oma esite.

Lastensuojelun perhetyön esitteen tekeminen oli pitkäkestoinen prosessi. Lastensuojelun perhetyöntekijöiden yhteisen ajan löytäminen ja esitteen viimeistely veivät paljon aikaa. Esitteen teossa käytettiin apuna muissa kunnissa tehtyjä perhetyön esitteitä ja niiden avulla hahmoteltiin Limingan lastensuojelun esite. Esitteen tekovaiheessa myös sosiaalityöntekijät kommentoivat esitteen tekstejä ja ulkonäköä. Yhteisen näkemyksen löytäminen oli tärkeää, jotta esitteestä tuli käyttökelpoinen ja toimiva.

Lastensuojelun perhetyön esitteessä on kerrottu, mihin lastensuojelun perhetyö on tarkoitettu ja miten sitä voi saada. Lisäksi esitteeseen on kuvattu, mitä perhetyöllä tuetaan ja perhetyön menetelmät. Myös asiakasprosessi on kuvattu yleisellä tasolla. Esitteen teksti pyrittiin tekemään mahdollisimman helppolukuiseksi ja selkeäksi. Tekstiä myös karsittiin, jotta esitteestä ei tulisi turhan laaja ja vaikeaselkoinen.

Perhetyön esittely päivähoiton henkilökunnalle

Päivähoidon henkilökunnalle järjestettiin kaksi erillistä koulutusiltaa, joihin osallistui niin päiväkodin kuin perhepäivähoidon työntekijät. Koulutusillassa kunnan johtava sosiaalityöntekijä esitteli uutta lastensuojelulakia ja sen tuomia muutoksia sekä lastensuojelun ilmoitusvelvollisuuden tärkeyttä. Lastensuojelun ja neuvolan perhetyöntekijät esittelivät tämän jälkeen perhetyötä.

Perhetyöstä oli tehtynä PowerPoint-esitykset, jotka selkeyttivät ja jäsensivät esitystä. Yleisöllä oli mahdollisuus esittää tarkentavia kysymyksiä ja kysyä muutenkin perhetyötä. Lastensuojelun perhetyö oli suurimmalle osalle kuulijoista vieras ja herätti paljon keskustelua kuuloissa. Myös kysymyksiä tuli paljon. Erityisesti kiinnostusta herättivät erilaiset kortit ja pelit, jotka olivat mukana selkeyttämässä lastensuojelun perhetyön erilaisia työmenetelmiä. Neuvolan perhetyö uutena työmuotona kunnassa oli päivähoiton henkilöstölle vielä tuntematonta. Kotipalvelun perhetyö ei vielä koulutusiltojen aikana ollut kunnassa alkanut, mutta perhetyöntekijät esittelivät yleisellä tasolla myös kotipalvelun perhetyön.

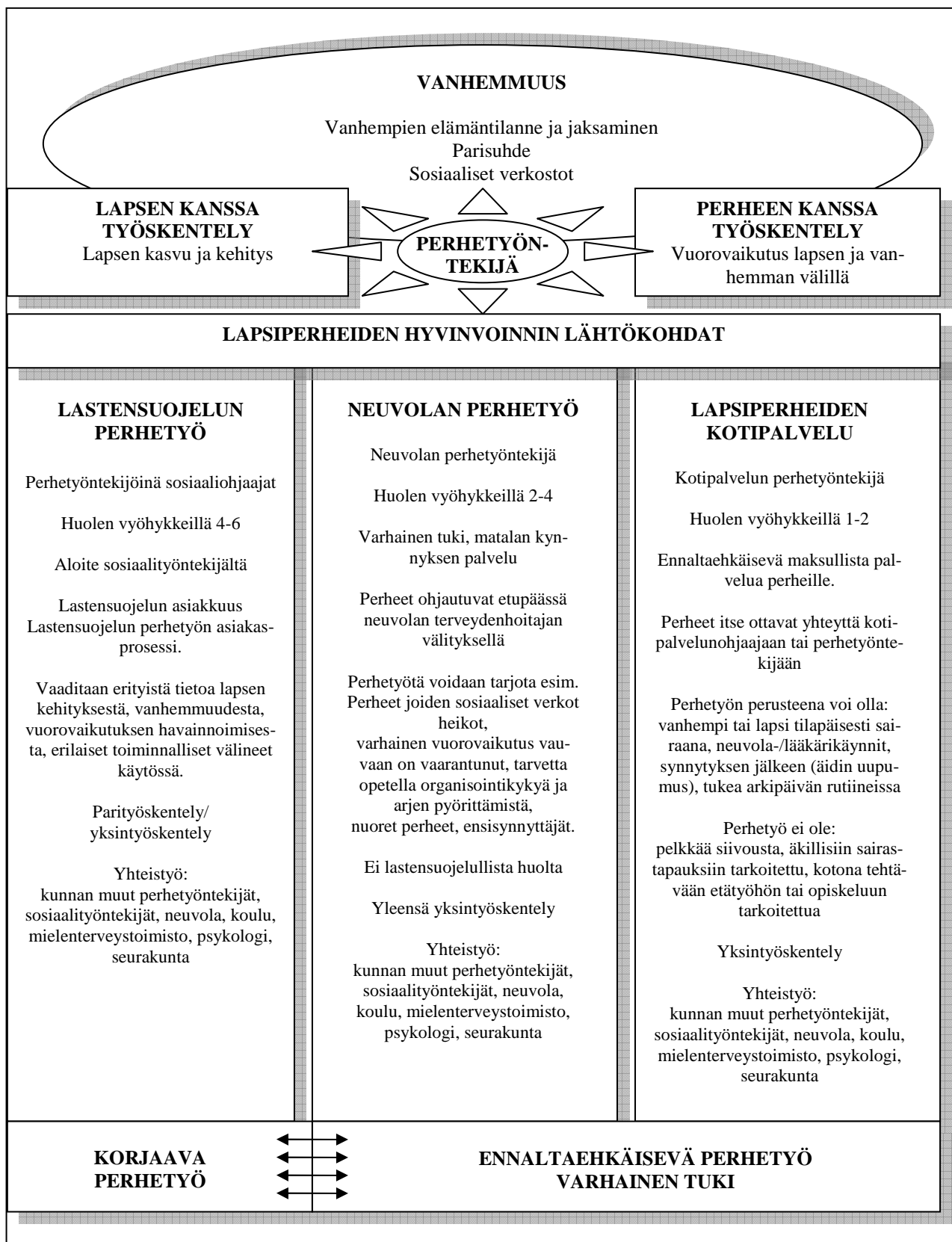
Palaute koulutusilloista oli positiivista ja se koettiin tarpeellisiksi. Perhetyö toimintamuotona oli usealle kuulijalle ennestään tuntematonta ja erilaiset perhetyön muodot uusia asioita. Ensimmäisen koulutustilaisuuden jälkeen jäi useampi kuulija vielä juttelemaan perhetyöntekijöiden kanssa. Heitä kiinnosti perhetyö työnä, sen vaativuus ja monipuolisuus. Osa kiinnostuneista oli työn ohessa opiskelijoita ja heitä kiinnosti mahdollisuus päästä työharjoitteluun lastensuojelun tai neuvolan perhetyöhön.

6.5 Perhetyön malli

Perhetyön malli (kuvio 15) muodostuu yhteenvedosta siitä materiaalista, jota perhetyöprojektin aikana tuotettiin. Perhetyön malli selventää perheiden kanssa työskentelevien perhetyöntekijöiden tehtäviä ja kunkin tahon perhetyön tavoitteita. Limingassa perhetyö jaetaan ennaltaehkäisevään, varhaiseen tuen- ja lastensuojelun korjaavaan perhetyöhön. Toimintamallin tarkoituksena on auttaa perheitä hahmottamaan kunkin tahon perhetyön sijoittuminen perhetyön kentässä. Toimintamalli myös selkeyttää kunnan muille viranomaisille eri tahojen perhetyön erilaisuutta ja niiden tarkoitusta.

Perhetyön malli vastaa kysymykseen, miksi erilaista perhetyötä tarvitaan kunnassa? Perhetyö on nousut vahvasti mukaan julkiseen keskusteluun viime vuosina. Myös tarpeet perhetyölle ovat kasvaneet ja sen ympärillä työskentelee monia tahoja, monenlaisissa tehtävissä ja erilaisin tavoittein. Yhteiskunta onkin muuttunut ja aiheuttanut uudenlaisia tarpeita ja haasteita perheiden elämälle ja siitä selviämiseksi. (Uusimäki 2005, 3, 181.) Perhetyö on sekä perheen arjen tukemista että viranomaisten syvällistä puuttamista perheen asioihin. Siten tuen kohteena ovat sekä tilapäistä apua tarvitsevat perheet kuin pitkiäkin asiakkuussuhteita tarvitsevat lastensuojelun asiakasperheet. Ennaltaehkäisevässä perhetyössä perhettä autetaan saamaan esille omat voimavaransa ja tukiverkonsa. Toisaalta korjaavassa lastensuojelun perhetyössä tavoitteena on lisäksi perheen elämän muuttaminen ja ongelmien poistaminen, mutta samalla myös perheen voimaantumisen. (Uusimäki 2005, 183.)

Limingassa perhetyöntekijöiden sijoittuminen kolmelle eri sektorille mahdollistaa sen, että perheiden erilaiset elämäntilanteet tulevat paremmin huomioitua. Toisaalta perheiden on helpompi saada apua juuri siihen huoleen/ongelmaan, joka heillä sillä hetkellä on. Perhetyössä on siten voimavaroja enemmän ja perhetyötä voidaan kohdentaa juuri sinne missä sitä tarvitaan sekä varhainen puuttuminen tehostuu. Perhetyöntekijöiden tekemä erityyppinen perhetyö mahdollistaa myös sen, että perhetyöntekijät voivat hankkia juuri omalle perhetyölle tyypillistä koulutusta ja siten vahvista omaa osaamistaan.

KUVIO 15. Limingan perhetyön malli

7 PROJEKTIN ARVIOINTI JA KEHITTÄMISHAASTEITA

7.1 Projektin arviointi prosessiarviointina

Perhetyöprojektin arviointi täyttää laadullisen eli kvalitatiivisen evaluaation tunnusmerkit. Laadullisen tutkimuksen avulla pyritään saamaan kokonaisvaltainen kuva jostakin ilmiöstä ja ymmärtämään sitä syvemmin eri näkökulmista. Laadullisen tutkimuksen tarkoitus ei ole pyrkiä selittämään laajasti jonkin ilmiön esiintymistä. Se on pääosin induktiivista tutkimusta, josta edetään yksittäistapauksista yleistyksiin. (Hirsijärvi & Huttunen 1995, 201.) Laadullinen aineisto voidaan koota lähinnä neljää eri tapaa käyttäen; haastatteluina, observoimalla, dokumenttiaineistona tai reflektointiaineistona. (Anttila 2007, 108). Perhetyöprojektissa hyödynnettiin dokumentointi- ja reflektioaineistoa. Anttilan (2007, 108-109) mukaan dokumentointiaineistona voidaan käyttää mm. muistioita, pöytäkirjoja, raportteja, päiväkirjoja. Reflektioaineistoina puolestaan kootaan sekä sisäisen itsereflektion että yhteisöllisen reflektoinnin tuloksena syntyvää aineistoa esim. muistiinpanot. Tätä aineistoa voidaan tulkita, merkityksellistää ja käsitteellistää.

Perhetyöprojektin tutkimuksellinen ote on tulkinnallis-kokemuksellinen paradigma eli käytännöllis-subjektiivinen. Tavoitteena on yksittäisen ilmiön tai tapahtuman ja siinä olevan kokemuksellisuuden tiedostaminen ja jossa tutkimus tulokset saavutetaan havaitsemalla tekoja, kokemuksia, elämyksiä yms. Tämä tietoisuus saavutetaan itsereflektion keinoin. (Anttila 2007, 23.) Lisäksi realistinen evaluaatio on vahvasti läsnä perhetyöprojektin toteutuksessa ja arvioinnissa. Realistinen evaluaatio on tutkimusote, joka vuorottelee käytännöllisen ja teoreettisen ajattelun välillä. Se tekee päätelmiä sekä havaittujen että asetettujen arviointikriteerien perusteella. Tavoitteena on toiminnasta kerätyn tiedon hyödyntäminen sekä välittömästi ”tässä ja nyt” -periaatteella. (Anttila 2007, 61, 109-111.) Realistisen evaluoinnin näkökulmasta laadullisia menetelmiä on mahdollista löytää hyvin monilta tieteenfilosofisilta näkemyksiltään erilaisilta suunnilta. Yksi tällainen tietoteoreettinen näkemys on prosessievaluaatio. Prosessievaluaatiossa hiljaisen tiedon eli tekijän tiedon näkyviin saaminen on sen suurimmista haasteista. Prosessievaluaation aineisto kootaan erityisesti prosessien toteutumisen yhteydessä luontevasti käy-

tetyillä keinoilla esim. videoimalla, muistiinpanojen ja portfolioiden avulla. (Anttila 2007, 111.)

Perhetyönprojektin arviointi toteutettiin juuri prosessievaluaatiota hyödyntämällä, koska se antaa välineitä kehittämisprosessien seuraamiseen, ymmärtämiseen, ohjaamiseen ja dokumentointiin. Prosessiarvioinnissa arviointi toimii ennen kaikkea palautteen ja ohjaamisen välineenä. Lopputulosta pelkästään katsomalla ei voida tehdä päätelmiä toiminnan ja tulosten keskinäisestä yhteydestä ja vaikutuksesta. Prosessiarvioinnin tarkoituksena on tuoda esille projektin toteutumisessa käytetty toimintatapa eli avata toiminnan ns. mustaa laatikkoa. Sillä voidaan tuoda ilmi prosessin luonne, eli minkälaisia taittekohtia on ollut, kuinka ongelmatilanteita on ratkaistu ja millaista oppimista on tapahtunut. Prosessiarviointi keskittyy vahvasti itsearviointiin ja oppimiskokemusten peilaamiseen. (Seppänen-Järvelä 2004, 13, 19)

Prosessiarviointi on luonteeltaan formatiivista, koska arviointi tapahtuu koko prosessin ajan. Usein puhutaan formatiivisesta ja summatiivisesta arvioinnista. Tällä jaottelulla on haluttu tuoda ilmi arvioinnin kahta erilaista ulottuvuutta, jotka eivät kuitenkaan ole toisiaan poissulkevia. Formatiivinen arviointi tarkoittaa sellaista arviointia joka kohdistuu kehittämisen toteutumiseen eli siihen miten hanketta on tehty ja kuinka sitä voitaisiin parantaa. Summatiivinen arviointi puolestaan suuntautuu vahvasti lopputuloksiin ja vaikuttavuuteen. Projektin arvioinnin kannalta ei ole tarpeellista katsoa projektin tavoitteiden saavuttamista summatiivisesti vaan havainnoida projektin prosessimaista polkua. Tarkoituksena on, että kehittämistyössä opitaan yhdessä ratkaisemaan ongelmia eikä vain saamaan jotakin ongelmaa ratkaistua. Tärkeää on se, mitä tapahtuu projektin aikana sekä ihmisten välisenä toimintana ja sen kautta. (Seppänen-Järvelä 2004, 19–20; Anttila 2007, 47.)

Prosessiarvioinnissa ei ole olemassa vain yhtä oikeaa tapaa, sillä jokaisessa hankkeessa on omat kysymyksensä ja tiedontarpeensa. Mitä arvioinnilta odotetaan ja miten tietoa aiotaan hyödyntää, vaikuttaa siihen miten arviointi tehdään ja millaista tietoa kerätään. (Vataja & Seppänen-Järvelä 2006, 222) Arvioinnin kohteita määriteltäessä joutuu aina tekemään valintaa, koska kaikkea ei voida arvioida. Prosessiarvioinnissa ollaan kiinnostuneita ennen kaikkea kehittämisen toteuttamisesta sekä sen tukemisesta antamalla palautetta kehittämistoiminnan toteutumasta. Tämän takia prosessiarvioinnin eräs keskei-

nen elementti on auttaa projektin vision ja tavoitteiden kirkastamisessa. (Seppänen-Järvelä 2004, 29–31.)

Perhetyöprojektin prosessiarvioinnin tarkoituksena oli havainnoida ja tehdä tietoiseksi projektin toteutumisen polku. Tämän takia arvioinnin kysymykset oli pohdittava tarkkaan. Arviointikysymykset olivat: miten yhteistyö on sujunut, mitä on saatu aikaiseksi, miten projektiorganisaatio on toiminut ja mitkä asiat ollut ovat onnistuneet ja miksi sekä mitä kehittämistä projektin aikana tehtiin. Projektin arvioinnissa korostui reflektio ja se asettaa siten omat vaativuutensa arvioinnille. Seppänen-Järvelä (2004, 44) kiteyttää reflektion toiminnaksi, jossa yksilö pohtii ja puntaroi omaa ajattelua ulkoapäin tuleviin virikkeisiin. Arvioinnin työkaluina olivat projektipäällikön päiväkirja sekä työryhmän- ja ohjausryhmän jäsenten ajatukset projektin etenemisestä. Lisäksi työ- ja ohjausryhmälle tehtiin projektin päätettyä pienimuotoinen kirjallinen kysely projektin onnistumisesta.

Projektin sisäinen arviointi

Hankkeen sisältäpäin tapahtuvaa arviointia sanotaan itsearvioinniksi, jolloin arviointi voi kohdistua joko prosessiin pelkästään, tulokseen pelkästään tai molempiin samanaikaisesti. (Anttila 2007, 49.) Koska projektin toteuttajat suorittavat itse arvioinnin, sen onnistuminen perustuu juuri siihen, että on ”peilejä”. Näistä peileistä voi tarkastella omaa toimintaansa. Siihen tarvitaan havaintojen dokumentointia, palautetiedon hankkimista sekä muun aineiston tuottamista. (Viirkorpi 2000, 39–40.) Itsearviointi on itse asiassa projektiorganisaation jäsenten oman toiminnan kriittistä arviointia. Itsearviointi tapahtuu parhaimmillaan toteutumis- ja päättämisvaiheessa. (Paasivaara ym. 2008, 141.)

Arvioitaessa projektin toteuttamista menetelmänä on projektiorganisaation sisällä käytävä kriittinen arviointikeskustelu. Arviointikeskustelussa arvioidaan projektin toteutumisen aikana käytettyjä toimintamalleja sekä niiden onnistumista, aikataulutusta ja resursseja, kokouskäytäntöjä sekä projektipäällikön ja johtoryhmän rooleja. Parhaimmassa tapauksessa tämän tyyppistä rakentavaa keskustelua käydään koko projektin ajan. (Paasivaara ym. 2008, 143.) Itsearvioinnin hyviä puolia on muun muassa sen edullisuus, hyödynnettävyys sekä välittömät oppimisvaikutukset. Toisaalta itsearvioinnin pulmia ovat mm. osaamisen puute, näkökulmien kapeus ja subjektiiviset sidokset. Itsearviointia on hyvä täydentää ulkopuolisella avulla. Ulkopuolista apua on hyvä käyttää esimerkiksi

projektisuunnitelman arvioinnissa. (Viirkorpi 2000, 41.) Perhetyön projektissa arviointikeskustelua käytiin koko projekti ajan. Arviointikeskustelun avulla hahmoteltiin toimintamallia ja samalla myös tiedostettiin oma oppiminen. Keskustelujen tarkoituksena oli myös miettiä projektin työkäytäntöjen hyödyllisyyttä ja tarpeenmukaisuutta. Ulkopuolista arviointia saatiin ammattikorkeakoulun asiantuntijoilta projektisuunnitelman arvioinnissa ja projektityön kokonaisuuden hallinnasta.

7.2 Projektin taitekohdat

Projektin suunnitteluvaiheen merkitys on koko projektin onnistumisen kannalta huomattava, myös projektin taitekohdat osuivat suunnitteluvaiheeseen. Projektisuunnitelman kirjoittamisen aikana tavoitteet tarkentuivat, aikatauluselkeytyi, arviointimenetelmä hahmottui sekä toteutumissuunnitelma laadittiin. Nämä veivät aikaa, mutta projektin läpivieminen oli selkeän suunnitelman ansiosta helpompaa ja tavoitteiden saavuttaminen mahdollista. Erinäköisiä mahdollisuuksia projektin läpiviemiseen pohdittiin ja mietittiin ohjausryhmässä. Tätä kuvaavat seuraavat katkelmat päiväkirjasta, jotka myös kuvastavat mielestäni hyvin projektin prosessimaisuutta ja kahta taitekohtaa tavoitteiden rajauksesta.

”Pohdimme kyselyn tekemistä yhteistyöstä. Olisiko mahdollista tehdä asiakaskysely. Lopulta päädyimme siihen, että se on vaikea toteuttaa ja saada asiakkaita osallistumaan. Päädyimme kyselyn tekemiseen alkukartoitusmielessä kunnan viranomaisilta.” (päiväkirjamerkintä 5.6.08)

”Katsoimme opinnäytetyön tavoitteet yhdessä... yhteistyö muiden viranomaisten kanssa on liian laaja saavutettavaksi. Rajasimme yhteistyötavoitteen koskemaan neuvolan, kotipalvelun ja lastensuojelun perhetyötä, joten kysely jää pois kokonaan projektin toteutuksesta” (päiväkirjamerkintä 2.9.08)

Projektin merkittävin taitekohta oli se, että kysely jätettiin pois toteutuksesta. Alunperin ajatuksena oli, että kyselyn avulla olisi selvitetty kunnan muiden toimijoiden/viranomaisten ajatuksia ja kokemuksia kotiin tehtävästä perhetyöstä. Ohjausryhmässä kuitenkin päädyttiin siihen, että perhetyön-projektin puitteissa ei kyselyä kannata tehdä, koska se ei palvele projektin tavoitteita. Näin perhetyöprojekti selkeästi suuntautui käytännön työn kehittämiseen.

Yhteistyösuunnitelman rajautuminen kunnan perhetyöntekijöihin sekä työryhmän muotoutuminen perhetyöntekijöistä oli ratkaiseva päätös projektin kannalta. Tavoitteen raja-
us antoi selkeän suunnan projektille ja samalla myös työryhmän jäsenten nimeäminen
helpottui. Työryhmän rajaaminen pieneen ammattiryhmään oli projektin lopputuloksen
kannalta hyvä asia, koska näin kaikki se hiljainen tieto tuli hyödynnettyä, jota kyseisellä
ammattiryhmällä oli. Myös motivaatio oman työn kehittämiseen pysyi koko projektin
aikana korkeana työryhmässä.

Projektin aikana ongelmatilanteita ei juuri tullut. Myönteinen ja avoin ilmapiiri niin
ohjaus- kuin työryhmässäkin auttoi vapautuneeseen keskusteluun ja yhteistyön ilmapiiri
oli positiivinen. Ongelmatilanteita oli etupäässä yhteisten kokoontumisaikojen löytämi-
nen. Tämän ratkaisin niin, että jos ei joku pääsyt palaveriin, laitoin sähköpostin välityk-
sellä kysymyksiä ja materiaalia, jotta poisjäänyt ryhmäläinen pystyi antamaan panok-
sensa ryhmän käytettäväksi. Mielestäni tämä oli onnistunut ratkaisu, koska näin saatiin
selville kaikkien projektiin osallistuneiden näkemys asioista.

Ohjausryhmän kokoonpanon muuttuminen kesken projektin oli yksi haastavimmista
tilanteista, mutta ongelmia tilanteesta ei tullut. Ohjausryhmä muuttui työntekijän siirty-
essä toisiin tehtäviin toiseen kuntaan. Kotipalveluohjaajan mukaan tulo ohjausryhmään
antoi lisänäkemystä juuri kotipalvelun perhetyöstä ja sen kehittymisestä Limingassa.
Myös päiväkirjan muistiinpanoissa käy ilmi, kuinka aktiivisesti työryhmä ja ohjausryh-
mä osallistuivat projektin läpiviemiseen. Kriittisyys ja toisaalta kannustaminen kulkivat
käsi kädessä. Kriittisyyden ansioista projektin tavoitteet täsmentyivät, kirkastuivat ja
keskittyivät oleelliseen. Varsinkin projektin suunnitteluvaiheessa ohjausryhmän roolissa
korostui sen ohjauksellinen rooli.

*”Tänään oli ohjausryhmän kokous... tutkimussuunnitelma menee hieman uusiksi, koska
tavoitteet tarkentuivat ja jopa hieman vaihtuivat. Ohjausryhmäläiset antoivat hyviä
vinkkejä ja kehittämisideoita.”*(päiväkirjamerkintä 5.6.2008)

Perhetyöprojektin prosessimaisuus näkyi varsinkin työryhmän työskentelyssä. Työryh-
mä jakautui välillä kahteen osaan aina sen mukaan oliko tarkoituksena pohtia yhteistyö-
käytäntöjä vai lastensuojelun perhetyöhön liittyvää osaamista, esitettä ja prosessikuva-
usta. Tämä oli tietoinen ratkaisu projektin aikana. Tähän päädyttiin, koska lastensuoje-
lun perhetyöntekijöiden yhteisen ajan löytäminen oli helpompaa kuin koko työryhmän.

Työryhmään vietiin kaikki materiaali jotka lastensuojelun perhetyöntekijät pohtivat ja tekivät. Näin saatiin kommentteja ja kehittämisideoita, lisäksi ohjausryhmäläiset tutkivat materiaalin.

Projektin läpivieminen tapahtui niin, että ensin keskityttiin lastensuojelun perhetyön selkeyttämiseen, jonka jälkeen paneuduttiin perhetyöntekijöiden yhteistyösuunnitelmaan. Näin voitiin keskittyä yhteen tavoitteeseen kerrallaan, jonka avulla projektin tavoitteiden saavuttamisen hahmottaminen myös helpottui huomattavasti. Päiväkodin henkilökunnan iltatilaisuuden rakenne suunniteltiin työryhmässä ja samalla pohdittiin kunkin esityksen sisältöä. Projektin aikana myös lastensuojelun perhetyöntekijöiden parityöskentely nousi keskusteluun niin työ- kuin ohjausryhmässäkin. Keskustelujen pohjalta tein yhteenvedon siitä, milloin parityötä olisi syytä tehdä lastensuojelun perhetyössä. Parityöskentelystä keskusteleminen auttoi selkeyttämään lastensuojelun perhetyön yhtä erikoispiirrettä. Lastensuojelun perhetyön sijoittuminen korjaavaan ja tehostettuun perhetyöhön luo omat haasteensa kotona tehtävään työhön, johon parityöskentely on omiaan yhtenä ratkaisuvaihtoehtona.

Projektiprosessi lopputuloksena muodostui perhetyön malli, joka on koottu kaikesta siitä materiaalista jota projektin aikana tuotettiin. Perhetyön mallin avulla perhetyön muotojen erilaisuus tulee näkyviin sekä niiden sijoittuminen perhetyön palveluissa.

7.3 Kirjallisen kyselyn tulokset

Työ- ja ohjausryhmä arvioi projektia myös pienimuotoisen kirjallisen kyselyn avulla. Laskin erikseen keskiarvon työ- ja ohjausryhmäläisten vastauksista, koska näin pystyin havainnoimaan erot kunkin ryhmän vastauksista. Eroja ei kuitenkaan juuri ollut kyselyn tuloksissa. Ainoastaan projektipäällikön työskentelyssä ohjausryhmä arvioi melko hyväksi ja työryhmä puolestaan erinomaiseksi. Lisäksi oman aktiivisuutensa projektin aikana työryhmä arvioi melko hyväksi ja ohjausryhmä arvioi aktiivisuutensa hieman alemmaksi eli ei huonoksi, mutta ei hyväksikään. Kyselyllä varmistui se, että perhetyöprojekti koettiin hyödylliseksi ja siitä uskottiin olevan käytännön hyötyä myös jatkossa. Myös projektin läpivieminen koettiin onnistuneen sekä projektin tavoitteiden saavutta-

minen arvioitiin erinomaiseksi. Yhteistyön koettiin sujuneen melko hyvin niin ohjaus- kuin työryhmässäkin.

Kaiken kaikkiaan perhetyöprojekti koettiin käytännön läheiseksi työn kehittäjäksi, jonka ansiosta lastensuojelun perhetyö toimintana tarkentui. Lisäksi kunnan eri sektoreilla työskentelevien perhetyöntekijöiden yhteistyön mahdollisuuksien uskottiin lisääntyvän ja kehittyvän myös jatkossa.

8 POHDINTA

Opinnäytetyön tavoitteena oli Limingan kunnan lastensuojelun perhetyön selkeyttäminen sekä kunnan perhetyöntekijöiden yhteistyökäytäntöjen kehittämissuunnitelman laatiminen. Opinnäytetyön toteutettiin projektina. Projektin lopputuloksena saatiin Limingan kunnan perhetyön malli, josta selviää eri tahojen perhetyön sijoittuminen perhepalveluissa sekä perhetyön moninaisuus. Lisäksi lastensuojelun perhetyön asiakasprosessi-kuvaukset, työntekijöiden osaamiskartoitus ja lastensuojelun perhetyön esite selventävät lastensuojelun paikkaa lastensuojelun palveluissa.

Kaiken kaikkiaan opinnäytetyön tekeminen on ollut mielenkiintoinen ja antoisa hanke. Lastensuojelun perhetyö aiheena on ollut haasteellinen ja yhteistyökäytäntöjen suunnitelman laatiminen vaati useita erilaisia työmenetelmiä. Opinnäytetyön tekeminen projektina oli hyvä ratkaisu, koska se antoi selkeät raamit, jonka puitteissa toimia ja arvioinnin tekeminen prosessiarviointina antoi mahdollisuuden suunnan muutoksiin myös projektin aikana. Opinnäytetyön aihe oli hyvin ajankohtainen, muuttuneen lastensuojelulain, yhteiskunnallisten ohjelmien ja suositusten sekä Limingan kunnan perhetyön tilanteen vuoksi.

Lastensuojelun perhetyötä kehittäessä on ollut tärkeänä näkökulmana se, että lastensuojelun perhetyön vaativuus sekä työskentelyn kokonaisvaltaisuus perheen kanssa tulevat näkyväksi. Tutkimuksiin ja raportteihin tutustuessani oli kiinnostavaa huomata, kuinka lyhyen ajan kuluessa lastensuojelun perhetyön tutkimus on nousut keskeiseen rooliin perhetyön kentässä. Lastensuojelun erityisasemaan perhepalveluverkostossa on alettu kiinnittää huomiota ja samalla on pyritty lastensuojelun arvostuksen nostamiseen. Varsinkin lastensuojelun perhetyön tarvittavaa osaamista on alettu arvostaa, joka näkyy mm. siinä, että lastensuojelun perhetyöntekijöiden koulutus vaatimuksena on sosionomin AMK-tutkinto. Toisaalta lastensuojelun perhetyön etu huostaanottoihin nähden on tiedostettu. Perhettä pyritään auttamaan intensiivisesti ja tehostetusti vaikeissa perhelanteissa, unohtamatta kunkin perheen ainutlaatuisuutta. Joskus lastensuojelun perhetyö saattaa olla myös huostaanottotilanteen valmistelua perheen kanssa. Lastensuojelun perhetyön kenttään on uuden lastensuojelulain myötä nousut myös lastensuojelun tilan-

nearvion tekeminen yhdessä sosiaalityöntekijän kanssa, joka puolestaan lisää perhetyön osaamisen arvostusta.

Moniammatillisen yhteistyön käsite on monitahoinen ja toisaalta vaikeasti määriteltävissä. Yhteistyön lähestyminen Limingan perhetyöntekijöiden näkökulmasta oli selkeä rajaus opinnäytetyön tavoitteissa. Uusien perhetyöntekijöiden toimien perustaminen kuntaan oli nostanut esille sen, että yhteistyöhön tarvittiin selkeä toimintasuunnitelma. Perhetyön kenttä kunnassa on laaja ja perhetyöntekijät tekevät työtään etupäässä perheiden kotona. Tämä asetta perhetyölle omat vaatimuksensa ja työntekijöiden jaksaminen nousee myös esille. Perhetyöntekijöiden yhteistyön tarkoituksena on toisaalta olla työssä jaksamisen tukena ja toisaalta mahdollistaa perhetyön kehittämisen edelleen kunnan alueella.

Opinnäytetyön tavoitteiden keskittyminen lastensuojelun perhetyön kehittämiseen oli tietoinen valinta, joka opinnäytetyön kuluessa osoittautui hyväksi ratkaisuksi. Yhteistyökäytäntöjen kehittäminen kunnan perhetyöntekijöiden kesken osoittautui ajankohtaiseksi ja tarpeelliseksi. Perhetyöntekijöiden palaverikäytäntösuunnitelma sekä asiakas siirtosuunnitelma palvelevat perhetyöntekijöiden työtä ja lisäävät asiakaslähtöisyyttä. Toisaalta perhetyöntekijöillä on siten mahdollisuus yhteisten kokousten ansioista konsultaatioon ja toisaalta työnohjaukselliseen keskusteluun keskenään.

Opinnäytetyö palveli lastensuojelun perhetyön kehittämistä ja auttoi selkeyttämään lastensuojelun perhetyön prosessia. Myös osaamiskartoituksen avulla lastensuojelun perhetyössä vaadittava osaaminen tuli näkyväksi. Osaamiskartoituksen myötä myös perhetyön erityisosaaminen sekä osaamisen monitahoisuus tiedostettiin. Lastensuojelun perhetyö vaatii työntekijöiltä osaamista laajalta alueelta ja toisaalta kaikki osaaminen on hyödyllistä perhetyössä. Parityöskentelyn kriteeristön laatiminen lastensuojelun perhetyöhön tulee varmasti helpottamaan parityön tekemistä. Kriteeristön avulla myös muille kunnan toimijoille ja päättäjille voidaan perustella parityön tekemistä.

Prosessiarvioinnin valitseminen arvioinnin välineeksi osoittautui opinnäytetyön prosessin aikana hyväksi ratkaisuksi. Havainnointi, muistiinpanot, keskustelut ja päiväkirjamerkinnät olivat arvioinnin keskeisiä elementtejä. Loppuarvioinnin pyytäminen kirjalli-

sena antoi mahdollisuuden nimettömästi arvioida projektin onnistumista. Kaiken kaikkiaan perhetyön kehittämisen koettiin hyödylliseksi ja ajankohtaiseksi aiheeksi.

Opinnäytetyön aikana opin paljon projektin johtamisesta ja tiedon soveltamisesta käytäntöön. Oman epävarmuuden sietäminen sekä johtamistaidot kehittivät opinnäytetyön aikana ja sain siten itsevarmuutta kehittäjänä. Sain ohjausryhmältä paljon tukea opinnäytetyön tekemiseen. Lähimmän työkaverini kannustus ja rohkaisu olivat eteenpäin vievä voima opinnäytetyön prosessissa. Samoin johtava sosiaalityöntekijän kannustus oli ensiarvoisen tärkeää. Kahdenkeskisten tapaamisten aikana pystyin myös keskustelemaan omasta epävarmuudestani, mieltä painavista asioista ja sain samalla vahvistusta omaan osaamiseeni. Johtavan sosiaalityöntekijän tuki ja kannustus antoivat kokemuksen siitä, että lähiesimiehen tuki on tärkeää työn kehittämisessä.

Oma roolini kehittäjänä oli kaksijakoinen. Toisaalta olin projektinvetäjä ja toisaalta yksi työryhmän jäsenistä. Aluksi tämä kaksijakoisuus esiintyi epävarmuutena ja oman roolin hakemisena. Opinnäytetyön edetessä koin hyvänä asiana sen, että olin myös työryhmän jäsen, koska henkilökohtaisesta kokemuksesta perhetyöntekijänä on ollut opinnäytetyön aikana pelkkää hyötyä. Perhetyöntekijänä pystyin tarkastelemaan asioita työntekijän näkökulmasta ja tiesin, mitä perhetyön arki on. Ohjausryhmän moniammatillisuus antoi erilaisia näkökulmia kehittämiseen, joka palveli opinnäytetyön etenemistä ja antoi objektiivista näkemystä.

Opiskelijana oleminen ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon opinnoissa antoi hyvät valmiudet suorittaa opinnäytetyö työelämälähtöisesti. Kehittämivalmiuksien kehittyminen opiskelun aikana antoi varmuutta ja uskoa omaan kykyihinkin toimia kehittäjänä. Ammattikorkeakoulun opettajilta saama ohjaus oli opinnäytetyön onnistumisen kannalta tärkeää. Ohjaustilanteet antoivat myös uusia näkökulmia kehitystyölle. Kaiken kaikkiaan oppimiskokemuksena opinnäytetyö oli antoisa ja haastava, jonka aikana kasvoivat myös johtamisen taidot. Uskon, että tulevaisuudessa voin hyödyntää opinnäytetyössä oppimiani taitoa työelämässä muutenkin.

Kehittämistyötä voidaan jatkaa toimintamallin kehittämisellä ja perhetyöntekijöiden kokemusten kartoittamisella yhteistyökäytäntöjen toteutumisen kannalta. Myös lastensuojelun osaamiskartoituksen jatkotyöstämistä olisi hyvä jatkaa ja kehittää. Uskon, että

lastensuojelun perhetyön sekä muiden tahojen perhetyön kehittäminen jatkuu Limingassa yhä ja perhetyö saa uusia toimintamuotoja.

LÄHTEET

Anttila, P. 2007. Realistinen evaluaatio ja tuloksellinen kehittämistyö. AKATIIMI Oy. Hamina.

Bardy, M. & Öhman, K. 2007. Vaativa vauvaperhetyön kirjallisuuskatsaus kansainvälisestä tutkimuksesta. Stakes. Valopaino Oy. Helsinki.

Cowlwy, S., Caan, W., Dowling, S. & Weir, H. 2007. What do health visitor do? A national survey of activities and service organisation: Public Health 121, 869-879.

DalMaso, R. & Kuosmanen, V. 2008. Subjektituden ja emansipaation edistäminen 2000-luvun sosionomin sosiaalipedagogisen ammatin ja työn ydintä. Teoksessa Viinimäki, L. (toim.) 14 puheenvuoroa sosionomien (AMK) asemasta Suomen hyvinvointiasiantuntijajärjestelmässä. 35-48. Sarja A, raportteja ja tutkimuksia 2. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu. SOLVER palvelut oy. Anjalankoski .

Eriksson, E. & Arnkil, T. 2005. Huoli puheeksi opas varhaisista dialogeista. Oppaita 60. Stakes. Gummeruksen kirjapaino Oy. Saarijärvi.

Eriksson, E., Arnkil, T. & Rautava, M. 2006. Ennakointidialogeja huolen vyöhykkeellä Verkostokonsultin käsikirja - ohjeita verkostomaiseen työskentelyyn. Työpapereita 29. Stakes. Helsinki.

Heino, T. 2007. Keitä ovat uudet lastensuojelunasiakkaat? Tutkimus lapsista ja perheistä tilastolukujen takana. Stakes. Työpapereita 30. Valopaino Oy. Helsinki.

Heino, T. 2008. Lastensuojelun avohuolto ja perhetyö: kehitys, nykytila, haasteet ja kehittämisehdotukset – selvitys lastensuojelun kehittämisohjelmalle. Työpapereita 9. Stakes. Helsinki.

Heino, T. 2009. Lastensuojelu – kehityskulkuja ja paikannuksia. Teoksessa: Lammi-Taskila, J & Karvonen, S & Ahlström, S (toim.) Lapsiperheiden hyvinvointi 2009. 198–212. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. Yliopiston kirjapaino. Helsinki.

Heino, T., Berg, K. & Hurtig, J. 2000. Perhetyön ilo ja hämmennys. Lastensuojelun perhetyömuotojen esittelyä ja jäsenyyksiä. Työpapereita 14. Stakes. Helsinki.

Heino, T., Kuoppala T. & Säkkinen S. 2005 Lastensuojelun avohuollon tilaston haasteet; kuntakyselyn yhteenveto. Työpapereita 5. Stakes. Helsinki.

Helakorpi, S. Työn ja ammattitaidon muutos. Hakupäivä 30.3.2009
<http://ope.aokk.fi/~shelakorpi/tyonmuutos.ppt>

Hirsijärvi, S. & Huttunen, J. 1995. Johdatus kasvatustieteeseen. WSOY. Juva.

Hirsijärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2004. Tutki ja kirjoita. Tammi. Helsinki.

Honkanen, H. 2008. Perheen riskiolot neuvolatyön kontekstissa. Näkökulmana mielen-terveyden edistäminen. Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet 160. Kuopion yliopisto. Kuopio.

Hurtig, J. 2003. Lasta suojelemassa. Etnografia lasten paikan rakentumisesta lastensuojelun perhetyön käytännössä. Lapin yliopistopaino. Rovaniemi.

Isoherranen, K. 2006. Moniammatillinen yhteistyö. PS-kustannus. Jyväskylä.

Järvinen, R., Lankinen, A., Taajamo, T., Veistilä, M. & Virolainen, A. 2007. Perheen parhaaksi perhetyön arkea. Edita Prima. Helsinki

Kaikko, K. 2004. Lastensuojelun perhetyön kuntoutumista tukevat elementit. Sosiaalityön ja sosiaalipedagogiikan laitos. Lisensiaattityö. Kuopion yliopisto. Kuopio.

Kansanterveyslaki 28.1.1972/66 Hakupäivä 3.11.2009
<http://www.finlex.fi/fi/>

Kasvun kumppanit hanke 2004-2005. Nivalan ja haapajärven seutukunta. Hakupäivä 14.7.2009. <http://www.nivala-haapajarvi.fi/liitteet/perhetyo.pdf>

Kela, M-L. & Mäkinieniemi, H. 2008. Perhe verkostossa – työntekijät verkkoa neulomassa. Raportti Keski-Pohjanmaan kunnissa järjestetyistä yhteistyötapaamisista. Keski-pohjanmaan perhetyön hanke ja päivähoiton hanke.

Kettunen, S. 2003. Onnistu projektissa. WSOY. Helsinki.

Kihlman, E. 2005. Sirpaleista kokonaisuudeksi moniasiantuntijuuden avulla. Teoksessa. Reijonen, M.(toim.). Voimaa perhetyöhön – arjen tuki ja ammatilliset verkot. 93-117. PS-kustannus. Jyväskylä.

Kuitunen, P., Ollikainen, H., Vartiainen-Ora, P., Pasanen, T & Puro, U. 2001. Tukeva tiimi – opas tiimin jäsenelle. Työväen sivistysliitto.

Kuntalaki 17.3.1995/365 Hakupäivä 4.11.2009

<http://www.finlex.fi/fi/>

Kuntaosaaja 2012 työkirja. 2005 Osaamisen johtaminen kunta sektorilla. Efeko oy.

Lastenneuvolaopas. 2004. Lastenneuvola lapsiperheiden tukena. Opas työntekijöille.

Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Hakupäivä 23.9.2009

<http://pre20090115.stm.fi/pr1098955086116/passthru.pdf>

Lastensuojelulaki 417/2007. Hakupäivä 23.9.2009

<http://www.finlex.fi/fi/>

Lastensuojelun käsikirja. Hakupäivä 23.9.2009

<http://www.sosiaaliportti.fi>

Latvala, E. & Vanhanen-Nuutinen, L. 2003. Laadullisen hoitotieteellisen tutkimuksen perusprosessi: sisällönanalyysi. Teoksessa: Janhonen, S. & Nikkonen, M. (toim.) Laadulliset tutkimusmenetelmät hoitotieteessä. 21-43. WS Bookwell Oy. Juva.

Limingan lastensuojelun perhetyön vuositilasto 2006–2008

Lind, O. 2001. Näin tehdään onnistunut projekti. Domu Offiset oy. Tampere.

Myllärniemi, A. 2007. Lastensuojelun avohuollon perhetyö ammattikäytäntönä – jäsenyksiä perhetyöstä toimintatutkimuksen valossa. 6/2007. Soccan ja Heikki Waris-instituutin julkaisusarja. Hakupäivä 11.4.2009

http://www.socca.fi/aineistot/lastensuojelu_perhetyo.pdf

Nuorisolaki L72/2006 hakupäivä 14.7.2009

<http://www.finlex.fi/fi/>

Nätkin, R. & Vuori, J. 2007. Perhetyön tieto ja kritiikki – johdanto perhetyön muuttuvaan kenttään. 7-38. Teoksessa Vuori, J. & Nätkin, R. Toim. Perhetyön tieto, Vastapaino. Tampere.

Olds, D., Hill, P., O'Brien, R., Rahine, D. & Moritz, P. 2003. Taken in perentive interveintion to Scale: The nurse-family partnership. Gogitive and Behavioral Practice 10, 279-290.

Paras-hanke. Hakupäivä 4.6.2009.<http://kunnat.net>

Pasivaara, L., Suhonen, M. & Nikkilä, J. 2008. Innostavat projektit. Suomen sairaanhoitajaliitto ry. Helsinki.

Perustuslaki 11.6.1999/731 hakupäivä 4.11.2009

<http://www.finlex.fi/fi/>

Pösö, T. 2007. Lastensuojelun puuttuva tieto. Teoksessa Vuori, J. & Nätkin, R. (Toim.) Perhetyön tieto, 65-82. Vastapaino. Tampere.

Reijonen, M. 2005. Mitä perhetyötä se perhetyö oikein on? – ammattina perhetyöntekijä. Teoksessa Reijonen, M. (Toim.) Voimaa perhetyöhön – Arjen tuki ammatilliset verkostot, 7-16. PS-kustanus. Jyväskylä.

Rissanen, T. 2002. Projektilla tulokseen – projektin suunnittelu, toteutus, motivointi ja seuranta. Gummerus Kirjapaino. Jyväskylä.

Räty, T. 2007. Uusi lastensuojelulaki. Edita Prima. Helsinki.

Seppänen-Järvelä, R. 2004. Prosessiarviointi kehittämissuunnitelmassa opas käytäntöihin. Stakes. FinSoc. Arviointiraportteja 4/2004. Helsinki.

Seppänen-Järvelä, R. 2006 Suunnittelurationalismista hyviin käytäntöihin – kehittämisen menetelmien ja ajattelutapojen muodon muutos. Teoksessa. Seppänen-Järvelä, R. & Karjalainen, V. (toim.) Kehittämistyön risteyskohtia. 17-33. Stakes. Helsinki.

Sosiaalihuoltolaki 17.9.1988/710

<http://www.finlex.fi/fi/> (hakupäivä 16.6.2009)

Sosiaali- ja terveysministeriön tilastollinen vuosikirja 2008. Suomen virallinen tilasto. Sosiaaliturva. Stakes. Helsinki.

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2001. Sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämissuunnitelma 2001. Valtioneuvoston periaatepäätös Terveys 2015- kansanterveysohjelmasta. Julkaisuja 4. Helsinki.

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2007. Hyvinvointi 2015 –ohjelma Sosiaalialan pitkän aikavälin tavoitteita. Julkaisuja 3. Yliopistopaino. Helsinki.

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2008. Sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämissuunnitelma KASTE 2008-2011. Julkaisuja 6. Helsinki.

Sotkanet. Hakupäivä 22.7.2009 <http://uusi.sotkanet.fi>

Stakes. 2008. lastensuojelu 2007. tilastotiedote 23/2008. Suomen virallinen tilasto. sosiaaliturva. Helsinki. Hakupäivä 8.6.2009

http://www.stakes.fi/tilastot/tilastotiedotteet/2008/Tt23_08.pdf

Taajamo, T. & Soine-Rajanummi, S. & Järvinen, R. 2005. Kehittykö ammatillisuus? Raportti Päijät-Hämeen hyvinvointineuvolan kehittämistyöstä. Päijät- Hämeen ja Itä-Uudenmaan sosiaalialan osaamiskeskus. Lahti. Verso. Haku päivä 24.7.2009

<http://verso.palmenia.helsinki.fi/kirjasto/julkaisut/hyvinvointineuvola.pdf>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Gummeruksen kirjapaino. Jyväskylä

Törrönen, M. & Vornanen, R. 2005. Lastensuojelun ehkäisevä työ. Teoksessa. Puonti, A., Saarnio, T. & Hujala, A. (Toim.) Lastensuojelu tänään. 154-189. Gummerus kirjapaino Oy. Jyväskylä.

Uusimäki, M. 2005. Perhetyötäkö kaikki? julkaisusarja 20. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. Oulu.

Valtioneuvosto. 2007. Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelma. Valtioneuvoston kanslia 5.12. Hakupäivä 4.6.2009.

<http://www.valtioneuvosto.fi/toiminta/politiikkaohjelmat/lapset/>

Vataja, K. & Seppänen-Järvelä, R. 2007. Sosiaalitoimistojen kehittämisen hyvät käytännöt tutkimusavusteinen kehittämishanke (2005-2007) – Loppuraportti.

Vataja, K. & Seppänen- Järvelä, R. 2006. Prosessiarviointi –mahdollisuus lujittaa kehittämissuunnitelmia. Teoksessa. Seppänen-Järvelä, R. & Karjalainen, V. (toim.). Kehittämistyön risteyksiä. 217-230. Stakes. Helsinki.

Veijalainen, E-K. 2008. Kotona tehtävä työ Tosi-projektissa. Teoksessa. Veijalainen, E-V., Heino, T., Kammonen, H., Paasikannas, L. & Salo, S. (toim.) Pähdeongelmaisten

vauvaperheiden auttaminen kotona. Mallin ja osaamisen kehittäminen Tosi-projektissa. 11-20. Ensi- ja turvakotien liitto ry. Helsinki.

Veijola A. 2004. Matkalla moniammatilliseen perhetyöhön – lasten kuntoutuksen kehittäminen toimintatutkimuksen avulla. Väitöskirja. Acta Universitatis Ouluensis. Hoitotieteen ja terveystieteiden laitos, Kansanterveystieteen ja yleislääketieteen laitos, Oulun yliopisto. Oulu.

Veijola, A., Isola, A. & Taanila, A. 2006. Moniammatillinen perhetyö edellyttää keskustelua. Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti 43, 186-197.

Viitala, R. 2003 Henkilöstöjohtaminen. Edita. Helsinki.

Viirkorpi, P. 2000. Onnistunut projekti – opas kunta-alan projektityöskentelyyn. Suomen kuntaliitto. Helsinki.

Väinälä, A. 2008. Asiakastiedot lastensuojelun avohuollon perhetyön asiakastietojärjestelmissä – tietokuvaukset ja suositukset. Versio 1.0 18.2.2008. Sosiaalialan tietoteknologianhanke. Sosiaali- ja terveysministeriö.